

RAMBOLL

RAPPORT

Kunskapsöversikt om boendesegregation

MARS 2020

SAMMANFATTNING

Ramboll Management har fått i uppdrag av Delegationen mot segregation (Delmos) att genomföra en kunskapsöversikt om segregation. Segregation kan definieras som att individer eller grupper av individer lever och verkar rumsligt åtskilda från varandra, inom boende, skola och arbetsmarknad. Grunden för segregationen kan vara socioekonomiska, etniska eller demografiska faktorer. I den här kunskapsöversikten fokuserar vi på den rumsliga åtskillnaden inom boende, alltså boendesegregation. Vi använder därför termen segregation i bemärkelsen boendesegregation, om ingen annan betydelse anges.

Alla påverkas av att samhället är segregerat, men segregationen får mer negativa konsekvenser för exempelvis boende i områden med socioekonomiska utmaningar. Delegationen mot segregation (Delmos) har i uppdrag att minska och motverka social och ekonomisk segregation på nationell, regional och lokal nivå genom att förbättra förutsättningarna i områden med socioekonomiska utmaningar.

I denna kunskapsöversikt vill vi ge en bild av hur forskningen om segregationen har utvecklats i Sverige under de senaste åren. Vi tittar på orsakerna till segregation, konsekvenser av segregation och exempel på insatser mot segregation, i första hand i Sverige, men också i Danmark och Norge. Informationsinsamlingen har tagit avstamp i kunskaps- och forskningsöversikter publicerade de senaste åren. Sedan har vi fördjupat och breddat arbetet genom en så kallad snöbollsansats, dels genom att samla ytterligare referenser i de aktuella översikterna, dels genom att be forskare och sakkunniga föreslå relevanta artiklar och studier. Dessutom har vi gjort internetsökningar för att uppdatera kunskapsunderlaget vad gäller segregationens utveckling över tid, samt dess konsekvenser på områdena hälsa, brottslighet och politiskt deltagande. Här bedömde vi att tidigare kunskapsöversikter var mindre uttömmande. Vidare har sökningar gjorts för material om insatser som syftar till att motverka de negativa konsekvenserna av segregation.

Boendesegregationens utveckling

Sammantaget pekar forskningen på att både den socioekonomiska och den etniska segregationen har ökat i Sverige sedan 1990-talet. Forskningen är inte entydig när det gäller ökningens omfattning och hur den sett ut under olika tidsperioder. Det beror på att olika resultat framkommer, inte minst beroende på hur segregation definieras, vilken metod som används och hur man definierar de bostadsområden man jämför. Den socioekonomiska segregationen tycks ha ökat över tid, och verkar vara påtaglig i storstäderna och deras kranskommuner. Den etniska segregationen tycks också ha ökat över tid och är påtaglig i storstäderna. Den svenska segregationen (både socioekonomisk och etnisk) är varken högre eller lägre än i andra jämförbara länder.

Vad orsakar boendesegregationen?

Förändringar i inkomstjämligheter är en bidragande orsak till att segregationen förstärks eller minskar. När klyftorna i samhället ökar påverkas framförallt personer med låg socioekonomisk status. Om de bor koncentrerat förstärks alltså skillnaden mellan bostadsområden i socioekonomiska termer. Individens sociala förutsättningar, som sociala nätverk eller information om bostadsmarknaden, påverkar också var de bosätter sig. Dessutom pekar forskningen på att bostadsmarknadens institutioner missgynnar vissa individer och grupper i samhället, framförallt utrikes födda. En annan, nära sammanlänkad faktor, är den geografiska fördelningen av hyresrätter och bostadsrätter (bostadssegregation) och vilken tillgång olika grupper i samhället har till dem (bostadssegmentering).

Segregationens orsaker är därför sannolikt en kombination av bostadssegregation, bostadssegmentering, förändringar i inkomstjämligheter och individens preferenser och val. Begränsningar i tillgång till bostäder gör att hushåll med begränsade ekonomiska resurser har svårare att välja var de bosätter sig, varför de mer resursstarka preferenser blir styrande för fördelningen av grupper över staden.

Vilka konsekvenser får boendesegregationen?

Forskare är överens om att segregation har en påverkan på individens livschanser, så kallade grannskapseffekter. Starkast bevis har man funnit för påverkan på hälsa och hälsoriskbeteende. Man har även funnit effekter på arbetsmarknadsutfall, men storleken på effekterna varierar. Det finns starkare belegg för att grannskapet påverkar utbildningsutfall, även om delar av effekten tros gå via skolan.

Grannskapseffekterna på brott och brottslighet är obefintlig eller marginell. Forskningsfrågan är komplex, vilket gör det svårt att uppskatta storleken på och vilka mekanismer som ligger bakom grannskapseffekter.

Flera studier som följer kohorter av individer under flera år har visat på att en uppväxt i grannskap med en viss socioekonomisk status påverkar individers framtid på arbetsmarknaden i termer av inkomst, arbetslöshet och beroende av ekonomiskt bistånd. Forskning har också funnit att det grannskap man bor i under uppväxten påverkar var man sedan bor som vuxen. Det finns alltså risk för dubbla grannskapseffekter där de begränsningar och den negativa påverkan som ett grannskap kan ha för en individ fortsätter att påverka denne under hela livet, eftersom man fortsätter att bo i områden med liknande socioekonomisk status.

Insatser mot boendesegregation

När man talar om att "bryta" eller "minska" segregationen är det viktigt att skilja mellan åtgärder som syftar till att bryta segregationen och åtgärder som syftar till att motverka de negativa konsekvenserna av segregation. Det är även viktigt att förtydliga om det är uppdelningen av staden som avses, eller om det är koncentrationen av en viss grupp (till exempel utifrån socioekonomisk status) som avses. Är man intresserad av att motverka de negativa konsekvenserna av segregation kan insatserna vara i form av områdesspecifika åtgärder för individer eller hushåll med låg socioekonomisk status.

Tidigare utvärderingar av områdesutvecklingsåtgärder, som riktar in sig på "utsatta bostadsområden" i Sverige under de senaste 15 åren, har visat att de lyckats bättre med att förbättra livssituationen för enskilda individer, men sämre med att förbättra bostadsområdets generella position. Anledningen är att personer vars socioekonomiska status förbättras av insatserna tenderar att flytta till andra områden och ersättas av andra invånare med lägre socioekonomisk status (Boverket, 2010; Andersson och Bråmås, 2004). Områdesbaserade satsningar kan även riskera att stigmatisera bostadsområden ytterligare och därmed få motsatt effekt till den avsedda. Slutsatsen av de senaste årens arbete med områdesutveckling är att det inte förefaller vara ett medel som kan åstadkomma en strukturell förändring av den ökade ojämlika resursfördelningen i Sverige, men kan ha ett värde för berörda individer och hushåll.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	Inledning	4
1.1	Om uppdraget från Delegationen mot segregation	4
1.2	Rambolls prioriteringar och avgränsningar	5
1.3	Disposition	7
2.	Forskning om boendesegregation – utgångspunkter, begrepp och definitioner	8
2.1	Hur talar forskningen om boendesegregation?	8
2.2	Vem är boendesegregerad?	8
2.3	Hur mäts boendesegregation?	9
2.4	Begrepp och definitioner	10
3.	Boendesegregationens utveckling över tid i Sverige	11
3.1	Socioekonomisk boendesegregation och dess förändring över tid	11
3.2	Etnisk boendesegregation och dess förändring över tid	12
4.	Orsaker till boendesegregation	14
4.1	Introduktion till orsaker	14
4.2	Strukturella orsaker	15
4.3	Individuella preferenser	17
5.	Konsekvenser av boendesegregationen - grannskapseffekter	20
5.1	Översikt över grannskapseffekter	21
5.2	Det finns metodologiska svårigheter att mäta grannskapseffekter främst på grund av självselektion och storleken på de områden som undersöks	21
5.3	Mekanismerna bakom grannskapseffekter	22
5.4	Fördjupad kunskapsöversikt om grannskapseffekter	25
6.	Insatser	32
6.2	Lärdomar från Danmarks och Norges arbete mot boendesegregation	34
6.3	Insatser på nationell nivå i Danmark	35
6.4	Insatser på nationell nivå i Norge	35
6.5	Diskussion kring strategier och insatser i Sverige jämfört med Danmark och Norge	36
7.	Sammanfattande diskussion	37
7.1	Övergripande diskussion av kunskapsluckor	37

BILAGOR

Bilaga 1 Referenser

Bilaga 2 Metod

Bilaga 3 Exempel på insatser i Sverige, Danmark och Norge

1. INLEDNING

En av samhällets stora utmaningar är segregation – separation av olika befolkningsgrupper från varandra i arbete, skola och boende. Statsministern lanserade 2016, under Almedalsveckan, regeringens långsiktiga reformprogram för att minska segregationen i samhället. I mars 2017 beslutade regeringen att inrätta en ny myndighet, Delegationen mot segregation (Delmos). Delmos ska enligt sin instruktion:

bidra till att öka de långsiktiga effekterna av insatser för att minska och motverka social och ekonomisk segregation på nationell, regional och lokal nivå genom ett sektorsövergripande arbete. Detta omfattar insatser för att förbättra situationen i socioekonomiskt utsatta områden och motverka strukturella orsaker till segregation.

I Delmos uppdrag ingår att följa och sprida forskning och bidra till kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan relevanta aktörer. Myndigheten ska också stödja relevanta aktörer i att utföra ett strategiskt och kunskapsbaserat arbete som följs upp och utvärderas. Som en del i detta arbete har Delmos gett Ramboll Management Consulting AB (fortsättningsvis Ramboll) i uppdrag att genomföra en kunskapsöversikt om segregation. Kunskapsöversikten syftar till att ge en samlad bild av segregationens utveckling över tid i Sverige, orsaker till segregationen, dess konsekvenser inom olika områden, och slutligen de insatser som har genomförts för att bryta segregationen eller minska dess negativa konsekvenser.

Segregation beror på en rad olika faktorer, oavsett om det rör sig om socioekonomisk, etnisk eller demografisk segregation. Det är därmed mycket komplext att arbeta med att minska och motverka segregation i alla dess former. Detta framgår också av de delmål som regeringen anger i sin långsiktiga strategi mot segregation. I delmålen ingår både strukturella dimensioner av segregation, och målbilder som handlar om minskad rumslig uppdelning av olika sociala grupper och motverkande boendeformer (blandad bebyggelse). Samtidigt ingår också målsättningar som syftar till att kompensera för segregationens negativa konsekvenser, som att uppmuntra och stödja aktivt deltagande i demokratin.

Denna komplexitet får inte underskattas och innebär att många olika aktörer, både på lokal och nationell nivå, måste vara involverade i arbetet. Otydligheter, stuprör och konflikter inom ansvar, roller och styrning kan försvåra arbetet. Många av de utmaningar som är kopplade till segregation kräver därför ökad samverkan och tvärssektoriell styrning.

Mot bakgrund av detta välkomnar Ramboll uppdraget med denna kunskapsöversikt och hoppas att den kan stärka Delmos i arbetet med att sprida forskning och kunskap. Likaså hoppas vi att den leder till ökad förståelse för hur myndigheten kan stödja relevanta aktörer att utföra ett strategiskt och kunskapsbaserat arbete som följs upp och utvärderas.

1.1 Om uppdraget från Delegationen mot segregation

Delegationen mot segregation har ett behov av att ta fram en kunskapsöversikt som sammanställer och analyserar forskning, men även annan systematiskt inhämtad kunskap (utredningar, utvärderingar, rapporter etc) om segregation, med fokus på boendesegregation. När termen segregation används i denna rapport är det i bemärkelsen boendesegregation, om inte annat anges.

Kunskapsöversikten har följande två centrala delar:

1. att sammanställa vad forskning visar om segregationens bakomliggande orsaker och vilka konsekvenser segregation kan få för individens framtida livsvillkor och för samhället i stort,
2. att sammanställa vad forskning och annan systematiskt inhämtad kunskap visar gällande de insatser som gjorts för att motverka segregationen och minska dess negativa konsekvenser, samt hur väl dessa insatser fungerat.

På senare tid har både forsknings- och samhällsintresset för segregation ökat. Regeringen tog fram en långsiktig strategi för att minska och motverka segregation 2018, där de presenterar forskning och åtgärder.

Vetenskapsrådet kartlade dessutom svensk forskning om segregation samma år. Vidare har det under de senaste åren tagits fram ett antal kunskapsöversikter med fokus på segregation (se Andersson & Holmqvist, 2019; Brandén, 2018; Wimark, 2018). Delmos önskade därför en kunskapsöversikt som:

- tillgängliggör forskningsresultat och annan systematiskt insamlad kunskap på ett begripligt vis för myndighetens målgrupper/aktörer som ska arbeta mot segregation,
- bygger vidare på senaste tidens publicerade kunskapsöversikter,
- sammanställer, analyserar, resonerar och värderar forskning och annan systematiskt insamlad kunskap,
- utgår från och breddar/fördjupar kunskapen från regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation och Vetenskapsrådets kartläggning av segregationsforskningen,
- kan ligga till grund för myndighetens fortsatta arbete i kunskapsuppdraget, det vill säga sammanställa befintlig kunskap samt skapa ny kunskap,
- går på tvären och överbryggar vetenskapliga discipliner för att visa på den sammanlagda kunskapen om segregation, och
- tar tillvara de lärdomar som nordeuropeiska länder erhållit i deras arbete med att minska och motverka segregation.

1.2 Rambolls prioriteringar och avgränsningar

Syftet med denna kunskapsöversikt är att ge en bild av forskningen om hur segregationen har utvecklats i Sverige under de senaste åren. Vi tittar på orsakerna till segregation, konsekvenser av segregation och ger exempel på insatser mot segregation i första hand i Sverige, men också Danmark och Norge för att sammanställa lärdomar från andra länder.

Informationsinsamlingen har bestått av tre moment. Inledningsvis har Ramboll sammanfattat ett antal nyligen publicerade kunskaps- och forskningsöversikter¹ om segregationens nuläge, orsaker och konsekvenser. Syftet med Rambolls nya kunskapsöversikt är att komplettera vad tidigare översikter behandlat. Vi har därför börjat med att identifiera sakområden där kunskapen kan behöva fördjupas. Detta gjordes i samråd med forskaren Susanne Urban och Delegationen mot segregation, och utmynnade i följande observationer:

- Det saknas en uttömmande analys av segregationens orsaker och konsekvenser.
- Få kunskapsöversikter behandlar specifika insatser och insatser som genomförts i andra länder.
- Få kunskapsöversikter behandlar de mekanismer som ligger bakom grannskapseffekter.
- Det saknas en djupare beskrivning av konsekvenserna av segregation på två av de totalt fem sakområden som ingår i regeringens strategi: brottslighet och demokrati och civilsamhälle. Dessutom lyfts hälsa upp som ett viktigt område både i strategin, och även för segregationens konsekvenser på hälsa saknas en djupare beskrivning.
- Det saknas en uppdaterad redogörelse för segregationens utveckling de senaste åren.

Nästa moment utfördes genom en så kallad *snöbollsansats*: vi tog avstamp i aktuella forskningsöversikter och samlade ytterligare information via deras referensbilagor.

Det tredje momentet fokuserade på segregationens utveckling över tid. Ramboll genomförde ytterligare sökningar i syfte att uppdatera kunskapsunderlaget här med nyare forskning. Vi inkluderade även internationell forskning för att bredda förståelsen för konsekvenserna av segregation på områdena hälsa, brottslighet och politiskt deltagande. Vidare har Ramboll gjort sökningar efter särskilda insatser mot de negativa effekterna av segregation, som har genomförts i Sverige, Norge och Danmark. Under arbetet har

---

¹ Brandén (2018), Wimark (2019), Boverket (2010), Andersson & Holmqvist (2019), Lahti Edmark (2002), Guevara (2014), Vetenskapsrådet (2018)

Ramboll fört en kontinuerlig dialog med forskaren Susanne Urban för att säkerställa att kunskapsöversikten är relevant och ger en uppdaterad bild av forskningen.

Nedan redogörs för de prioriteringar och avgränsningar som gjorts inom kunskapsöversiktens olika områden. För en mer ingående beskrivning av sökord och urvalskriterier se Bilaga 2.

1.2.1 Boendesegregationens orsaker och dess utveckling över tid

Efter den inledande genomgången av kunskapsöversikter bedömde Ramboll att dessa gav en relativt heltäckande bild av orsakerna till segregationen i Sverige (se Andersson & Holmqvist, 2019; Brandén, 2018; Wimark, 2018). Men det fanns behov av att utveckla forskningens beskrivningar av de enskilda orsakerna och att stödja dem med empirisk forskning för att säkerställa en fördjupad förståelse. Här har Ramboll valt att inhämta ytterligare information via referensbilagor, framförallt vad gäller empiriskt grundad kunskap, samt komplettera med en bredare sökning för orsaker till segregation för att säkerställa att senare forskning på området inkluderas i översikten. Denna metod innebär att Ramboll endast kompletterar och fördjupar förståelsen för segregation utifrån tidigare översikter på området.

De orsaker som presenteras i avsnittet utgår primärt från Wimarks (2018) översikt, där författaren presenterar de faktorer som forskningen beskriver som bidragande orsaker till segregation, utan att värdera förklaringsgraden i var enskild orsak. Bosättningsmönster och förändringar av dessa mönster är metod- och materialmässigt krävande frågor som spänner över många discipliner, till exempel ekonomi, urbansociologi, arkitektur och samhällsvetenskap (Andersson & Holmqvist, 2019). Med hänsyn till forskningsfältets komplexitet gör Ramboll inget försök att värdera varje orsaks förklaringsförmåga.

1.2.2 Konsekvenser av boendesegregation

Regeringens strategi mot segregation innehåller fem insatsområden: boende; utbildning; arbetsmarknad; demokrati och civilsamhälle; samt brottslighet (Kulturdepartementet, 2018). Utöver dessa prioriterade områden är ett sjätte, nämligen hälsa, relevant i förhållande till segregation. Livet i ett område med socioekonomiska utmaningar hänger också samman med ökad dödlighet, sämre självsattad hälsa och ökad förekomst av psykiska besvär.

Alla påverkas av ett samhälle som är segregerat då ett sådant samhälle inte håller samman, vilket bland annat påverkar känslan av gemenskap, trygghet och tillit. Samtidigt får segregation mer negativa konsekvenser för exempelvis boende i områden med socioekonomiska utmaningar än för boende i andra områden (Delegationen mot segregation, 2018)²

Ramboll har därför valt att fokusera på segregationens konsekvenser för individer som bor i områden med socioekonomiska utmaningar. I fråga om utbildning och arbetsmarknad har vi i samråd med forskare och Delmos gjort bedömningen att en sammanställning av tidigare kunskapsöversikter ger en tillräckligt uppdaterad bild av det aktuella forskningsläget. Den senast publicerade kunskapsöversikten (Wimark, 2018) är såpass ny att vi inte sökt efter senare forskning på området. Däremot har Ramboll kompletterat med forskning från Sverige, Norge, Danmark, Tyskland och Nederländerna inom områdena hälsa, brottslighet, samt demokrati och civilsamhälle.

1.2.3 Insatser i Sverige

Ramboll har avgränsat rapporten till insatser avsedda att motverka strukturella orsaker till segregation och minska segregationens negativa konsekvenser i områden med socioekonomiska utmaningar. Vi har ytterligare avgränsat rapporten till att söka utvärderingar eller följeforskning inom samhällsvetenskaper som sociologi, etnologi, antropologi, kulturgeografi, statsvetenskap etc. kring bostadssociala insatser från 2002 till idag. Tidsavgränsningen beror delvis på att Lahti Edmark (2002) i sin kunskapsöversikt fokuserat på åren 1990 till 2000 och ger en heltäckande analys av de nationella insatser som implementerades under tidsperioden. Vi har även gjort bedömningen att omständigheterna längre än 20 år tillbaka i tiden med stor

² <https://www.delmos.se/om-segregation/segregationens-konsekvenser/>

sannolikhet skiljer sig från omständigheterna idag och därmed saknar relevans. Ytterligare en avgränsning har gjorts till insatser som är statligt eller nationellt finansierade, och vi har därför inkluderat nationella satsningar inom ramen för det urbana utvecklingsarbetet i Sverige inkluderats. En beskrivning av följeforskningen kring fyra insatsområden återfinns i sammanfattningen i bilaga 3.

Ramboll har också sökt efter utvärderingar av insatser som genomförts i ett antal områden med socioekonomiska utmaningar i syfte att motverka de negativa konsekvenserna av segregation för barn och unga i Sverige. Avgränsningen till barn och unga motiveras utifrån att forskningen pekar på att grannskapseffekter är särskilt påfallande för barn eftersom de tillbringar mer tid i sitt närområde, och att grannskapet har visat sig ha fortsatt stor påverkan på livsvillkoren senare i livet.

Syftet med avsnittet är att lyfta fram generella lärdomar, snarare än att ge en heltäckande beskrivning av alla insatser som pågår mot segregation i Sverige idag. Närmare beskrivningar av specifika strategier och insatser presenteras i bilaga 3. Ramboll har avgränsat rapporten till de områden där forskningen har kunnat påvisa grannskapseffekter och därför eftersökt utvärderingar inom följande områden:

- Insatser för att förbättra hälsan för barn och unga
- Insatser för likvärdiga förutsättningar inför skolstart
- Insatser för att skapa en meningsfull fritid för barn och unga

Ramboll har utgått från *Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation* samt *Regeringens långsiktiga reformprogram för minskad segregation år 2017–2025*, för att identifiera typer av insatser och insatsområden, och sedan sökt efter utvärderingar på internet som kopplar till dessa områden. Sökningarna har kompletterats i enlighet med ämneskännedom samt i korrespondens med forskare.

1.2.4 Internationell utblick: lärdomar från andra länder – insatser i Norge och Danmark

Ramboll har sökt efter utvärderingar på internet av särskilda insatser mot segregation som har genomförts i Danmark och Norge. Fokus har varit på likheter och skillnader med svenska insatser, samt möjliga lärdomar för den svenska kontexten. Ramboll har avgränsat sökningen till insatser som har genomförts från 2014 till idag. Sökorden för Danmark respektive Norge har varit: bologsocialt arbete och samfunnsarbeid.

1.3 Disposition

Kapitel 2 ger en introduktion till definitioner av segregation och relaterade begrepp. Kapitel 3 går igenom segregationens utveckling i Sverige över tid. Därefter, i kapitel 4, ges en teoretisk översikt av orsaker till segregation. Kapitel 5 ger en översikt av grannskapseffekter och mekanismerna bakom dem. Kapitel 6 handlar om insatser mot segregation i Sverige (nationella satsningar samt kompensatoriska insatser för barn och unga), samt i Norge och Danmark. Kapitel 7 avslutar med en sammanfattande diskussion av hela kunskapsöversikten.

2. FORSKNING OM BOENDESEGREGATION – UTGÅNGSPUNKTER, BEGREPP OCH DEFINITIONER

2.1 Hur talar forskningen om boendesegregation?

Segregationsforskningen kan delas in i tre kategorier: studier av segregationsprocessen (vad det är som skapar och upprätthåller segregation); studier av effekter av segregationen (så kallade grannskapseffekter); och slutligen studier av åtgärder för att motverka segregation. Större delen av forskningen fokuserar på de två förstnämnda kategorierna, medan åtgärder har fått mindre uppmärksamhet (Andersson & Holmqvist, 2019).

Man kan tala om segregation i förhållande till olika arenor, exempelvis boende, skola och arbetsmarknad. Men i debatten är det ofta boendesegregation som diskuteras och det är boendesegregation som är föremål för denna kunskapsöversikt. Boendesegregation innebär att individer eller grupper lever rumsligt åtskilda från varandra, och mäts genom att individer sorteras utifrån socioekonomiska och demografiska faktorer i förhållande till deras rumsliga lokalisering. Vanliga uppdelningsgrunder är utbildningsnivå eller inkomst (socioekonomisk segregation) eller om individerna är utrikes respektive inrikes födda (etnisk segregation). En tredje uppdelningsgrund som fått mindre uppmärksamhet i forskningen är demografiska faktorer, som ålder och kön (Brandén, 2018).

Vidare fokuserar majoriteten av forskningen kring segregation på bosättningsmönster inom urbana områden (Andersson & Holmqvist, 2019). Den socioekonomiska segregationen, i synnerhet den som bygger på inkomst, överlappar till stor del den etniska segregationen. Detta samband har förstärkts i Sverige sedan 1990 (Andersson & Holmqvist, 2019). Biterman (2010) pekar på att det finns en tydlig koppling mellan etnisk och socioekonomisk segregation i storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö. I områden med stora socioekonomiska utmaningar bor i huvudsak så kallade ”synliga” invandrargrupper.³ Bitermans studie visar att i de områden som hade högst andel synliga invandrargrupper var 70 procent av personer i förvärvsarbete åldrar arbetslösa, studerande, förtidspensionerade, sjukskrivna eller levde på ekonomiskt bistånd. Andra studier har pekat på en ”dubbel sorteringsprocess”, där inrikes födda låginkomsttagare tenderar att bo i andra områden än utrikes födda låginkomsttagare (Andersson & Kährnik, 2016).

2.2 Vem är boendesegregerad?

I debatten talar man ofta om områden med socioekonomiska utmaningar som ”segregerade”, men även inrikes födda eller resursstarka individer bor rumsligt koncentrerat i Sverige (Brandén, 2018). I en forskningsöversikt påpekar Guevara (2014) att det inte är bostadsområdet, stadsdelen eller skolan som är segregerad, utan det är hela staden eller regionen som uppvisar segregation. Delegationen mot segregation kallar detta för att segregationen är relationell. I de nordiska huvudstäderna är det faktiskt de socioekonomiskt resursstarka individerna som bor mest koncentrerat (Marcinscak m.fl., 2015). Men även om segregation som begrepp inte endast innefattar homogena områden med hög koncentration av utrikes födda eller socioekonomiskt svaga, finns det såväl i debatten som i forskningen ett tydligt fokus på just sådana områden.

Det finns ingen studie som räknat fram ett värde på hur heterogent eller ”blandat”⁴ ett område ska vara för att bedömas inte vara präglad av segregation. Det är i stället upp till varje enskild forskare att bedöma, och de använder olika metoder. Musterd och Anderson (2005) använder ett segregationsmått (entropiindex)⁵

---

³ Socialstyrelsen definierar ”synliga invandrargrupper” som personer med ursprung i Sydeuropa, Asien, Afrika eller Latinamerika (Socialstyrelsen, 2010)

⁴ Med blandade områden avses här vad som i forskningen kallas för socialt blandade områden, vilket innebär områden där personer med olika egenskaper med hänsyn till exempelvis inkomst, födelseland eller utbildningsnivå bor.

⁵ Entropiindex mäter hur jämnt fördelade grupper är över exempelvis SAMS-områden inom ett geografiskt område. Varierar mellan 0 och 1: 0 betyder total frånvaro av mångfald och 1 är fullständig mångfald (Brandén, 2018)

och delar sedan in erhållna värden i fyra olika kategorier. Områden med värden upp till 0,25 sägs *inte* vara präglade av segregation utan är blandade eller heterogena. Andra forskare som använder ett annat mått (dissimilaritetsindex)⁶ (Massey & Denton, 1988) anger att värden upp till 0,30 visar på låg segregation. Det finns alltså ingen gemensam bild av vilken nivå av segregation som kan anses som hög eller låg, utan kontexten och forskarens egen värdering avgör vad som är låg och hög segregation.

2.3 Hur mäts boendesegregation?

Forskning som behandlar segregation fokuserar främst på socioekonomisk och etnisk segregation. Det är generellt svårt att ge en övergripande bild av hur segregationen förändras över tid eftersom resultatet i så stor utsträckning beror på mätmetoden.

2.3.1 Boendesegregationsmått varierar mellan studier beroende på frågeställning

Som vi sett finns det många sätt att mäta segregation, och olika studier använder olika mått. Entropiindex och dissimilaritetsindex mäter fördelningen av olika kategorier av människor i olika områden, till exempel genom att undersöka fördelningen av exempelvis låginkomsttagare i en kommun och jämföra det med den förväntade jämna fördelningen av låginkomsttagare i hela landet.

Andra mått som används mäter i stället sannolikheten att en individ från en viss grupp möter en person från den egna gruppen, jämfört med en person från en annan grupp.⁷ Om man intresserar sig för hur individer interagerar socialt med varandra är detta antagligen mer effektivt än att mäta boendefördelningen av individer (Brandén, 2018). Ett annat mått, som används för att mäta etnisk segregation, mäter standardavvikelsen för andelen utrikes födda i olika grannskap. På så sätt kan man fånga hur stor den genomsnittliga skillnaden mellan olika grannskap är i andelen utrikes födda. Om standardavvikelsen är låg har alla grannskap ungefär samma andel utrikes födda, men om den är hög tyder det på etnisk segregation (Brandén, 2018).

2.3.2 Den geografiska indelning som mätningen baseras på inverkar på resultatet

Den uppmätta graden av segregation kan bero på vilken geografisk nivå som mätningen sker på. I svensk forskning används ofta SAMS-områden (Small Areas for Market Statistics), som är en indelning skapad av Statistiska centralbyrån. Ett problem med SAMS-områdena är att de varierar i storlek mellan olika städer i Sverige, vilket gör det svårt att jämföra resultaten från olika områden. SAMS-områdesindelningen kan ibland leda till att segregationen underskattas, eftersom SAMS-områdena ofta innehåller mindre områden, så kallade mikroområden, med högre segregation som därmed döljs. Till exempel har forskningen länge visat att Göteborg är mer segregerat än Stockholm. Men detta gäller när man använder sig av SAMS-områden för att definiera grannskap, eftersom Göteborgs SAMS-områden är mindre till ytan än Stockholms (Brandén, 2018). Senare publicerad forskning tenderar att i stället använda individualspecifika områden: områden skapas för varje individ genom att beräkna egenskaperna hos de närmsta grannarna på en viss "grannskapsnivå" (Wimark, 2018). I januari 2018 publicerade Statistiska centralbyrån en ny regional indelning, DeSO (Demografiska statistikområden). DeSO följer läns- och kommungränserna och möjliggör analyser utifrån statistik baserad på mindre geografiska områden. DeSO-områdena har till viss del redan börjat användas i nyare segregationsforskning, liksom i särskilda uppföljningar av segregation. DeSO kommer att ersätta SAMS från år 2020 (Statistiska centralbyrån, 2018).

Brandén (2018) beskriver att de huvudsakliga anledningarna till att segregation förändras över tid är att människor från en viss grupp flyttar till ett visst område oproportionerligt ofta, att människor från en viss grupp flyttar ut ur området oproportionerligt ofta, eller att det totala antalet människor från en viss grupp förändras. Om till exempel den totala inkomstjämligheten ökar, och fler personer därför har en låg

---

⁶ Dissimilaritetsindex mäter hur jämnt fördelade två grupper är över exempelvis SAMS-områden inom en kommun. Mäter hur stor andel av grupp A som skulle behöva flytta till ett annat SAMS-område för att varje SAMS-område skulle ha samma andel av grupp A som kommunen i stort. 0 betyder en helt jämn fördelning medan 1 betyder fullständig segregation (Brandén, 2018)

⁷ Främst Spatial Isolation Index.

ekonomisk standard, kommer också den socioekonomiska segregationen att öka även utan omflyttning. Likaså kan en förändring av andelen utrikes födda i Sverige påverka den etniska segregationen, på grund av att grundsammanställningen påverkas. Socioekonomisk segregation är särskilt svår att fånga eftersom den även varierar med konjunkturläget. Personer med socioekonomiska utmaningar påverkas i högre grad ekonomiskt av en lågkonjunktur och är ofta koncentrerade till vissa grannskap (Wimark, 2018). Därför mäts med fördel socioekonomisk segregation över tidsperioder som täcker flera konjunkturcykler för att man ska kunna kontrollera för fluktueringar i ekonomin.

2.4 Begrepp och definitioner

I både nationell och internationell litteratur används olika begrepp som "resurssvaga", "utsatta", "segregerade" eller "fattiga" för att beskriva invånare i områden med socioekonomiska utmaningar. I regeringens strategi för att minska och motverka segregation (2019) beskrivs "områden med socioekonomiska utmaningar" som områden som i jämförelse med riksgenomsnittet karakteriseras av bland annat hög arbetslöshet och långtidsarbetslöshet, låg sysselsättning, hög andel personer med försörjningsstöd, bristande skolresultat och lågt valdeltagande. Ofta är andelen barn och unga högre än i andra områden. I denna kunskapsöversikt kommer Ramboll att använda sig av termen "områden med socioekonomiska utmaningar".

I internationell litteratur används ofta begrepp som "disadvantaged" eller "deprived" för att beskriva individer med låg socioekonomisk status i fråga om till exempel utbildning, inkomst eller arbetsmarknadsanknytning. Även "poor" används och kan referera till både ekonomisk och social fattigdom, men används främst för att beskriva brist på ekonomiska resurser. Ramboll kommer här att använda "socioekonomisk status" när det handlar om både ekonomiska och sociala aspekter. När det i internationell forskning endast handlar om ekonomiska aspekter används begreppet "ekonomisk standard".

Ytterligare en utmaning när man ska sammanställa internationell forskning ligger i att översätta termer som har att göra med etnisk segregation. Den nationella kontexten blir avgörande för vilket begrepp man använder. I amerikanska studier har segregationsforskningen länge dominerats av beskrivningar av den vita majoritetsbefolkningen och den svarta minoritetsbefolkningen, vilket fortfarande präglar beskrivningen av etnisk segregation. Ramboll kommer i denna kunskapsöversikt att använda de begrepp som forskarna själva använder.

3. BOENDESEGREGATIONENS UTVECKLING ÖVER TID I SVERIGE

I följande avsnitt redogör Ramboll för den socioekonomiska respektive etniska segregationens utveckling över tid i Sverige samt ur ett internationellt perspektiv. Den socioekonomiska segregationen, i synnerhet den rumsliga åtskillnaden av individer efter inkomst, överlappar i många städer den etniska segregationen. Detta samband har sedan 1990 förstärkts i Sverige (Andersson & Holmqvist, 2019). Biterman (2010) pekar på att det finns en tydlig koppling mellan etnisk och socioekonomisk segregation i storstadsregionerna.

Sammanfattning av boendesegregationens utveckling över tid i Sverige

Sammantaget pekar forskningen på att både den socioekonomiska och den etniska segregationen har ökat i Sverige sedan 1990-talet. Den socioekonomiska segregationen tycks ha ökat över tid, men varierar med konjunkturläget, antal nyanlända och inkomstskillnader, vilket försvårar möjligheten att dra slutsatser utifrån studier som undersöker kortare tidsperioder (ett fåtal år). Den socioekonomiska segregationen verkar dock vara påtaglig i storstäderna och deras kranskommuner. Den etniska boendesegregationen tycks ha ökat över tid och är påtaglig i storstäderna.

Forskningen är inte entydig när det gäller ökningens omfattning och hur den sett ut under olika tidsperioder. Det beror på att olika resultat framkommer, inte minst beroende på hur segregation definieras, vilken metod som används och hur man definierar de bostadsområden man jämför.

Den svenska segregationen (både socioekonomisk och etnisk) är varken högre eller lägre än i andra jämförbara länder.

3.1 Socioekonomisk boendesegregation och dess förändring över tid

Forskningen visar att socioekonomisk segregation har ökat från 1990-talet och framåt (Brandén, 2018), även om det är svårt att tolka bakomliggande trender. En stor del av ökningen kan tillskrivas miljonprogrammet, där en miljon nya bostäder byggdes 1965–1974. Miljonprogrammet medförde att de låginkomsttagare som tidigare bott under sämre förhållanden i städerna flyttade till nybyggda hyresbostäder utanför städerna. Samtidigt blev det lönsamt att köpa hus för de som hade möjlighet. Sammantaget ökade dessa trender segregationen. Senare års studier (Amcoff m.fl., 2014; Andersson & Kährik, 2015; Andersson, Bråmås & Hogdal, 2009) uppvisar dock mindre entydiga resultat. Den socioekonomiska segregationen har ökat över tid, men man kan inte utesluta att förändringen beror på ekonomiska fluktuationer eftersom studierna oftast innefattar ett fåtal år.

Amcoff m.fl. (2014) finner att inkomstskillnaderna mellan olika områden i Stockholms län ökade mellan åren 1995–2010, och Andersson och Kährik (2015) gjorde samma observation för perioderna 1990–2000 och 2000–2010 för Stockholm med kranskommuner. Andra studier rapporterar samma utveckling i Malmö och Göteborg (Andersson, Bråmås & Hogdal, 2007; 2009). Salonen, Grander och Rasmusson (2019) finner betydande socioekonomisk segregation i Stockholm, Göteborg och Malmö under 2016, med marginellt störst segregation i Malmö. Kölegård Stjärne m.fl. (2007) undersöker segregationen i Sveriges 30 största städer. De använder ett mått som fångar hur stor andel av en stads totala inkomstjämlighet som representeras av inkomstjämlighet mellan bostadsområden. De finner en ökning mellan 1980 och 1990, följt av en minskning mellan 1990 och 2000, vilket de förklarar med förändringar i ojämlikhet snarare än förändrade boendemönster.

Två andra studier (Biterman 2010; Biterman & Franzén, 2007) undersöker förändringen mellan åren 1990 och 2010 för Storstockholm, Storgöteborg och Stormalmö. Båda studierna använder ett entropiindex baserat på fördelningen av låg-, mellan- och höginkomsttagare och finner att den socioekonomiska segregationen verkar fluktuera med konjunkturläget, men att en långsiktig trend mot ökad segregation ändå kan utläsas.

3.2 Etnisk boendesegregation och dess förändring över tid

Etnisk segregation, mätt i andelen utrikes födda jämfört med inrikes födda i olika områden i storstäderna, ökade enligt forskningen under 1990-talet. Även om metoderna varierar något visar flertalet forskare att den etniska segregationen i storstäderna var relativt stabil fram till år 1990 för att sedan öka fram till år 1997 eller 2000 (Nordström Skans & Åslund, 2009; Biterman, 2010; Biterman & Franzén, 2007; Hårsmann, 2006). Dessa studier visar också att ökningen planar ut under de första åren på 2000-talet. Som nämnts i tidigare avsnitt har dock definitionerna av grannskap och segregationsmått stor betydelse för resultaten, varför olika studier av samma tidsperiod kan visa olika resultat. En studie (Malmberg m.fl., 2018) använder individbaserade grannskap för att mäta etnisk segregation inom olika geografiska ytor med olika storlek i Sverige, och finner att den ökade mellan åren 1990 och 1997 och fortsatte att öka mellan åren 1997 och 2012 för hela gruppen utrikes födda. Samma studie finner däremot att om studieobjektet begränsas till utrikes födda utanför Europa gäller ett omvänt förhållande, där segregationen för denna grupp minskat mellan åren 1997 och 2012. Nielsen och Hennerdal (2017) finner att den etniska segregationen ökade mellan åren 1990 och 2012, men resultaten varierar med storleken på de grannskap som används. Om större grannskap används verkar ökningen snarare ha planat ut efter 1997.⁸ En annan studie (Östh m.fl., 2014) som använder sig av måttet "isolation index", dvs. sannolikheten att någon från en viss grupp möter någon från en annan grupp, finner att den etniska segregationen mellan inrikes och utrikes födda har ökat mellan åren 1995 och 2010. Hedman och Andersson (2015) finner att Stockholm, Göteborg och Malmö har högre segregation mellan utrikes respektive inrikes födda än övriga Sverige, men finner inga större förändringar mellan åren 1990 och 2010. Salonen, Grander och Rasmusson (2019) jämför segregationen i storstäderna Malmö, Göteborg och Stockholm för år 2016. Studien visar att individer födda i Sverige respektive utanför Europa lever mer blandat i Malmö än i Stockholm och Göteborg (de är mer jämnt distribuerade bland DeSO-områdena). Denna bild stämmer även när undersökningsobjektet är individer från olika befolkningsgrupper. Malmberg m.fl. (2018) visar att ju fler utrikes födda ett område hade år 1990, desto större ökning av utrikes födda uppvisade området år 2012.

En artikel i *Dagens Samhälle* (2015) använder dissimilaritetsindex för att granska den etniska segregationen i Sveriges kommuner. Undersökningsobjekten är inrikes födda respektive utrikes födda personer eller personer med utrikes födda föräldrar. I granskningen framkommer att 70 kommuner har ett index över 30, vilket betyder att 30 procent av kommunens befolkning skulle behöva flytta inom kommunen för att jämna ut fördelningen mellan inrikes födda respektive utrikes födda eller personer med utrikes födda föräldrar. Vidare framgår det att den etniska segregationen har ökat i 209 kommuner de senaste tio åren, men för de 20 kommuner som toppar listan är ökningen inte särskilt stor. Endast i två kommuner – Borlänge och Sandviken – har den etniska segregationen ökat påtagligt.

Hyresgästföreningen (Börjesson, 2018) använder entropiindex för att undersöka utvecklingen i Sverige av mångfald (i vilken utsträckning olika grupper är representerade i olika områden) och graden av etnisk segregation (i vilken utsträckning mångfalden är jämnt fördelad) mellan åren 2012 och 2016. Mätningarna genomfördes i DeSO-områden och mätte fyra variabler: befolkningens födelseland, befolkningens bakgrund (födelseland för personer och deras föräldrar), hushållens inkomster och hushållens boende (upplåtelseform). Studien visar att mångfalden i Sverige har ökat för varje år sedan 2012 samtidigt som den etniska segregationen har minskat. Detta innebär att blandningen av personer födda i olika länder ökar, samtidigt som fördelningen blir mer jämn runtom i landet. Mångfalden är som störst i storstädernas kranskommuner och förorter. När resultaten bryts ned på stadsdelsnivå visar studien att den etniska segregation som finns framförallt kan förklaras av låg grad av mångfald i villaområden och innerstadsdelar. Det är främst i förorter och i bostadsområden med en hög andel hyresrätter som mångfalden är stor.

---

⁸ Författarna använder ett antal olika skalor för att mäta den rumsliga åtskillnaden av utrikes födda och inrikes födda personer. Områdena delas upp i individualiserade grannskap, som definieras enligt k-närmaste grannar. Grannskapen varierar mellan 400, 1 600, 6 400, 25 600 och 102 400 närmaste grannar. För en uttömmande metoddiskussion, se Nielsen och Hennerdal (2017).

3.2.1 Sverige ur ett internationellt perspektiv

Sveriges socioekonomiska och etniska segregation är varken hög eller låg i förhållande till jämförbara länder. I en studie (Marcinszak m.fl. 2015) jämförs den socioekonomiska segregationen i Stockholm med den i Amsterdam och Oslo. Stockholm har ungefär samma grad av segregation som Amsterdam, medan Oslo har något lägre (mätt med dissimilaritetsindex). Däremot har segregationen ökat mer i Stockholm jämfört med de andra städerna i studien. En annan studie (Andersson m.fl. 2018) jämför den etniska segregationen i Belgien, Danmark, Nederländerna och Sverige med fokus på personer födda utanför Europa och finner att nivån är ungefär densamma i Sverige som i de andra länderna. Inga av dessa länder kan sägas präglas av speciellt hög eller låg etnisk segregation. I en delstudie jämför samma författare samma länder med USA och finner att segregationsnivåerna i Europa är avsevärt lägre (det bör dock noteras att för länderna i Europa studerades personer födda utanför Europa, medan för USA studerades svarta invånare).

4. ORSAKER TILL BOENDESEGREGATION

I följande avsnitt redogör Ramboll för orsaker till segregation ur ett teoretiskt perspektiv, samt redogör för empirisk forskning på området.

Sammanfattning av orsaker till boendesegregation

Forskning om orsaker till segregation undersöker befolkningens bosättningsmönster utifrån individers boendepreferenser och utifrån hur resurser och möjligheter för olika grupper av individer styr var människor har möjlighet att bosätta sig.

Förändringar i inkomstjämligheter är en bidragande orsak till att segregationen förstärks eller minskar. När klyftorna i samhället ökar påverkas framförallt personer med låg socioekonomisk status. Bor de koncentrerat förstärks således skillnaden mellan bostadsområden i socioekonomiska termer. En annan, nära sammanlänkad faktor som påverkar segregationen, är den geografiska fördelningen av hyresrätter och bostadsrätter och vilken tillgång olika grupper i samhället har till dem (bostadssegmentering). När tillgången till delar av bostadsmarknaden är begränsad till vissa grupper säger man att bostadsmarknaden är segmenterad. Eftersom ekonomiska resurser påverkar i vilken typ av bostad en individ har möjlighet att bosätta sig, förstärks segregationen när bostadsmarknaden också är segmenterad. Svensk forskning visar på att den svenska bostadsmarknaden är segmenterad.

Individens sociala förutsättningar, såsom sociala nätverk eller information om bostadsmarknaden, påverkar också var de bosätter sig. Brist på åtkomst till den typen av resurser kallas ibland inom forskningen för indirekt diskriminering. Man talar även om direkt diskriminering, där forskare pekar på hur bostadsmarknadens institutioner missgynnar vissa individer och grupper i samhället. Forskare inom området har bland annat funnit stöd för existensen av diskriminerande strukturer som missgynnar utrikes födda på bostadsmarknaden (Bråmås, 2007)

Inom forskningen om individuella preferenser undersöks individers självvalda in- och utflyttning till och från bostadsområden. I svensk forskning finner man starkt stöd för att det är majoritetsbefolkningens bosättningsmönster som främst påverkar den etniska segregationen.

Segregationens orsaker är sannolikt en kombination av bostadssegmentering och olika gruppers tillgång till olika typer av boenden, förändringar i inkomstjämligheter och individers preferenser och val. Begränsningar i tillgång till bostäder gör att hushåll med begränsade ekonomiska resurser har svårare att välja var de bosätter sig, varför de mer resursstarkas preferenser blir styrande för fördelningen av grupper över staden.

4.1 Introduktion till orsaker

Forskare som intresserar sig för segregationens orsaker utgår i regel från två olika kategorier av teorier. Den ena behandlar hur individers *preferenser och beteenden* driver segregationsprocessen, medan den andra har ett mer strukturellt perspektiv och undersöker hur *restriktioner och resurser* styr människors bosättningsmönster. Forskning om individers preferenser behandlar såväl socioekonomisk som etnisk segregation, men en stor del av forskningen intresserar sig för in- och utrikes föddas in- och utflyttningssmönster ur områden med socioekonomiska utmaningar. Ett annat tema är huruvida utrikes födda föredrar att bosätta sig nära personer från sin "egen" grupp, så kallad självvald etnisk klustring. Studier baserade på teorier om restriktioner och begränsningar, å andra sidan, undersöker befolkningens bosättningsmönster utifrån inkomstjämligheter, bostadsmarknadens utformning och samhällsplanering. De tittar också på människors begränsningar, inte bara på bostadsmarknaden utan också på andra arenor i samhället. Sannolikt har segregationen inte en ensam förklaringsfaktor, utan är en konsekvens av ett växelspel mellan strukturella och individuella drivkrafter. I regel anser man att den socioekonomiska dimensionen är den som bäst kan förklara uppkomsten av segregationsmönster, dvs. det är skillnader i resurser som styr var människor bor (Andersson m.fl., 2017).

Många forskare (Bråmås, 2007; Andersson & Hedman, 2015) pekar på sammankopplingen mellan den socioekonomiska och den etniska dimensionen av segregation i Sverige. Bostadsområden med hög koncentration av utrikes födda har nästan alltid låg medelinkomst, även om det också finns bostadsområden med låg medelinkomst som har få utrikes födda invånare eller personer med utrikes födda föräldrar. Vad som kan verka vara etnisk segregation behöver inte nödvändigtvis ha "etniska" förklaringar, utan kan vara ett resultat av skillnader i socioekonomiska och demografiska faktorer mellan etniska grupper. Till exempel är nyanlända ofta unga, något som kan kopplas till lägre ekonomisk standard. Följaktligen har de en sämre position i bostadskonkurrensen, vilket leder till att de i större utsträckning koncentreras till områden med socioekonomiska utmaningar (Andersson, 2006).

Förklaringarna till uppkomsten av etnisk segregation har genomgått ett tydligt skifte i teoretisk ansats. Fram till mitten av 1990-talet dominerade kulturella förklaringar och segregationen antogs vara resultatet av frivillig isolering bland de kulturellt "avvikande". Senare svensk forskning på området har snarare fokuserat på majoritetssamhällets beteenden och reaktioner på den ökade mångfalden i stadsrummet. Segregation på bostadsmarknaden har även förklarats av direkt diskriminering av utrikes födda, där vissa grupper nekas hyra eller köpa bostad på grund av sin etniska tillhörighet (Bråmås, 2007).

4.2 Strukturella orsaker

4.2.1 Ökade inkomstskillnader i samhället är en orsak till boendesegregation

Enligt teorierna kan socioekonomisk segregation öka till följd av en ökad andel låg- eller höginkomsttagare i hela populationen. Det kan vara som ett resultat av att inkomstskillnaderna i samhället generellt ökar eller att inkomstskillnaderna varierar under konjunkturcykeln (Brandén, 2018). När inkomstjämligheterna ökar drabbas de som redan har låg socioekonomisk status mest, och om de bor koncentrerat i områden med socioekonomiska utmaningar ökar den mätbara segregationen som följd, även om alla bor kvar på samma ställe. Men segregationen kan förstärkas ytterligare om människor också tvingas flytta till följd av förlorade inkomster eller ökade bostadskostnader. Andersson och Hedman (2015) har undersökt den socioekonomiska och etniska segregationen i de tio största arbetsmarknadsregionerna i Sverige⁹ mellan åren 1990 och 2010. De noterar att en ökad inkomstjämlighet har förstärkt den socioekonomiska segregationen och ökat koncentrationen av låg- respektive höginkomsttagare i olika bostadsområden. Trots den stora invandringen under de studerade åren (1990–2010) har nivån på den etniska segregationen i stort varit oförändrad, men sambandet mellan etnisk och socioekonomisk segregation har förstärkts.

Scarpa (2016) har undersökt effekten av inkomstjämligheter på socioekonomisk segregation i Stockholm, Göteborg och Malmö mellan åren 1991 och 2010 för vuxna mellan 25 och 54 år. Författaren använder SAMS-områden och finner stöd för att ökade inkomstjämligheter drivit utvecklingen av segregationen under perioden. Studien visar också att inkomstjämligheter mellan bostadsområden främst drivs av en allmänt ökad inkomstjämlighet mellan hushåll. Denna har sin grund i växande skillnader i förvärvs- och kapitalinkomst, samtidigt som skatte- och bidragssystemets omfördelningskapacitet har minskat. Vidare finner författaren att ökningen av icke-västeuropeiska invandrare¹⁰ hade endast marginell inverkan på de ökade inkomstjämligheterna. Studien undersöker inte mobilitet och inte heller hur skillnader i bostadspolitik kan ha förstärkt kopplingen mellan inkomst och bosättning.

4.2.2 Det finns ett samband mellan koncentrationen av upplåtelseformer och den etniska sammansättningen i bostadsområden

Kopplingen mellan bostadssegmentering, det vill säga den geografiska fördelningen av upplåtelseformer, och segregation har varit ett subjekt för forskare som intresserar sig för orsaker till denna segregation. I Sverige har samhällsplaneringen sedan år 1974 haft som mål att planera för bostadsområden med blandad

⁹ Stockholm, Linköping, Malmö, Helsingborg, Göteborg, Trollhättan, Borås, Skövde, Örebro och Västerås

¹⁰ I studien definieras etnisk bakgrund i relation till födelselandet: svenskfödda, födda i västeuropeiska och andra nordiska länder, samt födda i andra länder. Någon definition av västeuropeiska länder görs inte.

bebyggelse och blandade upplåtelseformer (Musterd & Andersson, 2005; Holmqvist & Bergsten, 2009). Bostadssegmentering leder till segregation om grupper med olika resurser har olika tillgång till olika typer av bostäder och upplåtelseformer. En bostadsmarknad där tillgången och efterfrågan på olika typer av bostäder skiljer sig mellan olika grupper kallas för *segmenterad* (Skifter Andersen m.fl., 2016). Bråmås (2007) menar att svenska städer kännetecknas av en tydlig socioekonomisk och etnisk segregation i kombination med en tydlig bostadssegmentering. Olika kategorier av människor är ojämnt fördelade över bostadsmarknadens olika segment – dominerade av olika upplåtelseformer och hustyper – och det bidrar direkt till socioekonomisk segregation på grund av den ojämn fördelningen av inkomstgrupper över upplåtelseformerna.

Vetenskapsrådet (2018) konstaterar i sin forskningsöversikt att segmenteringen av bostadsmarknaden spelar stor roll för socioekonomisk segregation i Sverige. Hushåll med låga inkomster, i regioner med höga priser på bostadsrätter och egnahem, har i stor utsträckning endast hyresrätter att välja mellan. Andersson och Kährlik (2015) undersöker hur förändringar i bostadsmarknadspolitik, som att marknadsprinciper¹¹ introducerades under 1990-talet och proportionen offentligt ägda bostäder minskade, har påverkat segregationen i Stockholms innerstad, mätt i dissimilarityindex. De finner att den socioekonomiska segregationen har ökat i Stockholm, speciellt i inkomstgrupperna med allra högst och allra lägst inkomst. Koncentrationen av låginkomsttagare har ökat i de bostadsområden som uppvisade social nedgradering redan under 1990-talet. Andersson och Kährlik (2015) konstaterar att bostadspolitik endast är en av de kontextuella faktorer som påverkar bostadsmarknaden. Även makroekonomiska faktorer, såsom rådande konjunkturläge, påverkar hushållens disponibla inkomster och därmed deras möjligheter på bostadsmarknaden.

Skifter Andersen m.fl. (2016) undersöker koncentrationen av utrikes födda och koncentrationen av olika upplåtelseformer i bostadsområden i fyra nordiska huvudstäder (Stockholm, Köpenhamn, Oslo och Helsingfors). Författarna mäter distributionen av upplåtelseformer genom att jämföra andelen personer som bor i en viss upplåtelseform i ett område med fördelningen i resten av befolkningen. Koncentrationen av utrikes födda mäts på liknande sätt, genom att jämföra andelen utrikes födda i ett bostadsområde med andelen i resten av befolkningen. Författarna finner att utrikes födda är starkt överrepresenterade i hyresrätter och att hyresrätterna i sin tur är ojämnt fördelade mellan bostadsområdena.

Musterd och Andersson (2005) undersöker effekten av blandade upplåtelseformer på den sociala blandningen av olika grupper.¹² De undersöker även om social blandning i ett bostadsområde påverkar individernas sociala mobilitet. Denna mäts genom att studera hur individernas position på arbetsmarknaden – arbetslös eller i arbete – förändras över de studerade åren. Författarna applicerar longitudinella data för hela Sverige mellan åren 1991 och 1999 och använder SAMS-områden som skalnivå. De finner endast ett svagt samband mellan socialt blandade områden och områden med blandade upplåtelseformer. Det finns även områden präglade av homogena upplåtelseformer som är socialt blandade med avseende på individernas inkomster och födelseland. Om man således skulle fråga sig om ett område med blandade upplåtelseformer automatiskt blir mer etniskt och socioekonomiskt blandat, verkar det som att svaret är nej. Man kan dock konstatera att utrikes födda i högre grad bor i hyresrätter och därför är överrepresenterade i områden med större andel hyresrätter.

4.2.3 Direkt och indirekt diskriminering

Direkt och indirekt diskriminering handlar om att vissa grupper lider brist på såväl ekonomiska som kognitiva, politiska och sociala resurser, vilket påverkar deras förutsättningar att bosätta sig i vissa hustyper eller bostadsområden. De kan även nekas hyra eller köpa en bostad på grund av sin sociala eller etniska tillhörighet (Wimark, 2018; Skifter Andersen m.fl., 2013). Resurssvaga personer har därför mindre chans att

---

¹¹ Enkelt uttryckt avreglerades marknaden till fördel för en friare bostadsmarknad där utbud och efterfrågan styr fördelning av bostäder.

¹² Social blandning är ett sammansatt mått på koncentrationen av individer med olika årsinkomster samt nationalitet i ett bostadsområde.

påverka var de bosätter sig, vilket i sin tur resulterar i att de mer resursstarkas preferenser dominerar invånarnas bosättningsmönster inom en stad eller ett geografiskt område.

4.2.3.1 *Indirekt diskriminering leder till ökad segregation*

Svaga socioekonomiska resurser kan handla om brist på sociala kontakter, kunskaper om regler och möjligheter på bostadsmarknaden, kontakt med institutioner som är avgörande för tillgången till bostäder och de språkkunskaper som krävs för att tillgodogöra sig information. I synnerhet saknar nyanlända dessa socioekonomiska resurser. Skifter Andersen m.fl. (2013) jämför Sverige, Finland, Danmark och Norge för att undersöka om bostadspolitiken i länderna haft större betydelse för utrikes födda personer än för resten av befolkningen. Författarna finner att utrikes föddas position på bostadsmarknaden skiljer sig mycket mellan länderna och att dessa skillnader inte kan förklaras enbart av skillnader i inkomster mellan utrikes och inrikes födda.

4.2.3.2 *Direkt diskriminering beskriver hur bostadsmarknadens institutioner missgynnar vissa individer*

Forskning visar att direkt diskriminering är en strukturell orsak till att segregationen ökar. Direkt diskriminering handlar om att en individ behandlas på ett missgynnande sätt i förhållande till en annan person i en jämförbar situation (Bråmås, 2007). Bråmås, Andersson och Solid (2006) undersöker om bostadsmarknadens institutioner i Stockholm och Uppsala missgynnar utrikes födda personer, genom att studera hur skillnader i individuella demografiska och socioekonomiska egenskaper kan förklara etnisk segregation. Författarna finner etniska skillnader i bostadsområdena som inte kan förklaras enbart av demografiska och ekonomiska faktorer. Deras bedömning är att även om preferensskillnader kan förekomma, är diskriminering sannolikt en bidragande faktor. Exempelvis är hyresrättsbostadsmarknaden trång, dvs. efterfrågan överstiger utbudet, vilket i sin tur ger utrymme för diskriminering. För bostadsrätter är en av förklaringsmodellerna att mäklare missgynnar vissa minoritetskategorier om det i säljarens grannskap finns misstro mot dessa minoriteter.

En annan svensk studie (Ahmed & Hammarstedt, 2008) visar i ett fältexperiment att hyresvärdar i större utsträckning besvarar förfrågningar från individer med svensk bakgrund än med arabiskt/muslimskt klingande namn. I rapporten *Upplevelser av etnisk diskriminering hos utrikes födda personer i Sverige 2005*, som Integrationsverket låtit SCB genomföra, redovisas resultaten av en intervjuundersökning om upplevelser av diskriminering hos personer med etnisk minoritetsbakgrund. I studien ingick totalt 2 024 slumpmässigt utvalda personer i åldrarna 16–68, vilka invandrat till Sverige från Östeuropa, Mellanöstern, Afrika, Latinamerika eller Asien under perioden 1975–2002. Svarefrekvensen var 57,1 procent. Åtta samhällsområden undersöktes, varav bostadsmarknaden var ett. I undersökningen uppgav 13 procent av de svarande att de upplevt bostadsmarknadsdiskriminering någon gång under 2005.

4.3 Individuella preferenser

Forskning som utgår från individuella val och preferenser studerar hur olika gruppers preferenser styr i vilka områden och i vilken typ av bostad som människor bosätter sig och hur detta i sin tur påverkar spridningen av människor i staden. Sådan forskning intresserar sig för vad som driver såväl inflyttning som utflyttning ur bostadsområden. Preferenser kan handla om så kallad etnisk preferens, där individer från en viss grupp upplever fördelar av att bosätta sig nära varandra. Det kan också handla om hur områden som är invandrartäta eller har socioekonomiska utmaningar behåller sin karaktär till följd av den inrikes födda befolkningens bosättningsmönster.

Annan forskning undersöker hur individer väljer områden utifrån en vision om hur de vill leva med hänsyn till vilken livsstil som ett visst bostadsområde möjliggör. Det kan vara faktorer som tillgång till kollektivtrafik, men också att andra individer i det eftersökta området har en egenskap som man söker, till exempel gällande klasstillhörighet eller sexuell läggning (Wimark, 2018).

Fram till 1900-talets mitt dominerade etniska preferenser som förklaringsmodell till den etniska segregationen i Sverige. Sedan dess har fokus flyttats till majoritetssamhällets politik och majoritetssvenskarnas reaktioner på den ökade mångfalden i stadsrummet (Andersson m.fl., 2017).

4.3.1 Majoritetsbefolkningens bosättningsmönster leder till ökad boendesegregation

Senare svensk forskning fokuserar särskilt på majoritetsbefolkningens bosättningsmönster som en källa till segregation, så kallad "white flight" och "white avoidance". Teorierna har sitt ursprung i amerikansk segregationsforskning, i synnerhet studier som fokuserar på relationerna mellan den vita anglo-amerikanska majoriteten och den svarta afro-amerikanska minoriteten (för en ingående beskrivning se Bråmås, 2006). Teorin är att när en dominerande grupp uppfattar att ett område får en allt högre koncentration av individer som inte tillhör den egna gruppen börjar de flytta ut ur området, något som kallas för "white flight". På liknande sätt betyder "white avoidance" att vita undviker ett område där det bor alltför många icke-vita. Kritiker av teorin (Farley m.fl, 1994; Zubrinsky & Bobo, 1996) menar att utflyttandet av den dominerande gruppen inte nödvändigtvis har en etnisk förklaring, utan kan handla om en önskan att flytta ut från eller undvika områden med en viss socioekonomisk status (Bråmås, 2006). Andra studier undersöker hur utflyttningen av personer med hög socioekonomisk status, och inflyttningen av individer med låg socioekonomisk status, bidrar till att förstärka särskilda områdens utsatta position, genom så kallad "middle-class leakage". Även dessa förklaringsmodeller har ibland, men inte alltid, en etnisk dimension, eftersom de mindre etablerade inflyttade ofta är nyanlända invandrare och de som flyttar ofta är individer eller hushåll från majoritetsbefolkningen (Bråmås, 2006). Amerikansk forskning (se till exempel Goering, 1978) som studerar majoritetsbefolkningens roll i segregationsprocessen har främst fokuserat på relationen mellan den vita majoriteten och den afroamerikanska ("svarta") minoriteten. Forskare har generellt varit överens om att "white flight" eller "white avoidance" är en av huvudorsakerna till segregationen i amerikanska städer. Enligt "white flight"-hypotesen flyr den vita majoriteten när andelen svarta boende i ett område når ett visst tröskelvärde. Ett antal forskare har gjort försök att definiera det exakta tröskelvärdet, eller "tipping-point", men har inte funnit ett generaliserbart värde, då många olika faktorer kan påverka utgången i varje enskilt bostadsområde. Även om de flesta studier fokuserar på "white flight", det vill säga utflyttningen av majoritetsbefolkningen från vissa områden, har många forskare även understrukit vikten av att studera inflyttningens mönster som en del av segregationsprocessen, så kallad "white avoidance". Begreppen har även breddats till att inte endast förklara relationen mellan vita och afroamerikaner, utan även för att undersöka relationer mellan andra etniska grupper.

Endast ett fåtal studier applicerar konceptet för att förstå segregation mellan majoritetsbefolkningen och olika etniska minoritetsgrupper i europeiska länder. Bråmås (2006) hävdar att flight/avoidance ramverket är applicerbart även på Sverige, då det finns en stark rumslig separation mellan inrikes födda med inrikes födda föräldrar och nästan alla andra etniska grupper, framförallt icke-europeiska invandrare. Det är alltså inte olika etniska minoritetsgrupper som bor separerat från andra etniska grupper, utan snarare bor de separerat från inrikes födda. Bråmås (2006) undersöker hur den svenska majoritetsbefolkningen påverkat segregationen i ett antal svenska städer under 1990-talet och finner stöd för fenomenet "white avoidance". Den drivande orsaken till segregationen i de studerade städerna är låga nivåer av inflyttning till bostadsområden med en hög koncentration av utrikes födda, snarare än höga nivåer av utflyttning ur områdena. Antalet som flyttade ut ur områdena var ungefär jämnt fördelat mellan majoritetsgruppen och invandrargrupper. En nyligen publicerad studie (Muller m.fl., 2018) finner liknande resultat, där svenskar undviker att flytta in i områden som domineras av etniska minoriteter. Resultaten förstärks ytterligare när författarna kontrollerar för socioekonomiska faktorer. De finner dock, i likhet med föregående studie, endast svagt stöd för "white flight" (i rapporten kallad "ethnic flight"). Detta skulle innebära att segregationen inte drivs av att majoritetsbefolkningen "flyr" särskilda områden, utan snarare att de undviker att flytta in i särskilda områden.

4.3.2 Etniska preferenser och "etnisk klustring"

Tidigare forskning, med dess fokus på teorier om självvald etnisk segregation, föreslår att rumslig koncentration av vissa etniska grupper bibehålls eftersom medlemmar av etniska grupper väljer att bo nära varandra, även om de har möjlighet att flytta till andra delar av staden. Anledningen kan vara att man upplever vissa fördelar med att bo i etniska enklaver, till exempel i form av stöd eller gruppidentitet och som ett sätt att försvara sig mot diskriminering i samhället.

I forskningen finns även teoribildning kring olika gruppers preferenser vad gäller boendetyp eller

upplåtelseform, vilka i sin tur får konsekvenser för segregationen eftersom vissa typer av upplåtelseformer dominerar i vissa områden. Skifter Andersen m.fl. (2013) nämner en studie som visat att utrikes födda, framförallt nyanlända, föredrar hyresrätter och i mindre utsträckning köper sin lägenhet, även vid kontroll för inkomst. Forskning på området har visat att efterfrågan på bostadsrätter varierar med förväntningar på framtiden. Om hushåll förväntar sig stabil anställning, ökande inkomst och permanent bosättning, är de mer benägna att köpa en bostadsrätt. Nyanlända är särskilt ovissa om sin framtid, vilket kan påverka deras preferens för hyresrätter (även när man tar hänsyn till skillnader i inkomst).

5. KONSEKVENSER AV BOENDESEGREGATIONEN - GRANSKAPSEFFEKTER

I följande avsnitt redogör Ramboll för segregationens konsekvenser för individen i fråga om utbildning, position på arbetsmarknaden, brottslighet, hälsa och deltagande i demokrati och civilsamhälle. Även om fokus läggs på hur segregation påverkar enskilda individer är det viktigt att bevara tanken om segregationens relationella karaktär. Alla påverkas av ett samhälle som är segregerat. När samhället är segregerat påverkas känslan av gemenskap, trygghet och tillit (Delegationen mot segregation).

Sammanfattning av grannskapseffekter

Segregationens konsekvenser för individer kallas inom forskningen för grannskapseffekter. Forskare är överens om att segregation inverkar på individers livschanser, även om metodologiska utmaningar gör det svårt att uttala sig om omfattningen. De starkaste bevisen gäller påverkan på olika hälsoutfall, såsom hjärt- och kärlsjukdomar, samt hälsoriskbeteenden som tobakskonsumtion, alkoholkonsumtion, fysisk inaktivitet och lägre konsumtion av frukt och grönsaker. Segregation påverkar också individers position på arbetsmarknaden, deras inkomst och utbildning, men effekterna på skolresultat går enligt forskning främst via skolan (Brännström, 2008). Forskningsfrågans komplexitet gör det svårt att uppskatta storleken på, och vilka mekanismer som ligger bakom, grannskapseffekter.

En av utmaningarna i forskningen om grannskapseffekter handlar om att säkra att variationer i olika utfall hos individer inte har sin orsak i att människor med liknande egenskaper väljer att bosätta sig nära varandra. Grannskapseffekter är ofta svaga efter att man kontrollerat för individuella faktorer såsom ålder, föräldrars utbildning eller egen utbildning, invandringsår och inkomst. Vidare beror resultaten på hur man definierar grannskap, men också hur man definierar egenskaper som "ung", "medelklass", "svensk" eller "resurssvag".

Flera studier som följer kohorter av individer under flera år har visat på att en uppväxt i grannskap med en viss socioekonomisk status påverkar individers framtid på arbetsmarknaden i fråga om inkomst, arbetslöshet och beroende av ekonomiskt bistånd. Studier har också funnit att det grannskap individer bor i under uppväxten påverkar var de sedan bor som vuxna. Det finns alltså risk för dubbla grannskapseffekter – där de begränsningar och den negativa påverkan ett grannskap kan ha för en individ fortsätter att påverka denne under hela livet, eftersom hen fortsätter att bo i områden med socioekonomiska utmaningar.

Frågan om *varför* grannskapseffekter finns har forskare svårare att besvara. Forskningen tenderar att bedrivas i olika discipliner, och studier av kvalitativ karaktär, som undersöker grannskapseffekternas mekanismer, kombineras sällan med den kvantitativa forskningen som undersöker grannskapseffekternas storlek. I forskningen gör man skillnad på mekanismer som uppstår utanför bostadsområdet, såsom stigmatisering och rumslig isolering, samt mekanismer som uppstår inom bostadsområdet, såsom hur sociala nätverk och förebilder påverkar individer i ett bostadsområde. En uppmärksam nederländsk studie finner att bristande sociala nätverk, negativa socialiseringsprocesser, bristande social organisation och social infrastruktur påverkar jobbsökarstrategier och attityder gentemot arbete bland människor.

Forskning visar att en hög andel utrikes födda, en hög andel grannar med ekonomiskt bistånd eller många ensamstående föräldrar i grannskapet verkar ha en negativ påverkan på individers betyg, deras sannolikhet att läsa färdigt gymnasiet och att påbörja en högskoleutbildning. För arbetsmarknadsutfall är resultaten svagare – grannskapet verkar i lägre grad påverka vilken position individer har på arbetsmarknaden än vad det påverkar en individs skolresultat eller sannolikheten att gå färdigt gymnasiet.

5.1 Översikt över grannskapseffekter

Med hjälp av statistik kan det konstateras att bostadsområden skiljer sig åt vad gäller inkomst, arbetslöshet, utbildning, hälsoutfall och politiskt engagemang. Det är däremot inte samma sak som att säga att ett område har en positiv eller negativ påverkan på en individs livschanser. Segregation behöver i sig inte vara ett problem om den inte också påverkar livschanserna för de som växer upp i eller flyttar till områden med en homogen population. Forskning om konsekvenserna av segregation, så kallade grannskapseffekter, får därför en central roll när vi försöker förstå segregation. Svensk forskning om grannskapseffekter fokuserar i huvudsak på den socioekonomiska sammansättningen i områdena, till exempel andel låginkomsttagare, arbetslösa, hög- och lågutbildade.

Forskare är relativt överens om att grannskapseffekter finns och att segregationen därmed påverkar individens livschanser. Konsekvenserna kan vara positiva – till exempel har man funnit att det kan vara positivt för den enskilde att bo tillsammans med andra utrikes födda från samma land i de fall där gruppens socioekonomiska ställning är relativt stark (Edin m.fl. 2003; Andersson m.fl. 2014). Majoriteten av studierna visar dock negativa konsekvenser av grannskapet för individens livsmöjligheter.

Forskningsfrågans komplexitet gör det svårt att uppskatta storleken på och vilka exakta mekanismer som ligger bakom grannskapseffekterna, särskilt som de varierar med typ av land, stad, utfall och typ av social grupp som studeras. I nästkommande avsnitt redogör vi för de metodologiska utmaningarna som präglar forskningen om grannskapseffekter.

5.2 Det finns metodologiska svårigheter att mäta grannskapseffekter främst på grund av självselektion och storleken på de områden som undersöks

En metodologisk utmaning som lyfts fram vid mätning av grannskapseffekter kallas i forskningen för *självselektion*. Självselektion innebär att ett eventuellt samband mellan område och individ kan bero på att individens preferenser, ekonomiska förutsättningar och tillgången på bostäder ofta bestämmer i vilka bostadsområden de bosätter sig. Ett eventuellt samband mellan grannskap och individ kan därför förklaras av att människor som har liknande egenskaper bosätter sig i samma bostadsområden, snarare än av grannskapseffekter. Brandén (2018) lyfter i sin översikt upp frågan som forskningen ännu inte helt funnit svar på: *är det fattiga områden som gör människor fattiga, eller bor människor där för att de inte kan bo någon annanstans?*

Forskare intresserade av grannskapseffekter har använt en rad metoder för att försöka komma runt problemet med självselektion, till exempel genom att använda särskilda statistiska metoder som kontrollerar för individens egenskaper som inkomst eller utbildning. De har också studerat individer som inte flyttat eller studerat dem under en lång tid. En framträdande amerikansk studie (Chetty m.fl. 2016) använder sig av ett experiment där slumpmässigt utvalda familjer i områden med socioekonomiska utmaningar valdes ut och gavs möjlighet att flytta medan andra familjer bodde kvar. Författarna jämför barnens socioekonomiska utfall flera år senare och finner stora skillnader i utbildning och inkomst. I en sådan typ av experimentell studie kan hänsyn tas till självselektion på ett tillfredsställande sätt, eftersom de som flyttade valdes ut slumpmässigt. I svensk forskning återfinns inga experimentella studier, och eftersom andra metoder endast delvis kan ta hänsyn till självselektion bör resultaten tolkas med försiktighet (Wimark, 2018).

En annan källa till de varierande resultaten i forskningen om grannskapseffekter är variationer i metoder för att mäta grannskapet och segregationen. Grannskapseffekterna har visat sig bli olika stora beroende på storleken på det studerade grannskapet. Administrativa gränser motsvarar inte alltid vad de boende uppfattar som grannskap. Andersson och Malmberg (2015; 2016) visar att de uppmätta effekterna blir avsevärt större med individbaserade grannskapsmått och hänsynstagande till olika skalnivåer, jämfört med administrativa områden som grannskap. Effekternas storlek beror också på vad i området, exempelvis andelen högutbildade, utlandsfödda och ensamstående, som antas påverka det tänkta utfallet. Dock är effekterna i en svensk kontext relativt små jämfört med länder med större socioekonomisk polarisering. Dessutom har faktorer som egen förmåga, föräldrarnas sociala status, och nuvarande livssituation generellt

sett större betydelse än bostadsområdet för chanserna att få arbete. Det är också troligt att de negativa effekterna uppstår först vid en viss nivå på segregationen eller koncentrationen av utanförskap.¹³ Härvid är resultaten från europeiska studier blandade (Andersson m.fl., 2017).

Forskning om grannskapseffekter visar i huvudsak att hushållens geografiska fördelning påverkar människors livsmöjligheter, men resultaten varierar och i många studier är effekterna svaga efter justering för selektion.

5.3 Mekanismerna bakom grannskapseffekter

Forskningen om grannskapseffekter är relativt omfattande i såväl svensk som internationell forskning. Däremot finns det betydligt mindre empirisk forskning som underbygger de kausala mekanismer som skapar grannskapseffekter och deras förklaringsförmåga. Därmed finns det mindre kunskap om *varför* individer påverkas positivt eller negativt av de områden de bor i, även om ett antal hypoteser har utvecklats och en del teorier och kvalitativa studier finns på området (Andersson & Holmqvist, 2019).

Forskare som söker förklara mekanismerna bakom grannskapseffekter gör en distinktion mellan två kategorier: den ena rör mekanismer *utanför* ett grannskap som kan påverka de boende i grannskapet, de exogena mekanismerna. Den andra rör mekanismer *innanför* ett grannskap, de *endogena* mekanismerna (Wimark, 2018).

5.3.1 Exogena mekanismer

Till de exogena mekanismerna hör *stigmatisering*, där ett område på grund av sin befolkningssammansättning får ett dåligt rykte, vilket drabbar de som bor där i till exempel rekryteringsprocesser eller i möten med skola, vård och omsorg. Backvall (2019) undersöker rumslig stigmatisering i svenska segregerade städer. Hon finner att det över de senaste 20 åren funnits en dominerande trend att presentera områden med socioekonomiska utmaningar som misslyckade och eländiga platser som inte ses som del av resten av Sverige. Även Esaiasson (2019) diskuterar, på grundval av en intervjustudie i två områden med socioekonomiska utmaningar, att det finns en sorg hos de boende kring förortens stigmatisering.

En annan exogen mekanism är *rumslig isolering*, även kallad rumslig mismatch, där grannskap ligger avskilda eller långt från viktiga funktioner i staden. Det kan exempelvis påverka förutsättningarna för arbetslösa att finna ett arbete inom rimlig pendlingstid. En tätt sammanhängande faktor är att vissa privata, offentliga och ideella institutioner kan saknas eller ha dragit sig tillbaka från vissa grannskap. Det kan också handla om att kvaliteten på institutionerna varierar mellan olika områden, då arbetsplatser inom till exempel vård, skola och omsorg i områden som bebos av personer med låg socioekonomisk status, blir mindre attraktiva och uppvisar lägre kompetens och högre personalrörlighet. Dessa variationer kan finnas även om stat och kommuner kompenserar personalen, skolbarnen osv. med större per-capita-ersättning, vilket är vanligt i Sverige.

Vogiazides (2019) använder svenska longitudinella registerdata och undersöker hur den regionala kontexten och områdets kontext påverkar arbetsmarknadsetablering för flyktingar som kom till Sverige mellan åren 2000 och 2009. Resultaten visar att de mest fördelaktiga regionerna för att hitta ett första jobb var dels Stockholmsregionen, dels småstadsområden eller landsbygd. I Malmö var sannolikheten lägst för att flyktingar skulle etablera sig på arbetsmarknaden. Författarna lyfter fram att sämre ekonomiska förutsättningar och hög konkurrens om lågkvalificerade jobb kan vara potentiella förklaringar. Å andra sidan kan socialisering med inrikes födda i landsbygdsområden ha en positiv effekt på flyktingarnas jobbsökarprocess.

---

¹³ Definitionen av utanförskap skiljer sig också åt i olika studier. Vanligtvis talar man om utanförskap i socioekonomiska termer såsom utbildningsnivå, inkomst eller beroende av ekonomiskt bistånd. Det kan även inbegripa social status, ursprungsland och familjesituation.

5.3.2 Endogena mekanismer

Den andra kategorien av mekanismer bakom grannskapseffekter är faktorer *innanför* ett grannskap. Det kan gälla illa underhållna fysiska miljöer, eller att bostadsområden med socioekonomiska utmaningar är lokaliserade där miljörisker, som buller från vägar eller utsläpp till luft och vatten, är som störst. Andra forskare fokuserar på den sociala miljön och hur attityder och beteenden hos individer boende i framförallt områden med socioekonomiska utmaningar påverkas av andra invånare i grannskapet. Dit hör teorier om socialisering, normer och sociala nätverk. Det kan å ena sidan handla om att det finns förebilder i grannskapet som har utbildat sig och sprider en positiv attityd gentemot utbildning. Å andra sidan kan det handla om en avsaknad av förebilder och att detta skapar negativa attityder till utbildning eller till att söka jobb.

Pinkster (2009) visar i en omfattande studie på betydelsen av flera endogena mekanismer för hur individer påverkas av de grannskap där de bor. Studien undersöker tre sociala mekanismer: socialiseringsprocesser, sociala nätverk och social desorganisering.¹⁴ Författaren har studerat ett område med socioekonomiska utmaningar i Haag, Nederländerna, och finner att bristande sociala nätverk, negativa socialiseringsprocesser, bristande social organisation och social infrastruktur påverkar jobbsökarstrategier och attityder gentemot arbete. Liknande svenska studier saknas eller bedrivs inom forskningsfält som faller utanför ramen för den här översikten.

Galster (2012) presenterar en översikt av internationell forskning, i synnerhet amerikansk, som berör de endogena mekanismerna bakom grannskapseffekter. Nästkommande avsnitt utgår från Galsters översikt av forskning om betydelsen av de endogena mekanismerna sociala nätverk, socialisering och normer samt social kontroll.

5.3.2.1 Sociala nätverk

Sociala nätverk beskriver den roll som sociala relationer spelar i att tillhandahålla boende i grannskapen sociala resurser och tillgång till information och formella institutioner. Det kan handla om såväl sociala nätverk inom grannskapet som kontakt med, eller brist på kontakt med, grupper utanför det närmsta grannskapet. Sociala nätverk kan ha såväl positiv som negativ inverkan på individen. Teorier som understryker de potentiellt positiva effekterna av sociala nätverk fokuserar på hur sociala nätverk konstituerar en källa för information och arbete, men också trygghet och stöd från personer i omgivningen.

Amerikansk forskning visar att personer boende i områden med socioekonomiska utmaningar är mer isolerade och har färre kontakter utanför området, framförallt med personer med anknytning till arbetsmarknaden eller som är välutbildade (Tiggs m.fl., 1998). En annan amerikansk studie (Bertrand m.fl., 2000) undersöker lokala sociala nätverk och deras påverkan på en individs beroende av ekonomiskt bistånd. Författarna finner att påverkan var starkast om andra personer som var beroende av ekonomiskt bistånd dels bodde i samma område, dels och framför allt om dessa personer också talade samma språk som de studerade individerna. Evidens från amerikansk forskning visar även att individer behåller sina sociala nätverk även efter att de flyttat (Briggs 1998). Forskare som studerat familjer som deltog i experimentet "Moving to Opportunity" (Popkin m.fl. 2002; Rosenbaum m.fl. 2003; Chetty m.fl. 2016) fann att individerna behöll starka sociala band med invånare i deras tidigare bostadsområden även efter att de flyttat långt ifrån dem. Mer än hälften indikerade att deras sociala nätverk fanns någon annanstans än i deras nya bostadsområden.

Ett par svenska studier i ämnet (Galster m.fl. 2008; Galster m.fl. 2009) visar att svenskar med svag arbetsmarknadsanknytning hade större fördel av att bo nära personer med medelinkomst än av att bo nära personer med hög inkomst. Resultatet stöder tesen att tillgång till nätverk med information om arbetsmarknaden via mer resursstarka grannar endast påverkade individen om klasskillnaderna eller det

---

¹⁴Definierat som bristen på social interaktion mellan individer i det offentliga rummet och fysisk och social "ored", som följd av bristen på informell social kontroll.

”sociala avståndet” inte var för stort. Pinksters studie (2009) från Nederländerna visar att lokala sociala nätverk hjälpte låginkomsttagare att finna jobb på kort sikt, men påverkade långsiktig etablering på arbetsmarknaden negativt. Pinkster föreslår att en möjlig anledning är att social kontroll påverkade individernas förmåga och vilja att interagera med invånare i andra grupper och leta efter möjligheter utanför området.

Ett antal svenska studier ger exempel på hur ett homogent kluster av personer från en etnisk grupp kan ha konsekvenser för individernas framtid. Edin m.fl. (2013) studerade utrikes födda i åldern 18–55 som folkbokförts i Sverige under åren 1987–1989 och hur deras förvärvsinkomster påverkades i kommuner med många utrikes födda från samma land. Författarna kom fram till att förvärvsinkomsten för utrikes födda med låg utbildning ökade med koncentrationen av individer från samma land. Även Andersson och Hammarstedt (2011) har visat att en stark koncentration av individer från samma land i kommunen kan ge positiva effekter på egenföretagande. Andra studier visar att boende i områden som är invandrartäta och med socioekonomiska utmaningar påverkade utrikes föddas arbetsmarknadsetablering och inkomst (Musterd m.fl., 2008; Hedberg & Tammaru, 2013; Wimark m.fl., 2019) och deras utbildningsnivå (Grönqvist 2006). Andersson m.fl. (2014) fann att kvinnliga invandrare som bosatte sig i områden med hög koncentration av invånare från samma etniska grupp hade sämre arbetsmarknadsutfall. Detta gällde inte män.

5.3.2.2 *Socialisering och normer*

Socialisering och normer innebär att individers beteenden, attityder och strävan påverkas av de individer som finns i deras grannskap.

Flera internationella studier har undersökt de sociala relationerna mellan ungdomar i områden med socioekonomiska utmaningar och har identifierat samband mellan avvikande beteende hos personer i grannskapet och betyg (Darling & Steinberg, 1997), mental hälsa (Simons m.fl., 1996), antisociala beteenden, skolnärvaro och missbruk (Dubow m.fl., 1997). Case och Katz (1991) undersöker ungdomar i låginkomstområden i Boston och finner att andra ungdomar i grannskapet har en stark påverkan på negativa beteenden hos de studerade individerna, som benägenheten att begå brott, missbruka och vara arbetslös.

Vissa studier undersöker om det finns ett tröskelvärde för när socialiseringsprocesser uppkommer. Syftet är att ta reda på när det blir en tillräckligt stor andel av personer med ett visst socialt beteende för att detta ska påverka andra personer. I dessa studier tar man hänsyn till icke-linjära samband mellan områdets socioekonomiska förutsättningar och effekter på olika utfall för individer. Amerikansk forskning har funnit ett sådant icke-linjärt samband, där de socioekonomiska förhållandena i ett område har konsekvenser för individers beteenden. Detta händer när andelen med låg ekonomisk standard är mellan 15 och 30 procent, varefter marginaleffekten försvinner helt. I västeuropeiska länder har stödet för socialiseringsteorin däremot varit mindre. I en studie från Storbritannien hittar forskarna stöd för att det är mer sannolikt att en viss individ är arbetslös om grannskapet har mer än 23–24 procent arbetslöshet bland invånarna. Annan brittisk forskning har däremot inte funnit ett sådant samband.

Musterd och Andersson (2006) analyserar i en studie Stockholm, Malmö och Göteborg och finner att sannolikheten att en person var kvar i arbetslöshet mellan åren 1995 och 1999 delvis förklarades av den generella arbetslösheten i området de bodde i år 1995. Sambandet är tydligt upp till att arbetslösheten nådde 16 procent i området, men marginaleffekten försvinner därefter.

I en svensk studie studerar Galster m.fl (2008) effekten av variationer i grannskapets genomsnittliga förvärvsinkomst på individers förvärvsinkomst, med hjälp av longitudinella data på alla män i förvärvsålder i Sverige mellan åren 1991 och 1999. För män som inte hade ett heltidsjobb hade områden med en hög andel grannar med medelstor inkomst en positiv effekt på inkomsten, medan en hög andel grannar med låg respektive hög inkomst hade en negativ effekt. Detta kan tyda på att medelinkomstgrannar kan innebära tillgång till nätverk och information om arbetsmarknaden, medan grannar med låg inkomst bidrar till negativ

socialisering för män som inte har ett heltidsjobb. Samtidigt tyder resultaten på att höginkomstgrannar har en positiv effekt om den studerade individen har ett heltidsjobb, men en negativ effekt för de män som inte jobbar heltid, kanske för att det sociala avståndet är för stort.

5.3.2.3 Social kontroll

En tredje mekanism bakom grannskapseffekter fokuserar på bristen på social interaktion mellan individer i det offentliga rummet, så kallad social desorganisation. Enligt teorin kan grannskapseffekter förklaras av att områden med socioekonomiska utmaningar präglas av fysiska och sociala oroligheter till följd av bristen på informell social kontroll i offentliga miljöer. I forskningen kallas fenomenet också *brist på "collective efficacy"*, eller social organisering, social sammanhållning eller strukturellt socialt kapital. Hypotesen är att oroligheter i ett bostadsområde till följd av bristande social kontroll kan leda till att invånare i området undviker offentliga miljöer, vilket begränsar deras kontakt med andra boende och därmed även begränsar deras tillgång till informella sociala resurser (Galster, 2012).

5.4 Fördjupad kunskapsöversikt om grannskapseffekter

5.4.1 Forskning om grannskapseffekter tittar främst på genomsnittliga effekter och inte på särskilda grupper

Svensk och internationell forskning har främst fokuserat på genomsnittliga effekter av grannskapet. Det betyder att få studier undersöker hur olika grupper med olika förutsättningar påverkas av sitt grannskap. Detta kan vara en förklaring till de generellt svaga genomsnittseffekterna. Brandén (2018) nämner att ett pågående projekt finansierat av Vetenskapsrådet undersöker ämnet och att preliminära resultat tyder på ett sådant samband.

5.4.2 Grannskapseffekter på utbildning

Det verkar som att grannskapet påverkar individens utbildningsnivå och hur väl de klarar av skolan. Forskning visar att områden med en hög andel utrikes födda, en hög andel som får ekonomiskt bistånd, eller många ensamstående föräldrar verkar ha en negativ påverkan på individens betyg och individens sannolikhet att läsa färdigt gymnasiet och påbörja en högskoleutbildning. Olika sätt att definiera grannskapen används, till exempel koncentrationen av etniska grupper med låg eller hög socioekonomisk status (Bygren & Szulkin, 2010), andel mottagare av ekonomiskt bistånd (Brännström, 2008), andel med låg inkomst och andelarna utrikes- eller inrikes födda (Brännström & Rojas, 2012). Ett antal forskningsstudier visar på att en individs grannskap inverkar på deras utbildning, mätt till exempel i antal år i utbildning eller betygsutfall (Andersson & Subramanian, 2006; Andersson, 2004; Bygren & Szulkin, 2010). Alla de nämnda studierna brister i förmåga att ta hänsyn till selektionsbias, vilket gör det problematiskt att dra slutsatser utifrån resultaten. Wimark (2018) konstaterar i det sammanhanget att då alla studerar grannskap på SAMS-områden riskerar de att missa styrkan av grannskapseffekterna.

Andersson och Malmberg (2015) och Malmberg m.fl. (2014) lyfts av Brandén (2018) och Wimark (2018) fram som två studier vars resultat är mer övertygande tack vare deras metodologiska ansatser. I den förstnämnda studien skapar författarna individbaserade grannskap och studerar individer födda år 1980 som inte har flyttat under tonåren. Det visar sig att mätning med individbaserade grannskap har en betydligt högre förklaringsgrad än mätning med SAMS-områden. Vidare tar metoden delvis hänsyn till selektionsbias genom att studera individer som inte flyttat. Resultaten visar en negativ påverkan på utbildningsnivån hos individer som i sitt närmaste grannskap eller bland de 25 600 närmaste grannarna har en stor andel utrikes födda, en stor andel som får ekonomiskt bistånd eller många ensamstående föräldrar. Den andra studien visar att grannskapet påverkar beslut i vardagslivet som kan få konsekvenser för framtida utbildningsresultat. Författarna finner bland annat att föräldrars skolval beror mer på de grannskap de bor i än på föräldrarnas individuella karaktärsdrag och etniciteter.

Böhlmark och Willén (2017) lyckas enligt Brandén (2018) presentera övertygande kausala resultat genom att använda en statistisk modell som delvis tar hänsyn till självselektion.¹⁵ Författarna studerar områden i Stockholm, Malmö och Göteborg och finner att de som bor i områden med en högre andel utrikes födda personer fick något sämre betyg och hade lägre sannolikhet att läsa färdigt gymnasiet och att påbörja en högskoleutbildning. Effekterna var större för pojkar och för barn till lågutbildade föräldrar. Brandén nämner även en studie (Gustafsson m.fl., 2017) som tar hänsyn till ett stort antal faktorer som kan påverka en familjs bosättning i ett försök att belägga kausala relationer mellan grannskapets sammansättning och risken att inte ta studenten. I studien undersöker författarna 21-åringar födda 1985 och finner att om en ung person omges av många vuxna som trots hög utbildning får ekonomiskt bistånd har detta en negativ effekt på sannolikheten att ta studenten.

5.4.3 Grannskapseffekter inom arbetsmarknaden

Grannskapet verkar i lägre grad påverka en individs position på arbetsmarknaden än vad det påverkar en individs skolresultat eller sannolikheten att gå färdigt gymnasiet. Delvis kan detta vara ett tecken på ytterligare ett metodologiskt problem, nämligen att belägga riktningen på ett eventuellt orsakssamband. Vilket grannskap en person har råd att bo i beror sannolikt på personens anknytning till arbetsmarknaden och resulterande inkomst (Brandén, 2018).

5.4.3.1 *Grannskapseffekter på arbetsmarknadsutfallet förklaras främst av den socioekonomiska sammansättningen i ett område*

En studie (Andersson & Malmberg, 2018) som använder individbaserade grannskap och som kontrollerar för en rad variabler som kan tänkas påverka en individs bosättning¹⁶ finner vissa effekter av grannskap på arbetsmarknadsutfall. Individer som växer upp i grannskap där många vuxna får ekonomiskt bistånd har själva en överrisk att få det. Även andra studier (Biterman, 2010; Mood, 2010) har visat ett samband mellan sannolikheten att få ekonomiskt bistånd och andelen grannar med låg socioekonomisk status, även vid kontroll för andra bakomliggande faktorer. Senare forskning (Andersson & Malmberg, 2018) har bekräftat detta. Brännström och Rojas (2012) och Brännström (2012) finner att individer som växer upp i grannskap men en hög andel utrikes födda och med låga inkomster löper risk att ha längre perioder av arbetslöshet och beroende av ekonomiskt bistånd. Musterd och Andersson (2005) finner också att sannolikheten att bli anställd minskade, samtidigt som sannolikheten att förbli arbetslös ökade, i områden med socioekonomiska utmaningar. Även Andersson (2007) observerar att en individs förvärsinkomst tenderar att vara lägre i ett grannskap med stor andel låginkomsttagare och högre i ett grannskap med många höginkomsttagare.

Effekten av den socioekonomiska sammansättningen är starkare än effekten av andelen invandrare, utbildningsnivå eller fördelning av upplåtelseformer. Urban (2009) finner att individer som växer upp i rika områden har lägre sannolikhet att vara arbetssökande som 24–25-åringar. Även om Urban finner att andelen arbetssökande och andelen med låg inkomst från arbete var högre i de mest invandrartäta områdena, har ändå inkomstnivåerna större förklaringsfaktor än områdenas etniska sammansättning.

5.4.3.2 *Grannskapet påverkar anställningstid, tid i arbetslöshet och inkomst*

Wimark (2018) sammanfattar resultaten från en rad studier som använt ekonometriska metoder för att ta hänsyn till självselektion. Galster m.fl. (2008) finner att individers anställningstider var längre i grannskap med en stor andel höginkomsttagare. Hedman m.fl. (2015) och Hedman och Galster (2013) fann i studier av individers inkomst över tid att bosättning i ett område med överlag låg ekonomisk standard (definierad efter förvärsinkomst) hade en negativ inverkan på inkomstnivån.

¹⁵ Författarna identifierar brytpunkter för den andel utrikes födda som gör att inrikes födda individer börjar flytta ut eller slutar flytta in i områden. Eftersom man kan anta att det är slumpartat huruvida ett bostadsområde ligger över eller under brytpunkten är resultaten delvis användbara. En "hög" andel utrikes födda innebär alltså här att området har en andel utrikes födda som ligger över den identifierade brytpunkten.

¹⁶ Studien kontrollerar för om individens föräldrar tog emot ekonomiskt bistånd, om individen växte upp med bara en förälder, om föräldrarna var födda i Sverige samt föräldrarnas utbildning, arbetslöshet och inkomst. Detta kan tänkas fånga upp åtminstone en del av selektionseffekterna.

En studie (Hedström m.fl., 2003) finner att arbetslösa individer förflyttar sig ut ur arbetslöshet betydligt snabbare i områden med lägre arbetslöshetsnivåer. Studien omfattade alla 20–24-åringar som bodde i Stockholm under 1990-talet och kan därför ta hänsyn till geografiska skillnader i möjligheter att få jobb. Studien förbättrar också förståelsen av de mekanismer som ligger bakom grannskapseffekter, och stödjer hypoteser om socialisering, dvs. att grannarnas arbetsmarknadsanknytning verkar påverka individers egen arbetsmarknadsposition.

5.4.4 Grannskapseffekter på brott och brottslighet

Forskningen stöder i viss grad uppfattningen att grannskapet påverkar individers självupplevda oro och otrygghet. Det finns också en viss ökad risk att bli utsatt för stöldbrott eller skadegörelse i områden med socioekonomiska utmaningar. Emellertid är detta forskningsfält särskilt präglad av svårigheter att finna kausala samband och Rambolls slutsats är därför att det i svensk forskning inte finns någon tydlig koppling mellan grannskapet och sannolikheten att begå eller bli utsatt för brott.

5.4.4.1 *Vissa grannskapseffekter finns kring att utsättas för stöldbrott och rädsla för brott*

Ett antal studier har funnit grannskapseffekter rörande stöldbrott, upplevd oro och otrygghet. Ett antal forskare (Biterman, 2010; Wikström, 1991; Malmberg m.fl. 2013) har funnit ett samband mellan att växa upp i grannskap med socioekonomiska utmaningar och risken att dels bli utsatt för brott, dels begå brott. Emellertid försvinner detta samband när forskarna kontrollerar för individuella bakgrundsfaktorer. Enligt Wikström (1991) kvarstår dock en överrisk att bli utsatt för stöldbrott eller skadegörelse även efter kontroll för individuella faktorer. Malmberg m.fl. (2013) undersöker om bilbränder har ett samband med segregationsnivåer. Dessa beräknades efter "isolation index"¹⁷, andelen utrikes födda, andelen unga vuxna och andelen vars föräldrar får ekonomiskt bistånd. Forskarna finner ett samband, men kan inte kontrollera för individuella faktorer, varför studien enbart kan påvisa att bilbränder sker i vissa områden.

Nilsson och Estrada (2007) har funnit att boende i de SAMS-områden som har de största socioekonomiska utmaningarna¹⁸ har högre risk att utsättas för brott, vilket får dem att i större utsträckning undvika att gå ut på kvällen. Emellertid har forskarna svårt att utesluta en selektionseffekt, eftersom individer som är unga och lever ensamma dels löper större risk att bli utsatta för brott, dels ofta bor i områden med socioekonomiska utmaningar. Efter kontroll för individuella egenskaper, såsom kön, ålder, födelseland, familjestatus, bostadstyp och förekomst av ekonomiska problem, återstår endast en viss grannskapseffekt för risken att bli utsatt för stöldbrott och rädslan för brott, men däremot inte för risken att utsättas för våld. Det förefaller som om skillnaden mellan områden i fråga om rädsla för att utsättas för brott är något mer markant, vilket även stärks i en rapport från Brottsförebyggande rådet (Eriksson, 2009).

5.4.4.2 *Bilden av områden med socioekonomiska utmaningar kan påverka upplevelsen av trygghet*

Stjernborg (2016) undersöker hur äldre människors rädsla för att bli utsatta för brott påverkar deras mobilitet. Författaren finner att medias negativa rapportering om ett område påverkar hur individer bildar sin uppfattning av området. Detta påverkar i sin tur rörligheten för äldre personer både inom och utanför området. Individerna uppvisar både undvikande och skyddande beteende, vilket författaren menar tyder på rädsla att bli utsatt för brott.

Nilsson och Estrada (2007) tar upp stigmatisering – uppfattningen att områden med socioekonomiska utmaningar är oproportionerligt brottsdrabbade – som en orsak till ökad segregation. De diskuterar också stigmatisering som en förklaringsfaktor till skillnader i upplevd trygghet. Esaiasson (2019) genomför en intervjustudie i två områden i Göteborg med socioekonomiska utmaningar och diskuterar hur bilden av förorten skapar en oproportionerlig oro för besökaren.

---

¹⁷ Sannolikheten att en person från en viss grupp möter en person från en annan grupp

¹⁸ Mätt i andel sysselsatta, låginkomsttagare och familjer med ekonomiskt bistånd, in- och utflyttningar samt andel nyanlända.

Visser m.fl. (2015) understryker vikten av att i forskningen lyfta fram ungdomars egen upplevelse av sin miljö. Deras intervjuer med ungdomar som bor i ett område i Rotterdam med socioekonomiska utmaningar visar att även om de är medvetna om problem, som våld och brottslighet, lyfter de också fram flera positiva aspekter, exempelvis områdets instrumentella och emotionella värde. I en annan intervjustudie undersöker Visser m.fl. (2017) hur ungdomar i två områden med socioekonomiska utmaningar, i Chicago respektive i Rotterdam, uppfattar risk och hur detta påverkar deras mobilitet i området. Författarna finner att grannskapet visserligen utsätter ungdomar för en viss risk, men även att ungdomars uppfattning och tolkning av risk påverkar hur de sedan hanterar denna risk, till exempelvis att vissa ungdomar väljer att röra sig i grupp. Denna typ av riskhantering påverkar i sin tur andra ungdomars uppfattning av risk. Författarna slutsats är att risk inte bara är något som existerar i områden med socioekonomiska utmaningar, utan något som uppstår ur en kombination av hur risk uppfattas, tolkas och hanteras av de som bor där.

5.4.4.3 *Det verkar inte finnas några grannskapseffekter på sannolikheten att begå brott*

Andra forskare har undersökt effekten av grannskapet på sannolikheten att begå brott och fokuserat på syskon som växer upp i områden med olika ekonomiska standard för att ta hänsyn till selektionseffekter. I två studier (Andersson & Bråmås, 2004; Sariaslan m.fl., 2013) undersöker forskarna effekten av grannskapets ekonomiska standard på sannolikheten att begå brott respektive på våldsutövande eller substansmissbruk hos unga boende i något av de tre storstadsområdena. De finner dock inte någon kausal effekt. Eriksson m.fl. (2016) undersöker hur familjebakgrund och grannskap påverkar brottslighet. De finner att sambandet mellan syskon svarar för 24 procent av sannolikheten att begå brott och 39 procent av fängelsestraffets längd. Efter att ha kontrollerat för familjestruktur och föräldrarnas kriminella bakgrund finner författarna dock ingen kausalitet för grannskapet. Reservationen ges att detta inte betyder att det inte finns grannskapseffekter, men att de är svåra att mäta.

Pauwels m.fl. (2015) undersöker hur holländska ungdomars kontext, både skola och grannskap, påverkar sannolikheten att bli våldsutövare. Författarna finner ingen grannskapseffekt efter att ha kontrollerat för skolans påverkan, medan viss variation på skolnivå fortfarande kvarstår när det gäller självkontroll och moral.

5.4.4.4 *Det finns ett visst samband mellan brist på kollektiv förmåga "collective efficacy" och gatuvåld*

Gerell (2017) undersöker om kopplingen mellan brottslighet, låg ekonomisk standard och segregation kan härledas till områdets kollektiva förmåga att hantera problem. Kollektiv förmåga definieras i studien som kombinationen av tillit och gemensamma förväntningar om att agera för det allmännas bästa i ett bostadsområde. Gerell fastslår att områden med socioekonomiska utmaningar, etnisk heterogenitet samt stor omflyttning har högre gatuvåld än andra områden. Det går dock inte att fastslå om bristen på kollektiv förmåga är orsaken till gatuvåldet, men sambandet kvarstår vid jämförelse med tidigare år. Forskaren finner inte något kausalt samband mellan anlagda bränder och ett områdes kollektiva förmåga. Gerell fastslår även att sociala processer, som kollektiv förmåga, bör mätas på mindre områden eller grannskap om man ska kunna se ett samband med brottslighet.

5.4.4.5 *Danska forskare har funnit grannskapseffekter av narkotikamissbruk på bestaffad kriminalitet*

Galster och Rotger (2019) undersöker hur områden med socioekonomiska utmaningar påverkar missgynnade ungdomars och unga vuxnas benägenhet att begå brott. De identifierar orsakssammanhang i fördelningen av sociala bostäder i Köpenhamn. Författarna visar att den enda källan till grannskapseffekter på ungdomskriminalitet är grannar vars enda koppling till kriminalitet är narkotikainnehav. Ungdomar som utsätts för en procentenhets högre koncentration av "narkotikamissbrukare" har en 4,2 procent högre sannolikhet att bli straffade (en ökning med 16,7 procent med avseende på urvalet), särskilt för egendomsbrott. Författarna diskuterar hur olagligt narkotikabruk kan uppmuntra missgynnade ungdomar att intensifiera sin egen droganvändning.

5.4.5 **Grannskapseffekter på demokratin och civilsamhället**

Forskning visar att grannskapet verkar ha en effekt på individers valbeteende och politiska engagemang. Forskning om politiskt engagemang är dock relativt knapp och de flesta studier inom området fokuserar på grannskapets påverkan på röstning på främlingsfientliga partier.

5.4.5.1 *Stödet för högerpopulistiska partier ökar i socioekonomiskt svaga områden men hänger ofta ihop med hög arbetslöshet*

Såväl svensk som internationell forskning har studerat grannskapets påverkan på tendensen att rösta på främlingsfientliga partier. I Sverige verkar stödet för högerpopulistiska partier vara särskilt starkt i socioekonomiskt svaga områden, samt i områden med hög andel utrikes födda (Rydgren & Ruth, 2013). Strömblad och Malmberg (2016) finner att i områden med hög arbetslöshet leder en ökning av antalet utrikes födda till ökad benägenhet att rösta på Sverigedemokraterna. I områden med låg arbetslöshet kan i stället en ökning i antalet utrikes födda minska den benägenheten.

De Blok och van der Meer (2018) undersöker grannskapseffekter på preferensen för radikala högerpartier i Nederländerna, samt de kausala mekanismer som tidigare forskning lyft fram som förklaringar till sådana effekter. De analyserar grannskap i etniskt och socioekonomiskt avseende på två skalnivåer, distriktet och området. Med hjälp av enkätdata undersöker de om individerna i områdena har haft kontakt med utrikes födda från olika etniska bakgrunder i sitt område, om de har känt sig osäkra i sitt område, hur de värderar områdets sammanhållning samt hur nöjda de är med sitt bostadsområde. Författarna finner ett begränsat stöd för grannskapseffekter: en liten positiv effekt av andelen som mottar arbetslöshetsersättning på sannolikheten att rösta på ett radikalt högerorienterat parti. De finner inget stöd för påverkan av etnisk komposition, och över huvud taget ger de undersökta mekanismerna ingen förklaring till effekterna av bostadsområdet.

5.4.5.2 *Svensk och internationell forskning ser olika resultat för den etniska sammansättningens påverkan på politiskt engagemang*

Forskare har även undersökt om grannskapet påverkar politiskt engagemang, mätt i valdeltagande, medlemskap i politiska partier och frivilligorganisationer, såväl som socialt engagemang och upplevelse av social förankring. Resultaten beträffande den etniska sammansättningens påverkan på politiskt engagemang skiljer sig mellan Tyskland, Nederländerna och Sverige.

Förster (2018) undersöker hur etnisk sammansättning påverkar politiskt deltagande i bostadsområden i Tyskland. Resultaten visar att områden som är mer etniskt heterogena har betydligt mindre individuellt valdeltagande. Detta gäller även när kontroll gjorts för individuella variabler som arbetslöshet, ålder och utbildning.

Tselios m.fl. (2015) har studerat grannskapets effekt på nivåer av social integration i Nederländerna. Social integration mäts som upplevt och faktiskt socialt engagemang, social tillfredsställelse och social förankring. Genom att använda två skalnivåer, områdes- och kommunnivå, tar författarna hänsyn till dels effekterna av en individs närområde, dels förutsättningarna på kommunal nivå samt i grannkommunerna. Tselios m.fl. finner att boende i områden med en hög andel av etniska minoriteter och med låg ekonomisk status hade lägre nivåer av social integration, även vid kontroll för individuella egenskaper som etnicitet, ålder, kön, utbildning och inkomst. Effekterna var starkare för inrikes födda än för utrikes födda.

Inom svensk forskning har man inte funnit något samband mellan etnisk sammansättning och politiskt deltagande. Strömblad (2003) visar att individer som bor i områden i Stockholm med socioekonomiska utmaningar visar betydligt lägre grad av politiskt engagemang än genomsnittet i landet. Men graden av invandartäthet i områden med socioekonomiska utmaningar verkar inte påverka benägenhet att rösta, medlemskap i politiska partier, politiskt intresse eller att ha skrivit under eller initierat namninsamlingar. Det verkar dock finnas en viss positiv effekt på politisk självförtroende och politisk systemförtroende för såväl inrikes som utrikes födda som spenderar mycket tid i de invandartäta områdena.

5.4.5.3 *Internationell forskning finner visst stöd för att en lågkonjunktur ökar civilt deltagande i områden med socioekonomiska utmaningar*

Custers m.fl. (2019) undersöker hur lågkonjunkturen i Nederländerna mellan åren 2008 och 2009 påverkade civilt engagemang, mätt som medverkan i frivilligorganisationer och i gräsrotsinitiativ. Författaren hittar en konvergerande trend i civilt engagemang, där engagemanget minskade i områden med hög socioekonomisk standard och ökade något i områden med låg socioekonomisk standard. Författaren diskuterar eventuella

förklaringar till detta och lyfter att en ekonomisk lågkonjunktur kan öka behovet av lokalt engagemang i socioekonomiskt svaga områden. Resultatet kan även tänkas förklaras av finansiella åtstramningar på lokal nivå. Författaren diskuterar även att områden med låg socioekonomisk standard har högre nivåer av brottslighet och nedskräpning, vilket kan trigga socialt engagemang. Studien finner även att upplevda problem i området ökade under lågkonjunkturen och ju fler problem som boende i områdena själva upplevde, desto mer ökade sannolikheten att engagera sig i området.

5.4.5.4 *Nederländsk studie finner att "oreda" i ett bostadsområde inte verkar påverka valbeteendet hos de boende* Van Noord m.fl. (2018) studerar 180 bostadsområden i Nederländerna för att undersöka om oreda i ett bostadsområde leder till att fler av dess invånare stödjer partier som prioriterar "lag och ordning". Graden av "oreda" i ett område mäts genom en enkätstudie, där respondenter rankar självupplevd ordning i bostadsområdet baserat på frågor om till exempel vandalisering, nedskräpning, oväsen etc. Författarna finner inget generellt stöd för effekter av ett grannskaps bristande ordning på benägenheten att rösta på ett parti som förespråkar lag och ordning. Däremot finner författarna en stark koppling till sådant partistöd hos invånare som verkar ha en aversion mot mångfald och som förespråkar social likriktning. Författaren hävdar att risken för självselektionsbias är relativt liten i studien, då de personer som har en preferens för områden med mindre "oreda" undviker att flytta in i sådana områden och därmed är underrepresenterade.

5.4.6 Grannskapseffekter på hälsa

Forskning visar att segregationen har konsekvenser för individers hälsa. Ett antal svenska studier har visat på grannskapseffekter på diabetes, sjukhusinläggningar, hjärt- och kärlsjukdomar och cancer. Det verkar också som att individer som bor i områden med socioekonomiska utmaningar uppvisar högre hälsoriskbeteende, i synnerhet vad gäller tobakskonsumtion, alkoholkonsumtion, fysisk inaktivitet samt låg konsumtion av grönsaker och frukt.

5.4.6.1 *Forskning finner grannskapseffekter på fysisk och psykisk hälsa*

Två studier tar hänsyn till selektionsbias genom att undersöka barn från familjer som kommit till Sverige som flyktingar under åren 1985–1994 och placerats i olika bostadsorter utifrån nationella beslut. Forskarna undersöker kausala effekter på diabetes (White m.fl. 2016) och på sannolikheten att bli inlagd på sjukhus (Björkegren, 2018). Den senare finner att hälsan hos barn som flyttar in i ett område är starkt korrelerad med hälsan hos barnen som redan bor där. I synnerhet är sannolikheten att själv bli inlagd på sjukhus signifikant högre om sjukhusinläggningar är relativt vanliga bland de andra barnen i området. Effekterna är större för psykisk ohälsa och olycksfall, samt sannolikheten att bli inlagd till följd av ett riskbeteende. White m. fl. (2016) finner att flyktingar som placerades i områden med lägre ekonomisk standard hade 0,85 procentenheters högre risk för diabetes jämfört med flyktingar som placerats i områden med högre ekonomisk standard. Effekten verkade även öka med tid: för varje år ökade risken för diabetes med 9 procent.

En annan studie studerar skillnader mellan syskon för att undersöka grannskapseffekter på hjärt- och kärlsjukdomar (Merlo m.fl., 2013) och finner att de(t) syskon som bor i ett område med lägre medelinkomst har större risk för ischemisk hjärtsjukdom än de(t) syskon som bor i ett rikare område. Grannskap verkar även påverka risken att drabbas av hjärtinfarkt samt att insjunkna och dö i livmoderhalscancer, även när man kontrollerar för socioekonomiska och demografiska faktorer (Kölegård Stjärne m.fl., 2006; Li m.fl., 2012).

5.4.6.2 *Forskning visar att grannskapet ökar risken för hälsoriskbeteende*

Forskare har pekat på att hälsan hos boende i områden med socioekonomiska utmaningar kan påverkas via de beteenden som är associerade med sämre hälsa, som fysisk inaktivitet, låg konsumtion av frukt och grönsaker, rökning och alkoholkonsumtion. Algren m.fl (2015) ger en översikt av studier som undersöker huruvida hälsoriskbeteenden skiljer sig mellan vuxna som bor i underprivilegierade områden och vuxna som bor i mer privilegierade områden i västliga länder. Resultaten från de 22 studier som inkluderas pekar på ett samband mellan att bo i ett underprivilegierat område och fysisk inaktivitet och tobaksanvändande. Vissa studier finner även en påverkan på frukt- och grönsakskonsumtion och alkoholkonsumtion, men resultaten varierar något.

Algren m.fl. (2017) studerar hälsoriskbeteenden hos den vuxna befolkningen (över 18 år) i 12 områden i Danmark med socioekonomiska utmaningar,¹⁹ jämfört med den genomsnittliga befolkningen. Författaren finner ett betydligt högre hälsoriskbeteende hos boende i områdena med socioekonomiska utmaningar, även när man kontrollerar för individuella socioekonomiska egenskaper. Sambandet var särskilt starkt för män, funktionshindrade och lågutbildade. I områdena med socioekonomiska utmaningar var det vanligare att röka och vara fysiskt inaktiv, samt att aldrig eller sällan äta frukt och grönsaker. Däremot var det lägre sannolikhet att ha ett högriskintag av alkohol, även justerat för andelen personer med islamsk kulturell bakgrund.

En annan studie (Behanova m.fl. 2015) jämför effekten av arbetslöshetsnivå på hälsoriskbeteende hos äldre i Slovakien och Nederländerna. Författarna finner visst stöd för påverkan på rökning samt på att vara överviktig hos invånarna i områden med socioekonomiska utmaningar i Nederländerna, men finner ingen sådan koppling i Slovakien.

5.4.6.3 *Viss forskning har försökt förklara orsakerna till ökat hälsoriskbeteende i områden med socioekonomiska utmaningar*

Det finns ännu begränsat empiriskt stöd för vilka mekanismer som kan tänkas påverka beteenden som har negativ inverkan på hälsa. Mekanismer som lyfts är tillgänglighet och pris på hälsosam mat och fritidsaktivitetsanläggningar, samt sociala faktorer såsom normativa attityder till hälsosamt beteende och social support. Även upplevd stress, som en konsekvens av att bo i områden med socioekonomiska utmaningar, lyfts som en potentiell mekanism. Algren m.fl. (2018) undersöker om hälsoriskbeteende kan förklaras av skillnader i upplevd stress i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med hela befolkningen. Författarna finner att boende i områden med socioekonomiska utmaningar har högre sannolikhet att uppleva stress än resten av befolkningen. Upplevd stress är i sin tur associerad med daglig rökning, fysisk inaktivitet och lägre konsumtion av frukt och grönsaker, även vid kontroll av socioekonomiska egenskaper.

En annan studie fokuserar på mekanismer som självkontroll och upplevd kontroll hos boende i Utrecht (Gillebaart & de Ridder, 2019). Författarna finner ingen skillnad i självkontroll mellan boende i olika områden; däremot finner de tecken på skillnader i upplevd självkontroll, som i sin tur påverkar hälsoutfall och skillnader i livsstil.

Mackenbach m.fl. (2016) undersöker individuella och kontextuella förklaringar för socioekonomiska skillnader i upplevelsen av det egna bostadsområdet. De jämför fem urbana regioner i Europa (Ghent, Belgien; Paris, Frankrike; Budapest, Ungern; Randstad, Holland och London, Storbritannien). Författarna finner att de som bor i områden med socioekonomiska utmaningar upplever sina bostadsområden som mindre främjande av hälsosamma beteenden än individer boende i områden utan socioekonomiska utmaningar. Huruvida dessa upplevelser beror på områdets faktiska egenskaper framgår inte i studien.

5.4.7 **Uppväxtmiljön har en direkt påverkan på barn och unga och påverkar deras framtida livschanser**

Flera studier som följer kohorter av individer under flera år av deras liv har visat på att en uppväxt i grannskap med en viss socioekonomisk status påverkar individens framtid på arbetsmarknaden i fråga om inkomst, arbetslöshet och beroende av ekonomiskt bistånd. Studier har också funnit att det grannskap man bor i under uppväxten påverkar var man sedan bor som vuxen. Det finns alltså risk för dubbla grannskapseffekter: begränsningar och negativa påverkan av uppväxtgrannskapet påverkar individen under hela livet, eftersom man fortsätter att bo i områden med liknande socioekonomisk status.

---

¹⁹ Här definierat som hög proportion av individer med låg socioekonomisk standard, mätt på nivå av arbetslöshet, förvärvsinkomst och utbildning

Många forskare har även pekat på att grannskapseffekter är särskilt framträdande för barn och unga eftersom de tillbringar mer tid i sitt närområde (Wheaton & Clark, 2003; Hedman m.fl. 2015). Resultaten i en tidigare nämnd studie (Chetty m.fl. 2016) visar på att en tidig flytt till ett bättre område kan innebära stora förbättringar för ett barns fortsatta livsmiljöer. Även svenska studier av individdata för hela Stockholms population mellan åren 1990 och 2008 visar på att den socioekonomiska sammansättningen av det bostadsområde ett barn bodde i innan det flyttade hemifrån är starkt korrelerad med statusen på det bostadsområde de bor i 5, 12 och 18 år senare (Van Ham, m.fl. 2014; Hedman m.fl. 2015). Van Ham m.fl. (2014) visar i sin studie att etniska minoriteter hade den längsta kumulativa exponeringen för områden med socioekonomiska utmaningar. Hedman m.fl. (2015) använder i en uppföljande studie samma data och finner liknande resultat. Författarna finner även att kortare bostadsperioder i områden med socioekonomiska utmaningar verkar vara mindre problematiska än längre perioder. Resultaten från studien pekar på att policyer bör rikta in sig på stöd för individer som bor långa perioder i områden med socioekonomiska utmaningar.

Solon (1999) observerar att även om den genomsnittliga effekten av grannskapet är låg på populationsnivå, är grannskapet antagligen av största vikt för de barn som är mest sårbara. Forskningen tyder på att en kombination av barns familjesituation och förutsättningarna i områdena där det bor påverkar utfall, som betyg, sannolikhet att läsa färdigt gymnasiet och sannolikhet att påbörja en högskoleutbildning. Dessa i sin tur inverkar troligen på barnens framtida livschanser (Böhlmark & Willén, 2017).

Vidare har boendesegregationen i kombination med valfrihetsreformer ökat skolegregationen (Ekholm, 2018). När mer resursstarka elever och föräldrar väljer bort skolor i områden med lägre socioekonomisk standard förstärks segregationen ytterligare och ojämlikheten i fråga om möjligheter ökar, eftersom skolan med sina begränsade resurser inte kan kompensera för ojämlika förutsättningar. Hemmiljön och grannskapet stärker i stället föräldrarnas roll, vilket inte ger alla barn samma förutsättningar för lärande och verklig tillgång till utbildning.

Sharkey och Elwert (2011) undersöker hur området kan påverka flera generationer och finner en kraftfull länk mellan bostadsområdets sammansättning och individers kognitiva förmåga som spänner över generationer. En familjs exponering för områden med socioekonomiska utmaningar över två generationer minskar ett barns kognitiva förmåga.

6. INSATSER

I följande avsnitt redogör Ramboll för särskilda insatser som har genomförts på statlig/nationell nivå i syfte att motverka och minska segregation och stödja en positiv utveckling i storstädernas områden med socioekonomiska utmaningar.

Avsnittet sammanfattar lärdomar från de nationella satsningar som genomförts. Det utgår från Lahti Edmarks (2002) kunskapsöversikt över den nordiska forskningen rörande statliga insatser och deras effekter under 1990-talets början och fram till år 2002; Roelofs och Salonens (2019) kunskapsöversikt över svenska studier om områdesutveckling under 2000-talet; samt regeringens strategi (Kulturdepartementet, 2018) för att minska och motverka segregation. Ramboll har även sökt efter utvärderingar av insatser på olika nivåer i Sverige, Norge och Danmark. En närmare och mer detaljerad beskrivning av dessa återfinns i bilaga 3. I detta avsnitt redovisas mer övergripande lärdomar från olika insatser eftersom specifika insatser är kontextuella och det kan vara svårt att bedöma vad som är överförbart till andra kontexter.

6.1.1 Svenska nationella satsningar för att bryta boendesegregationen har haft olika karaktär genom åren

Under 1995 inleddes den svenska storstadspolitiken med satsningarna "särskilda insatser i utsatta bostadsområden", även kallat "Blommanpengarna" och "nationella exempel". Insatserna omfattade åtta storstadskommuner, som fick i uppdrag av regeringen att ta fram handlingsplaner för utveckling av nya former för samverkan mellan staten och kommunerna i syfte att minska segregation och utanförskap. Insatserna rörde särskilt ökat deltagande på arbetsmarknaden. Blommanpengarna ersattes 1999 med

”storstadssatsningen”, där sju kommuner tecknade lokala utvecklingsavtal med regeringen (Kulturdepartementet, 2018).

Sedan år 2005 har storstadspolitiken som ett eget politikområde upphört och år 2007 lanserades en *urban utvecklingspolitik*, där fokus låg på arbetsmarknad och tillväxt. Inom utvecklingspolicyn fortsatte de lokala utvecklingsavtalen, men kommunerna fick mindre stöd från staten och målet var att stadsutveckling skulle bli en del av den generella välfärdspolitiken. Enligt Karlsson (2016) har ett skifte i policyfokus skett, från fokus på segregation som en process där två poler skiljer sig åt mer och mer, till ett riktat fokus på en av polerna, nämligen bostadsområdena med socioekonomiska utmaningar.

År 2013 beslutade regeringen att dela ut ett prestationsbaserat stimulansbidrag till 15 bostadsområden med socioekonomiska utmaningar i nio kommuner. Bidraget skulle betalas ut till ”de kommuner som lyckats bäst med att underlätta den socioekonomiska utvecklingen i stadsdelen och minska boendesegregation i kommunen”. Den nya socialdemokratiska regeringen la dock ned bidraget och fokuserar i stället på en kombination av lokala satsningar och en mer generell politik för att exempelvis öka sysselsättningen.

6.1.2 Lärdomar från svenska nationella satsningar

I följande stycke gör Ramboll en sammanfattning av de samlade lärdomar som lyfts fram i tre kunskapsöversikter om tidigare nämnda satsningar (Lahti Edmark, 2002; Roelofs & Salonen, 2019; Kulturdepartementet, 2018). Fyra övergripande slutsatser kan dras från underlaget: 1) insatserna har haft positiva effekter för enskilda individer, men lyckas inte med det övergripande målet att motverka segregation; 2) samverkan mellan olika aktörer är viktigt för att nå målen; 3) de boende i bostadsområdena som insatserna riktar sig till bör erbjudas delaktighet för att öka tilliten till offentlig verksamhet; samt 4) det behövs en långsiktighet i genomförandet av insatserna.

6.1.2.1 *Insatserna har haft positiva effekter på individnivå, men ett relationellt perspektiv på segregation saknas*
I samtliga utvärderingar lyfts att de insatser som genomförts har visat sig ha positiva effekter på individnivå, där enskilda individer till viss del har gynnats av olika typer av områdesbaserade insatser. Till exempel lyfts i Roelofs och Salonens översikt att insatserna har bidragit till att integrera individer och grupper med låg socioekonomisk status, samt har främjat en positiv utveckling av privat och offentlig service i de bostadsområden man riktar sig till. Områdesbaserade insatser riskerar emellertid att i vissa fall få negativa utfall. Detta kan hända när hushåll som får det bättre flyttar från de områden som insatserna riktar sig till och nya hushåll med socioekonomiska utmaningar ersätter dem. Områdesbaserade insatser med fokus på individer riskerar också att dra uppmärksamheten från statens och kommunens ansvar för att motverka segregering och samhällets struktur. Vidare riskerar det geografiska utpekandet av områden med socioekonomiska utmaningar att bidra till vidare stigmatisering av dessa områden och vidmakthålla det etablerade majoritetssamhällets överlägsna position (Roelofs & Salonen, 2019).

Insatserna präglas av brist på helhetsperspektiv. Flera forskare betonar att även om målen för de lokala områdesutvecklingsinsatserna formuleras utifrån ett helhetsperspektiv på staden och segregationen, så har de insatser som utförts riktats mot utvalda bostadsområden och deras invånare. Därmed riskerar man att ställa orealistiska krav och förväntningar på satsningarnas resultat i stort (Lahti Edmark, 2002; Kulturdepartementet, 2018). Utvärderare och kommunsamordnare har poängterat att flera övergripande målsättningar som beslutats för satsningarna har avsett en problematik som inte kunnat lösas på lokal nivå utan endast med ett helhetsperspektiv i insatserna (Kulturdepartementet, 2018). Det är därför viktigt att sätta upp mål som är möjliga att nå med de resurser som görs tillgängliga.

Insatser bör vara sådana att de verkar på flera nivåer i samhället för att säkerställa att segregationens relationella karaktär tas i beaktande. Satsningar mot segregation bör därför inbegripa insatser som påverkar segregationen på ett strukturellt plan, som fysisk planering av städer och upprustning av bostadsområden, sysselsättning och flyktmottagande (Kulturdepartementet, 2018). En rad forskare har också konstaterat att snabba förändringar i samhället medför behov av flexibla insatser som snabbt kan fånga upp och möta olika typer av problem (Lahti Edmark, 2002).

6.1.2.2 *Samverkan är en framgångsfaktor för önskvärda utfall*

En ytterligare lärdom från tidigare satsningar är behovet av samordning och samverkan både inom och mellan offentliga institutioner, samt i förhållande till andra aktörer (Lahti Edmark, 2002). Ett viktigt statligt bidrag till en nationell politik mot segregation ligger i att skapa förutsättningar för samverkan genom att tillhandahålla kunskapsstöd samt genom att initiera nätverk mellan olika aktörer (Kulturdepartementet, 2018). Likaså betonas att samverkan bör ske kring det lokala analysarbetet och den lokala strategiska planeringen för att säkerställa samsyn, koordinering och synergier mellan aktörer, såsom kommun, bostadsbolag, civilsamhälle och myndigheter. En annan viktig aspekt är att värna ett "underifrånperspektiv", med en ständig, levande och kontinuerlig dialog mellan målgrupp och "operatörer" (Lahti Edmark, 2002).

Samtidigt understryker Roelofs och Salonen (2019) att samverkan i organisationen av områdesinsatser visserligen erbjuder kontinuitet och effektiv samhällsservice, men att samverkan inte bör bli ett mål i sig eftersom detta inte i alla sammanhang är det mest effektiva sättet att organisera sig.

6.1.2.3 *Boendes delaktighet*

Ett återkommande mål för områdesutveckling är att öka tilliten till den offentliga verksamheten och att erbjuda de boende delaktighet. Forskare menar att de boende bör vara med och påverka områdesutvecklingens form (Roelofs & Salonen, 2019), och att deras delaktighet är en av de absolut mest betydelsefulla, för att inte säga avgörande, enskilda faktorerna för framgång när det gäller förändringar i bostadsområden (Lahti Edmark, 2002). Ett annat sätt att skapa utrymme för verkligt inflytande från de boende är att de olika inblandade aktörerna samverkar för att öka delaktigheten (Roelofs & Salonen, 2019).

6.1.2.4 *Långsiktighet*

Forskare kritiserar projektformen för att den inte kan erbjuda den kontinuitet som behövs för långsiktig områdesutveckling och förändring. Det finns en uppenbar risk att verksamheter försvinner när projektet upphör (Roelofs & Salonen, 2019). Kommunerna är eniga om att utvecklingsarbete behöver vara långsiktigt och förutsägbart och innehålla förebyggande åtgärder om långsiktiga resultat ska nås (Kulturdepartementet, 2018). Likaså fordras att fokus ligger på genomförandeprocessen snarare än på en viss slutprodukt. Detta kräver att arbetet är långsiktigt, och inte minst kräver det stor uthållighet i en långsam och tidskrävande process (Lahti Edmark, 2002).

Ett annat viktigt påpekande är att insatser på lokal nivå förutsätter lokal kännedom och förankring hos relevanta målgrupper, varför kommunerna blir de centrala aktörerna i arbetet. Dock konstaterar kommunerna att för att bryta segregationen lokalt behöver situationen i hela kommuner och regioner beaktas. Arbetet bör vara kunskapsstyrt och tvärsektorielt och baseras på lokala aktörers gemensamma samsyn om hur utvecklingsarbetet bör bedrivas. Slutligen har flertalet utvärderare och kommuner pekat på vikten av uppföljning och utvärdering av det lokala utvecklingsarbetet (Kulturdepartementet, 2018).

Roelofs och Salonen drar slutsatsen att områdesutveckling inte är ett medel som ensamt kan åstadkomma en strukturell förändring av den ökade ojämlika resursfördelningen i Sverige, men kan ha ett värde för berörda individer och hushåll.

6.2 **Lärdomar från Danmarks och Norges arbete mot boendesegregation**

Norwegian Institute for Urban and Regional Research jämför i en komparativ policyanalys (Staver, Brekke & Sjøholt, 2019) politiska initiativ, strategier och ideal som har som syfte att minska segregationen i de skandinaviska länderna. Studien jämför den danska strategin mot så kallade "getton"²⁰ och

---

²⁰ Ordet används i Danmarks strategier, både år 2010, *Ghettoen tilbage til samfundet: Et opgør med parallelsamfund i Danmark*, och den nästan likalydande av år 2018, *Et Danmark uden parallelsamfund: Ingen ghettoer i 2030*. Definitionen av getto i 2010 års strategi är att 2 av 3 kriterier uppfylls: 1. Åtminstone 50 % av invånarna är invandrare från icke-västliga länder, 2) Åtminstone 40 % av invånarna är arbetslösa, 3) Åtminstone 2,7 % av invånarna är dömda för brott.

parallelsamhällen, med den svenska regeringens långsiktiga strategi mot segregation, samt med den norska regeringens Integrationsstrategi. Alla tre strategierna daterar sig till år 2018.

6.2.1 Olika problemformulering och målgrupp i Sverige, Danmark och Norge

Rapporten undersöker uttalanden i varje lands strategi vad gäller de olika segregationsdimensionerna, orsakerna till segregation och normativa påståenden om hur saker och ting "bör vara" eller "ska bli". Det visar sig att de tre skandinaviska ländernas fokus skiljer sig åt. Den danska strategin riktar in sig på etnisk segregation medan den svenska strategin fokuserar på socioekonomisk segregation och betraktar den etniska segregationen som ett symptom på underliggande socioekonomisk segregation och inte som ett problem i sig. I Norge ligger fokus främst på ackumulerade livsvillkorsutmaningar, vilket i huvudsak hör samman med socioekonomisk ojämlikhet. De olika problemformuleringarna leder också till att målgruppen för insatserna är olika i länderna. Danmark har tydliga kriterier för vad som ingår i ett "getto", av vilka ett är "etnisk sammansättning". Målgruppen för insatser är därför etniska minoriteter. I Norge och Sverige är målgruppen alla boende i områden med socioekonomiska utmaningar, med särskilt fokus på låg sysselsättning, låg utbildning och hälsoindikatorer.

6.2.2 Respektive lands problemformulering påverkar föreslagna åtgärder för att minska boendesegregation

Problemformuleringen påverkar i sin tur vilka insatser som föreslås för att minska segregationen. I Danmark läggs vikt på bostadsrelaterade politiska åtgärder, med infrastrukturförändringar och insatser som påverkar var folk bosätter sig. Till exempel kan personer som mottar ekonomiskt bistånd få utbetalningarna indragna om de flyttar till de så kallade "hårda gettona". Det är i övrigt ett relativt stort fokus på kriminalitet, samt en inriktning på barn och utbildning. Den svenska strategin fokuserar som tidigare nämnts på fem insatsområden: bostad, arbete, utbildning, kriminalitet och politisk delaktighet. I den norska strategin finns ett tydligt fokus på områdespolitik, vilket liknar den svenska strategin, med särskilt fokus på arbets- och utbildningsrelaterade insatser, samt åtgärder som berör barn och deras uppväxt.

6.3 Insatser på nationell nivå i Danmark

Mellan åren 2011 och 2014 distribuerade den danska Landsbyggefonden 1,76 miljarder DKK till bostadssociala insatser och hyresminskningar. Insatserna gick till "utsatta områden" som antingen hade betydande problem av ekonomisk (låga inkomster/höga hyror), social eller brottslig karaktär. Insatser genomfördes inom fyra områden.

- Förebygga kriminalitet
- Förbättra föräldraskap och utöka välbefinnandet hos barn
- Ökad skolgång och utbildning
- Ökad sysselsättning och insatser för att få individer närmare arbetsmarknaden

För dessa fyra områden har utvärderingar genomförts i syfte att följa upp vilka resultat som har genererats. Rambolls övergripande slutsats, utifrån utvärderingarna, är att de danska insatserna har gett positiva resultat på individnivå men det framkommer inte om det har minskat eller motverkat segregationen. Tidiga insatser för att förebygga kriminalitet har exempelvis medfört att upplevelsen av trygghet har stärkts i området, och målgruppen har fått fler sociala relationer, andra kamrater och förebilder samt stärkt sitt deltagande i professionella och sociala fritidsaktiviteter. På liknande sätt har resultat beskrivits för målgruppen i de övriga utvärderingarna (Se Bilaga 3 för mer ingående beskrivning).

6.4 Insatser på nationell nivå i Norge

I Norge utgår strategin för att minska segregation genom i huvudsak områdesriktade insatser från tre huvudområden: arbetsmarknad, utbildning och hälsa. Konkret är målet för insatserna att förbättra livsvillkor och att främja integration genom att fler personer arbetar genom att fysiskt rusta upp områden, skapa mötesplatser och kulturella aktiviteter, förbättra resultaten i grundskolan, minska icke-fullständiga betyg i gymnasiet och reducera kriminalitet samt att förbättra vården. Fokus ligger även på bredare integrationsåtgärder, som ett medel för att indirekt motverka segregation, och därför ingår utvärderingar av åtgärder som fokuserar på integration i underlaget.

Ramboll har tagit del av utvärderingar av två områdesbaserade satsningar med ett flertal specifika insatser som syftar till att stärka den fysiska och sociala miljön samt förbättra de allmänna levnadsvillkoren i områdena. En övergripande slutsats är att data för att mäta resultaten av insatserna inte varit tillgängliga, till exempel gällande de boendes inkomst, varför uppföljningen av insatserna brustit. De övergripande resultat man kan styrka handlar om de boendes upplevda trivsel i området till följd av etableringen av aktivitetsanläggningar och informella mötesplatser. Därför rör resultaten endast förändringar på individnivå och man kan inte uttala sig om huruvida man nått målen att minska segregation eller främja integration.

6.5 Diskussion kring strategier och insatser i Sverige jämfört med Danmark och Norge

Som vi beskrivit ovan (6.3) skiljer sig de skandinaviska ländernas fokus i fråga om målgrupp och problemformulering och till följd av detta också i fråga om strategier och insatser.

Som tidigare nämnts bör en distinktion göras mellan å ena sidan insatser som syftar till att motverka eller minska segregationen och å andra sidan insatser som syftar till att kompensera för eller motverka de negativa konsekvenserna av att staden är segregerad. Distinktionen är viktig, eftersom en insats vars uttalade målsättning är att minska segregationen knappast kan lyckas om implementeringen riktar sig mot enskilda individer som bor i områden med socioekonomiska utmaningar och inte mot de grundläggande orsakerna till segregationen. I såväl svenska som danska och norska utvärderingar finns en genomgående slutsats att de utvärderade insatserna varit effektiva i att göra vissa bostadsområden mer attraktiva genom att påverka särskilda individer. Dock har man inte nått det övergripande målet att minska eller motverka segregation. I många fall har man formulerat delmål för insatserna, som följts upp med hjälp av statistik på individnivå, för att dra slutsatser om insatsens effektivitet. Däremot saknas ofta information om huruvida man nått det övergripande målet, eftersom man inte gör jämförande mätningar av utfall på befolkningsnivå, troligen på grund av svårigheterna att isolera effekten av en viss insats. Ramboll kan därför inte peka ut särskilda insatser från Norge och Danmark som bör översättas till den svenska kontexten, då man inte vet vilken effekt de har fått på segregationen. Individuella kompensatoriska insatser genomförs i alla tre länderna, och i det avseendet kan man säkerligen hämta inspiration från Norge och Danmark.

Den sistnämnda utmaningen är också tätt sammankopplad med det faktum att insatserna i alla tre ländernas strategier riktar sig till områden med socioekonomiska utmaningar. Då man sedan bara mäter effekten på individer som nås av insatserna i områdena, tenderar alltså strategierna att missa "hela-staden"-perspektivet, som många forskare ser som viktigt för en heltäckande diskussion av ämnet. Segregation handlar inte om särskilda stadsdelar, utan är en produkt av processer som pågår i hela staden. Forskare har också pekat på risken att ytterligare stigmatisera områden med socioekonomiska utmaningar genom att fokusera på dem med särskilt riktade insatser och på så sätt peka ut dem som annorlunda än resten av staden.

7. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

I kunskapsöversikten har Ramboll försökt besvara ett antal frågor: Hur ser segregationen ut i Sverige och hur har den utvecklats över tid? Vad orsakar segregation och vilka mekanismer driver den? Vilka konsekvenser får segregation för samhället och för individer? Vilka nationella och lokala områdesinsatser görs som fungerar väl? Vilka lärdomar kan dras från Danmark och Norge i arbetet mot segregation?

Resultatet visar att segregationen i Sverige har ökat över tid, men den är varken speciellt låg eller hög i jämförelse med andra europeiska länder. Orsakerna till segregation är både strukturella och individuella. Segregationen får konsekvenser för samhället, men främst får den negativa konsekvenser för individer som bor i områden med socioekonomiska utmaningar. Det finns flera lärdomar att dra från tidigare områdesinsatser. Däremot är det tydligt att det krävs mer än insatser för att minska de negativa effekterna av segregationen i områden med socioekonomiska utmaningar. I stället behövs insatser för att undanröja (minska/motverka) de strukturella orsakerna bakom segregationen.

Detta är i sig ingen ny kunskap, utan den återfinns i flera av de kunskapsöversikterna Ramboll har gått igenom. På senare tid har flera kunskapsöversikter berört liknande frågor och Ramboll har här försökt sammanställa och utgå från de tidigare översikterna för att kunna säga vad vi vet idag och vad vi behöver veta mer om. Detta har varit extra viktigt för Delegationen mot segregation, då de har i uppdrag att följa forskning och annan kunskapsutveckling i frågor som rör segregation. Myndigheten ska även bidra till kunskapsutveckling genom analyser av bakomliggande orsaker till segregation och av insatser och metoder som kan bidra till att minska och motverka segregation. Denna kunskap ska göras tillgänglig och spridas till relevanta aktörer. Denna kunskapsöversikt har varit ett led i detta uppdrag.

7.1 Övergripande diskussion av kunskapsluckor

Sammanfattningsvis kan det konstateras att trots omfattande forskning på området finns det en del kunskapsluckor: Vad är det som orsakar segregation? Vilka konsekvenser har den för individ och samhälle? Vilka åtgärder kan sannolikt minska segregationen och dess negativa konsekvenser?

En observation är att forskning om de samhällliga konsekvenserna av segregation och forskning om hur individer påverkas av de områden de är bosatta i tenderar att bedrivas inom olika forskningsfält och med olika metodik. Forskningen om samhällliga grannskapseffekter tenderar att vara kvantitativ, medan en förståelse för mekanismerna bakom grannskapseffekter för individer generellt undersöks via kvalitativa studier. Ramboll gör även observationen att områden såsom arbetsmarknad, utbildning, hälsa och brottslighet ofta hör samman, men att forskningen på områdena sällan sammankopplas. Detta gör det svårare att skapa en helhetsförståelse av segregationen och dess konsekvenser. I Vetenskapsrådets (2018) studie lyfts behovet av ett tvärvetenskapligt grepp på studier om segregation av flertalet forskare.

En annan observation är att vad man undersöker i kvantitativa studier av grannskapseffekter påverkas av svårigheterna med att kvantifiera vissa värden, varför kvantifierbara utfall tenderar att dominera grannskapsforskningen. Ett exempel är forskning kring grannskapets effekt på hälsoutfall, där många fokuserar på utfall såsom hjärt- och kärlsjukdomar och diabetes och en mindre mängd berör hälsoutfall kring psykisk hälsa. Det är därför viktigt att påminna om att avsaknaden av ett robust statistiskt samband inte nödvändigtvis innebär att effekten på det givna utfallet inte existerar.

En ytterligare iakttagelse, som även nämns av forskare i Vetenskapsrådets studie, är att segregationsstudier har ett övervägande fokus på områden med socioekonomiska utmaningar och en hög andel av utrikes födda, i stället för att studera städer ur ett helhetsperspektiv. Således riskerar forskningen att ytterligare befästa dessa karakteristika som "markörer" för segregation och i förlängningen även bidra till stigmatisering.

BILAGA 1 REFERENSER

- Ahmed, A. & Hammarstedt, M. 2008. Discrimination in the rental housing market: A field experiment on the internet. *Journal of Urban Economics* 64: 362–72.
- Algren, M.H., Bak, C.K., Berg-Beckhoff, G. & Andersen, P.T. 2015. Health-risk behaviour in deprived neighbourhoods compared with non-deprived neighbourhoods: A systematic literature review of quantitative observational studies. *PLoS ONE* 10(10): e0139297.
- Algren, M.H., Ekholm, O., van Lenthe, F., Mackenbach, J., Bak, C.K. & Andersen, P.T. 2017. Health-risk behaviour among residents in deprived neighbourhoods compared with those of the general population in Denmark: A cross-sectional study. *Health and Place* 45: 189–98.
- Algren, M.H., Ekholm, O., Nielsen, L., Kjær Ersbøll, A., Kronborg C. & Tanggaard Andersen, P. 2018. Associations between perceived stress, socioeconomic status, and health-risk behaviour in deprived neighbourhoods in Denmark: A cross-sectional study. *BMC Public Health* 18(1).
- Amcoff, J., Östh, J., Niedomysl, T., Engkvist, R. & Moberg, U. 2014. *Segregation i Stockholmsregionen: Kartläggning med EquiPop. Befolkningsprognos 2014-2023/45*. Demografisk rapport 2014:09. Stockholm: Stockholms läns landsting.
- Andersson, E. & Subramanian, S.V. 2006. Explorations of neighbourhood and educational outcomes for young Swedes. *Urban Studies* 43(11): 2013–25.
- Andersson, E.K. & Malmberg, B. 2015. Contextual effects on educational attainment in individualised, scalable neighbourhoods: Differences across gender and social class. *Urban Studies* 52(12): 2117–33.
- Andersson, E.K. & Malmberg, B. 2018. Segregation and the effects of adolescent residential context on poverty risks and early income career: A study of the Swedish 1980 cohort. *Urban Studies* 55(2): 365–83.
- Andersson, E.K., Malmberg, B., Costa, R., Sleutjes, B., Stonawski, M.J. & de Valk, H.A. 2018. A comparative study of segregation patterns in Belgium, Denmark, the Netherlands and Sweden: Neighbourhood concentration and representation of non-European migrants. *European Journal of Population* 34(12): 1–25.
- Andersson, R. & Bråmås, Å. 2004. Selective migration in Swedish distressed neighbourhoods: Can area-based urban policies counteract segregation processes? *Housing Studies* 19(4): 517–39.
- Andersson, R. 2006. 'Breaking segregation' – rhetorical construct or effective policy? The case of the Metropolitan Development Initiative in Sweden. *Urban Studies* 43(4): 787–99.
- Andersson, R., Bråmås, Å. & Hogdal, J. 2007. *Segregationens dynamik och planeringens möjligheter: En studie av bostadsmarknad och flyttningar i Malmöregionen*. Malmö: Stadskontoret.
- Andersson, R., Bråmås, Å. & Hogdal, J. 2009. *Fattiga och rika – segregerad stad: Flyttningar och segregationens dynamik i Göteborg 1990–2006*. Göteborg: Göteborgs stad.
- Andersson, R., Musterd, S. & Galster, G. 2014. Neighbourhood ethnic composition and employment effects on immigrant incomes. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40(5): 710–36.

- Andersson, R. & Kährrik, A. 2015. Widening gaps: segregation dynamics during two decades of economic and institutional change in Stockholm. I: T. Tammaru, S. Marcińczak, M. van Ham & S. Musterd (red). *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East meets West*. New York: Routledge, s. 110–31.
- Andersson, R., Franzén, M., Hedman, L. & Lindberg, H. 2017. *Forskning i korthet – Segregation – vad menas och hur mäts den?* Stockholm: Forte.
- Andersson, R. & Holmqvist, E. 2019. *Grannskapseffekter och politik och planering för minskad segregation*. Stockholm: Jämlikhetskommissionen.
- Annadotter, K. & Blomé, G. 2014. *Uthyrningspolicy: jämförelse och diskussion av uthyrningsregler i nio bostadsföretag med fördjupning för Landskrona Stad*. Stockholm: KTH, Bygg- och fastighetsekonomi.
- Backvall, K. 2019. *Constructing the suburb: Swedish discourses of spatial stigmatisation*. Diss. Uppsala: Department of Social and Economic Geography.
- Behanova M., Katreniakova Z., Nagyova I., van Ameijden, E.J.C., Dijkshoorn, H., van Dijk, J.P & Reijneveld, S.A. 2015. The effect of neighbourhood unemployment on health-risk behaviours in elderly differs between Slovak and Dutch cities. *European Journal of Public Health* 25(1): 108–14.
- Berg, M. & Johansson, T. 2016. Trust and safety in the segregated city: Contextualizing the relationship between institutional trust, crime-related insecurity and generalized trust. *Scandinavian Political Studies* 39(4): 458–81.
- Bertrand, M., Luttmer, E.F.P. & Mullainathan, S. 2000. Network effects and welfare cultures. *Quarterly Journal of Economics* 115(3): 1019–55.
- Bitterman, D. & Franzén, E. 2007. Residential segregation (chapter 6). *International Journal of Social Welfare* 16(s1): 127–62.
- Bitterman, D. 2010. Segregationsutveckling i storstadsregioner. I: Socialstyrelsen (red), *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen, s. 177–95.
- Björkegren, E. 2018. Neighborhoods and youth health: Everybody needs good neighbors? *IFAU Working paper* 2018:10
- Boverket. 2010. Boendesegregation – orsaker och mekanismer: En genomgång av aktuell forskning. Bilaga till Boverket, *Socialt hållbar stadsutveckling: En kunskapsöversikt*. Karlskrona: Boverket.
- Boverket. 2013. *Urbant utvecklingsarbete: Delrapportering av regeringsuppdrag*. Karlskrona: Boverket.
- Brandén, M. 2018. *Grannskapseffekter: En forskningsöversikt om boendesegregation och bostadsområdets betydelse*. Stockholm: Jämlikhetsutredningen.
- Briggs, X. 1997. Moving up versus moving out: Neighborhood effects in housing mobility programs. *Housing Policy Debate* 8(1): 195–234.
- Bråmås, Å. 2006. 'White Flight'? The production and reproduction of immigrant concentration areas in Swedish cities, 1990–2000. *Urban Studies* 43(7): 1127–46.

Bråmås, Å., Andersson, R. & Solid, D. 2006. *Bostadsmarknadens institutioner och grindvakter i den etniskt segmenterade staden: Exempler Stockholm och Uppsala: Bilaga till Rapport Integration 2005*. Norrköping: Integrationsverket.

Bråmås, Å. 2007. *Etnisk diskriminering på bostadsmarknaden: Forskningsöversikt*. Arbetsrapport – Institutet för bostads- och urbanforskning, Uppsala universitet. Gävle: Institutet för bostads- och urbanforskning.

Brännström, L. 2008. Making their mark: The effects of neighbourhood and upper secondary school on educational achievement. *European Sociological Review* 24(4): 463–78.

Brännström, L. & Rojas, Y. 2012. Rethinking the long-term consequences of growing up in a disadvantaged neighbourhood: Lessons from Sweden. *Housing Studies* 27(6): 729–47.

Bygren, M. & Szulkin, R. 2010. Ethnic environment during childhood and the educational attainment of immigrant children in Sweden. *Social Forces* 88(3): 1305–29.

Böhlmark, A. & Willén, A. 2017. Tipping and the effect of segregation. *IFAU Working paper* 2017:4.

Börjesson, L. 2018. *Mångfald och segregation i Sverige*. Stockholm: Hyresgästföreningen.

Case, A. & Katz, L. 1991. *The company you keep: The effects of family and neighborhood on disadvantaged youth*. NBER Working Paper 3705. Cambridge: National Bureau of Economic Research.

Chetty, R., Hendren, N. & Katz, L.F. 2016. The effects of exposure to better neighborhoods on children: New evidence from the moving to opportunity experiment. *American Economic Review* 106(4): 855–902.

Christensen, G., Jakobsen, V., Ememark, M.H., Widding, J.G., Stabell, C.L., Søgaaard, C.D. & Glerup Aner, L. 2018. *Børn og unges uddannelseschancer – de boligsociale indsatsers bidrag: Evaluering af Landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2011-14-midlerne*. København: VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Christensen, G., Jakobsen, V., Ememark, M.H., Widding, J.G., Stabell, C.L., Søgaaard, C.D. & Glerup Aner, L. 2018. *En vej til arbejdsmarkedet med de boligsociale indsatser: Evaluering af Landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2011-14-midlerne*. København: VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Christensen, G., Jakobsen, V., Ememark, M.H., Nielsen, H., Mehlsen, L., Stabell, C.L., Søgaaard, C.D. & Glerup Aner, L. 2018. *Boligsociale indsatser til småbørnsfamilier i udsatte boligområder: Evaluering af Landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2011-14-midlerne*. København: VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Custers, G., Engbersen, G. & Snel, E. 2019. The economic recession and civic participation: The curious case of Rotterdam's civil society, 2008–2013. *British Journal of Sociology* 70(5): 1946–70.

Darling, N. & Steinberg, L. 1997. Assessing neighborhood effects using individual-level data. I: J. Brooks-Gunn, G.J. Duncan & J.L. Aber (red.) *Neighborhood poverty: Policy implications in studying neighborhoods, Vol. 2*. New York: Russell Sage, s. 120–131.

de Blok, E.A.L. & van der Meer, T.W.G.T. 2018. The puzzling effect of residential neighbourhoods on the vote for the radical right: An individual-level panel study on the mechanisms behind neighbourhood effects on voting for the Dutch Freedom Party, 2010–2013. *Electoral Studies* (53): 122–32.

- Dubow, E.F., Edwards, S. & Ippolito, M.F. 1997. Life stressors, neighborhood disadvantages, and resources: A focus on inner city children's adjustment. *Journal of Clinical Child Psychology*, 26(1): 130–44.
- Edin, P-A., Fredriksson, P. & Åslund, O. 2003. Ethnic enclaves and the economic success of immigrants: Evidence from a natural experiment. *The Quarterly Journal of Economics* 118(1): 329–57.
- Ekholm, D. 2018. *Ungas utanförskap i utsatta stadsdelar: En kunskapsöversikt om social exkludering i relation till ekonomiska villkor, utbildning, politiskt deltagande och rumslig segregation*. Linköping: FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete.
- Eriksson, K. 2009. *Otrygghet och segregation: Bostadsområdets betydelse för allmänhetens otrygghet och oro för brott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Eriksson, K., Hjalmarsson, R., Lindquist, M. & Sandberg, A. 2016. The importance of family background and neighborhood effects as determinants of crime. *Journal of Population Economics* 29(1): 219–62.
- Esaïasson, P. 2019. *Förorten: Ett samhällsvetenskapligt reportage*. Stockholm: Timbro.
- Farley, R., Steeh, C., Krysan, M., Jackson, T. & Reeves, K. 1994. Stereotypes and segregation: Neighbourhoods in the Detroit area. *American Journal of Sociology*. 100: 750–80
- Förster A. 2018. Ethnic heterogeneity and electoral turnout: Evidence from linking neighbourhood data with individual voter data. *Electoral Studies* 53: 57–65.
- Galster, G., Andersson, R., Musterd, S. & Kauppinen, T.M. 2008. Does neighborhood income mix affect earnings of adults? New evidence from Sweden. *Journal of Urban Economics*, 63(3): 858–70.
- Galster, G., Santiago, A., Cutsinger, J. & Grace-Stokan, R. 2009. Neighborhood poverty and the development of low-income, minority children: Preliminary evidence from a natural experiment in Denver. Paper presented at APPAM meetings, Washington, DC.
- Galster, G. 2012. The mechanism(s) of neighbourhood effects: Theory, evidence, and policy implications. I: M. van Ham, D. Manley, N. Bailey, L. Simpson & D. Maclennan (red). *Neighbourhood effects research: New perspectives*. Dordrecht: Springer, s. 23–56.
- Galster, G. & Rotger, G. 2019. Neighborhood peer effects on youth crime: Natural experimental evidence. *Journal of Economic Geography* 19(3): 655–76.
- Gerell, M. 2017. *Neighborhoods without community: Collective efficacy and crime in Malmö, Sweden*. Diss. Malmö University: Faculty of Health and Society.
- Gillebaart, M. & de Ridder, D.T.D. 2019. Distinguishing between self-control and perceived control over the environment to understand disadvantaged neighbourhood health and lifestyle outcomes. *Psychology & Health* 34(11): 1282–93, DOI: 10.1080/08870446.2019.1591409.
- Goering, J.M. 1978. Neighbourhood tipping and racial transition. *Journal of the American Institute of Planners*, 44: 68–78.
- Grönqvist, H. 2006. Ethnic enclaves and the attainments of immigrant children. *European Sociological Review* 22(4): 369–82.
- Guevara, B. 2014. Segregation – utbredning, orsaker, effekter och möjliga åtgärder: Ett kunskapsunderlag om segregation inom projekt KAIROS. *Mistra Urban Future Papers* 3: 3–61.

- Gustafsson, B., Katz, K. & Österberg, T. 2017. Why do some young adults not graduate from upper-secondary school? On the importance of signals of labour market failure. *Scandinavian Journal of Educational Research* 61(6): 701–20.
- Hedberg, C. & Tammaru, T. 2013. 'Neighbourhood effects' and 'city effects': The entry of newly arrived immigrants into the labour market. *Urban Studies* 50(6): 1165–82.
- Hedman, L. & Galster, G. 2013. Neighbourhood income sorting and the effects of neighbourhood income mix on income: A holistic empirical exploration. *Urban Studies* 50(1): 107–27.
- Hedman, L. & Andersson, R. 2015. Etnisk segregation och inkomstsegregation i Sveriges tio största arbetsmarknadsregioner 1990–2010. I: R. Andersson, B. Bengtsson & G. Myrberg (red.). *Mångfaldens dilemma: Boendesegregation och områdespolitik*. Malmö: Gleerups, s. 1, 15–38.
- Hedman, L., Manley, D., van Ham, M. & Östh, J. 2015. Cumulative exposure to disadvantage and the intergenerational transmission of neighbourhood effects. *Journal of Economic Geography* 15(1): 195–215.
- Hedström, P., Kolm, A-S. & Aberg, Y. 2003. Social interactions and unemployment. *IFAU Working Paper* 2003:15.
- Holmberg, H. 2014. *BID Sofielund: ett varaktigt lyft för ett utsatt område? Slutrapport 2014*. Olofstorp: Kunskapsproduktion AB.
- Holmqvist, E. & Bergsten, Z. 2009. Swedish social mix policy: A general policy without an explicit ethnic focus. *Journal of Housing and the Built Environment* 29(2): 237–54.
- Hårsman, B. 2006. Ethnic diversity and spatial segregation in the Stockholm region. *Urban Studies* 43(8): 1341–64.
- Karlsson, S. 2016. *Områdebaserad politik – möjligheter till strukturell förändring: Lokalt utvecklingsarbete i marginaliserade bostadsområden i Malmö*. Stockholm: KTH
- Kulturdepartementet. 2018. *Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation*. Stockholm: Regeringskansliet (Ku2017/00837/D)
- Kulturrådet. 2017. *Fem pilotprojekt utforskar hembesök och möjligheter till samverkan*. Stockholm: Kulturrådet
- Kölegård Stjärne, M., Fritzell, J., De Leon, A.P. & Hallqvist, J. 2006. Neighborhood socioeconomic context, individual income and myocardial infarction. *Epidemiology* 17(1): 14–23.
- Kölegård Stjärne, M., Fritzell, J., Brännström, L., Estrada, F. & Nilsson, A. 2007. Boendesegregationens utveckling och konsekvenser. *Socialvetenskaplig Tidskrift* 2/3: 153–78.
- Lahti Edmark, H. 2002. *Förort i fokus – interventioner för miljoner: Nordisk forskning om interventioner i "utsatta" bostadsområden – en kunskapsöversikt*. Norrköping: Integrationsverket.
- Legeby, A., Berghauer Pont, M. & Marcus, L. 2015. *Dela[d] stad - stadsbyggande och segregation: Metoder – sociala stadsbyggnadsanalyser*. TRITA-ARK Forskningspublikationer 2015:3. Göteborg: Mistra Urban Futures
- Li, X., Sundqvist, J., Calling, S., Zöller, B. & Sundqvist, K. 2012. Neighborhood deprivation and risk of cervical cancer morbidity and mortality: A multilevel analysis from Sweden. *Gynecologic Oncology* 127(2): 283–9.

- Mackenbach, J.D., Lakerveld, J., van Lenthe, F.J., Bárdos, H., Glonti, K., Compernelle, S., de Bourdeaudhuij, I., Oppert, J-M., Roda, C., Rutter, H., Brug, J. & Nijpels, G. 2016. Exploring why residents of socioeconomically deprived neighbourhoods have less favourable perceptions of their neighbourhood environment than residents of wealthy neighbourhoods. *Obesity Reviews* 17: 42–52.
- Malmberg, B., Andersson, E. & Östh, J. 2013. Segregation and urban unrest in Sweden. *Urban Geography* 34: 1031–46.
- Malmberg, B., Andersson, E.K., Nielsen, M.M. & Haandrikman, K. 2018. Residential segregation of European and non-European migrants in Sweden: 1990–2012. *European Journal of Population* 34: 1–25.
- Marcińczak, S., Musterd, S., van Ham, M. & Tammaru, T. 2015. Inequality and rising levels of socio-economic segregation. I: T. Tammaru, S. Marcińczak, M. van Ham & S. Musterd (red). *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West*. New York: Routledge, s. 358–82.
- Massey, D.S. & Denton, N.A. 1988. The dimensions of residential segregation. *Social Forces* 67(2): 281–315.
- Merlo, J., Ohlsson, H., Chaix, B., Lichtenstein, P., Kawachi, I. & Subramanian, S.V. 2013. Revisiting causal neighborhood effects on individual ischemic heart disease risk: A quasi-experimental multilevel analysis among Swedish siblings. *Social Science & Medicine* 76: 39–46.
- Mood, C. 2010. Neighborhood social influence and welfare receipt in Sweden: A panel data analysis. *Social Forces*, 88(3): 1331–56.
- Muller, T., Grund, T. & Kiskinen, J. 2018. Residential segregation and "ethnic flight" vs. "ethnic avoidance" in Sweden. *European Sociological Review* 34(3): 268–85.
- Musterd, S. & Andersson, R. 2005. Housing mix, social mix, and social opportunities. *Urban Affairs Review* 40(6): 761–90.
- Musterd, S., Andersson, R., Galster, G. & Kauppinen, T.M. 2008. Are immigrants' earnings influenced by the characteristics of their neighbours? *Environment and Planning A* 40(4): 785–805.
- Nielsen, M.M. & Hennerdal, P. 2017. Changes in the residential segregation of immigrants in Sweden from 1990 to 2012: Using a multi-scalar segregation measure that accounts for the modifiable areal unit problem. *Applied Geography* 87: 73–84.
- Nilsson, A. & Estrada, F. 2007. Risky neighbourhoods or individuals at risk? The significance of neighbourhood conditions for violent victimization in residential areas. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 8(1): 2–21.
- Nordström Skans, O. & Åslund, O. 2009. *SNS Välfärdsrapport 2009: Segregationen i storstäderna*. Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och Samhälle.
- Norman Å. 2016. *Parental support to promote children's dietary and physical activity behaviours in disadvantaged settings*. Stockholm: Karolinska Institutet.
- Pauwels, L., Weerman, F., Bruinsma, G. & Bernasco, W. 2015. How much variance in offending, self-control and morality can be explained by neighbourhoods and schools? An exploratory cross-classified multi-level analysis. *European Journal on Criminal Policy & Research* 21(4): 523–37.
- Pinkster, F. 2009. *Living in concentrated poverty*. Amsterdam: University of Amsterdam.

- Popkin, S., Harris, L. & Cunningham, M. 2002. *Families in transition: A qualitative analysis of the MTO experience: Report prepared for the U.S. Department of Housing and Urban Development*. Washington, DC: Urban Institute.
- Roelofs, K. & Salonen, T. 2019. *Insatser i "utsatta" områden: En analys av 20 års områdesutveckling och lärdomar inför framtiden*. Bostad 2030
- Rosenbaum, E., Harris, L. & Denton, N. 2003. New places, new faces: An analysis of neighbourhoods and social ties among MTO movers in Chicago. I: J. Goering & J. Feins (red.), *Choosing a better life? Evaluating the moving to opportunity experiment*. Washington, DC: Urban Institute Press, s. 275–310.
- Rydgren, J. & Ruth, P. 2013. Contextual explanations of radical right-wing support in Sweden: Socioeconomic marginalization, group threat, and the halo effect. *Ethnic and Racial Studies* 36(4): 711–28.
- Salonen, T., Grander, M. & Rasmussen, M. 2019. *Segregation och segmentering i Malmö*. Malmö: Stadskontoret.
- Sandin, B. & Bergnehr, D. 2014. *Föräldrastöd i mångkulturella möten. Slutrapport, februari 2014*. Linköping: Institutionen för Tema, Linköpings universitet.
- Sariaslan, A., Långström, N., D'Onofrio, B., Hallqvist, J., Franck, J. & Lichtenstein, P. 2013. The impact of neighbourhood deprivation on adolescent violent criminality and substance misuse: A longitudinal, quasi-experimental study of the total Swedish population. *International Journal of Epidemiology* 42(4): 1057–66.
- Scarpa, S. 2016. Looking beyond the neighbourhood: Income inequality and residential segregation in Swedish metropolitan areas, 1991–2010. *Urban Geography* 37(7): 963–84.
- Sharkey, P. & Elwert, F. 2011. The legacy of disadvantage: Multigenerational neighborhood effects on cognitive ability. *American Journal of Sociology* 116(6): 1934–81.
- Simons, R.L., Johnson, C., Beaman, J. J., Conger, R.D. & Whitbeck, L.B. 1996. Parents and peer group as mediators of the effect of community structure on adolescent behavior. *American Journal of Community Psychology* 24(1): 145–71.
- Skifter Andersen, H., Magnusson Turner, L. & Søholt, S. 2013. The special importance of housing policy for ethnic minorities: Evidence from a comparison of four Nordic countries. *International Journal of Housing Policy* 13(1): 20–44.
- Skifter Andersen, H., Andersson, R., Wessel, T. & Vilkkama, K. 2016. The impact of housing policies and housing markets on ethnic spatial segregation: Comparing the capital cities of four Nordic welfare states. *International Journal of Housing Policy* 16(1): 1–30
- Skutlaberg, S.L., Nordhagen, C.I., Engesæter, P. & Aspø Flønes, E. 2017. *Underveisevaluering av områdesatsingen i Drammen – Fjell 2020*. Bergen: Ideas2evidence.
- Solon, G. 1999. Intergenerational mobility in the labor market. I: O.C. Ashenfelter & D. Card (red.). *Handbook of Labor Economics, Vol. 3*. Amsterdam: Elsevier, s. 1761–1800.
- Statistiska centralbyrån. 2018. Demografiska statistikområden: en ny regional indelning under kommuner. Stockholm: SCB. (Hämtad 2020-03-04).
- Staver, A., Brekke, J. & Søholt, S. 2019. *Scandinavia's segregated cities: Policies, strategies and ideals*. Oslo: Norwegian Institute for Urban and Regional Research.
- Stenstadvold, M. 2016. *Sluttevaluering av Groruddalssatsingen*. Oslo: Oslo kommune

- Stjernborg, V. 2017. Experienced fear of crime and its implications for everyday mobilities in later life: An ethnographic case study of an urban Swedish neighbourhood. *Applied Mobilities* 2(2): 134–50.
- Strömblad, P. 2003. *Politik på stadens skuggsida*. Diss. Uppsala universitet.
- Strömblad, P. & Myrberg, G. 2015. *Kategoriernas dilemma: En kunskapsöversikt om kategorisering utifrån nationellt och etniskt ursprung i offentlig politik och forskning*. Stockholm: Delegationen för Migrationsstudier.
- Strömblad, P. & Malmberg, B. 2016. Ethnic segregation and xenophobic party preference: Exploring the influence of the presence of visible minorities on local electoral support for the Sweden Democrats. *Journal of Urban Affairs* 38(4): 530–45.
- Sundling, J. & Halth, G. 2016. Segregationen ökar i 209 kommuner. *Dagens Samhälle*. Läst: 2019-11-27
- Sveriges Kommuner och Landsting. 2018. *Ett steg in: Utvärdering av öppen förskola som stöd för integration i samhälls- och arbetsliv*. Stockholm: SKL
- Tiggs, L.M., Browne, I. & Green, G.P. 1998. Social isolation of the urban poor. *The Sociological Quarterly* 39(1): 53–77.
- Tselios, V., Noback, I., McCann, P. & van Dijk, J. 2015. Local social engagement, satisfaction, and embeddedness in the Netherlands: Which effects matter and for whom? *Environment & Planning A* 47(5): 1132–54. doi:10.1177/0308518X15592301.
- Urban, S. 2009. Is the neighbourhood effect an economic or an immigrant issue? A study of the importance of the childhood neighbourhood for future integration into the labour market. *Urban Studies* 46(3): 583–603.
- Vallström M. 2015. *Mörkade platser: Stigmatisering och ryktesspridning i urbana utvecklingsområden*. Söderhamn: Boverket/FoU Söderhamn
- van Ham, M., Manley, D., Bailey, N., Simpson, L. & Maclennan, D. (red). 2012. *Neighbourhood effects research: New perspectives*. Dordrecht: Springer.
- van Ham, M., Hedman, L., Manley, D., Coulter, R. & Östh, J. 2014. Intergenerational transmission of neighbourhood poverty in Stockholm: An analysis of neighbourhood histories of individuals. *Transactions of the Institute of British Geographers* 39: 402–17.
- van Noord, J., de Koster, W. & van der Waal, J. 2018. Order please! How cultural framing shapes the impact of neighborhood disorder on law-and-order voting. *Political Geography* 64: 73–82. doi:10.1016/j.polgeo.2018.04.001.
- Vetenskapsrådet. 2018. *Svensk forskning om segregation – en kartläggning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Visser, K., Bolt, G. & van Kempen, R. 2015. 'Come and live here and you'll experience it': Youths talk about their deprived neighbourhood. *Journal of Youth Studies* 18(1): 36–52.
- Visser, K., Sichling, F. & Saskin, R. 2017. Hot times, hot places: Youths' risk perceptions and risk management in Chicago and Rotterdam. *Journal of Youth Studies* 20(6): 763–79.
- Vogiazides, L. 2019. Exiting distressed neighbourhoods: The timing of spatial assimilation among international migrants in Sweden. *Population Space and Place* 24(8): 1–28.
- Wheaton, B. & Clarke, P. 2003. Space meets time: Integrating temporal and contextual influences on mental health in early adulthood. *American Sociological Review* 68(5): 680–706.

- White, J.S, Hamad, R., Li, X., Basu, S., Ohlsson, H., Sundquist, J. & Sundquist, K. 2016. Long-term effects of neighbourhood deprivation on diabetes risk: Quasi-experimental evidence from a refugee dispersal policy in Sweden. *The Lancet: Diabetes & Endocrinology* 4 (6): 517–524
- Wikström, P-O. H. 1991. Housing tenure, social class and offending: The individual-level relationship in childhood and youth. *Criminal Behaviour and Mental Health* 1(1): 69–89.
- Wimark, T. 2018. *Boendesegregation i Sverige: En översikt av det aktuella forskningsläget*. Stockholm: Bostad 2030
- Zubrinisky, C.L. & Bobo, L. 1996. Prismatic metropolis: Race and residential segregation in the City of the Angels. *Social Science Research* 25(4): 335–74.
- Östh, J., Malmberg, B. & Andersson, E.K. 2014. Analysing segregation with individualized neighbourhoods defined by population size. I: C.D. Lloyd, I.G. Shuttleworth & D.W. Wong (red.). *Social-spatial segregation concepts: Processes and outcomes*. Bristol: Policy Press, s. 135–62.

BILAGA 2 METOD

Informationsinsamlingen har bestått av tre moment:

1. En sammanfattning av och identifiering av kunskapsluckor baserat på nyligen publicerade kunskaps- och forskningsöversikter om det senaste decenniets utveckling av, orsaker till och konsekvenser av segregation, samt utvärderingar av nationella satsningar som syftar till att minska och motverka segregation
2. Successiv inhämtning av information genom referensbilagor från kunskaps- och forskningsöversikter genom en så kallad snöbollsansats
3. Ytterligare sökningar för att uppdatera kunskapsunderlaget med avstamp i de kunskapsluckor som identifierats i informationsinhämtningens första steg

I korrespondens med Delegationen mot segregation, i samråd med forskaren Susanne Urban och i takt med att förståelsen för forskningsfältet har fördjupats under inläsning av material har metoden för kunskapsinsamling samt rapportens syfte reviderats för att säkerställa kunskapsöversiktens relevans och användbarhet.

Sammanfattning av tidigare kunskapsöversikter och identifiering av kunskapsluckor

Ramboll har utgått från och sammanställt tidigare kunskaps- och forskningsöversikter tillhandahålla av Delegationen mot segregation:

- Brandén (2018)
- Wimark (2019)
- Boverket (2010)
- Andersson och Holmqvist (2019)
- Lahti Edmark (2002)
- Guevara (2014)
- Vetenskapsrådet (2018)

Snöbollsansats

Med utgångspunkt i kunskaps- och forskningsöversikterna, och utifrån de identifierade kunskapsluckorna, har Ramboll använt referensbilagor för att ytterligare fördjupa förståelsen för segregationens orsaker och konsekvenser. Ansatsen har använts främst för att fördjupa förståelsen av orsakerna till segregationens utveckling i Sverige, samt av de mekanismer som föreligger i grannskapseffekter. I det material som Delegationen mot segregation delgav Ramboll i analysens inledande fas ingår en omfattande mängd litteratur relevant för ämnet, men Ramboll bedömde att en ytterligare djupdykning i materialet var nödvändig för att möta syftet med Rambolls kunskapsöversikt – att ge en så heltäckande bild av kunskapsläget vad gäller segregation som möjligt.

Kompletterande sökningar om segregationens utveckling över tid, orsaker och konsekvenser

Ramboll genomförde inledningsvis en bred sökning med fokus på segregationens utveckling över tid, orsaker och konsekvenser. Syftet var att få en så uppdaterad bild som möjligt av forskningsläget. För att säkerställa att översikten innehåller den senast publicerade forskningen om segregationens utveckling över tid gjordes en sökning i LUB-search. Sökorden framgår i tabell 1 nedan.

Tabell 1 Kriterier för sökningar om segregationens utveckling över tid, orsaker och konsekvenser

Område	Land	Sökord	Material	Årtal	Databas
Segregationens utveckling över tid, orsaker och konsekvenser	Sverige	Residential segregation, Socio-economic segregation, Ethnic segregation	Academic journals, Dissertations/Theses, Electronic resources, books	2018- 2019 (Decemb er)	LUB search

Följande kriterier användes för urval av artiklar:

1. Behandlar forskningen utvecklingen av socioekonomisk och/eller etnisk segregation i Sverige under de senaste 15 åren?
2. Ingår artiklarna redan i underlaget tillhandahållet av Delegationen mot segregation?
3. Använder författarna en trovärdig metod?

Sökningen gav totalt 16 träffar. Efter en genomläsning av abstrakt och en matchning mot referenslistor i underlag tillhandahållet av Delegationen mot segregation valdes tre artiklar ut för att ingå i kunskapsöversikten.

Sökningar om segregationens konsekvenser för brott, hälsa och demokrati och civilsamhälle

Baserat på identifierade kunskapsluckor har Ramboll kompletterat kunskapsöversikten med hjälp av sökningar efter forskning. Sökningarna syftar till att identifiera relevant litteratur i Sverige, Norge, Danmark, Tyskland och Nederländerna. I nedanstående tabell redovisas sökord och databas för sökningarna.

Tabell 2 Kriterier för sökningar om konsekvenser av segregation för brott, hälsa, demokrati/civilsamhälle

Område	Land	Sökord	Material	Årtal	Databas
Konsekvenser	Sverige, Danmark, Norge, Nederländerna, Tyskland	<p>Brott: disadvantaged neighbourhood OR deprived neighbourhood OR neighbourhood effects AND crime OR criminal behaviour OR violence</p> <p>Hälsa: disadvantaged neighbourhood OR deprived neighbourhood or neighbourhood deprivation AND Health (med i abstrakt)</p> <p>Demokrati och civilsamhälle: disadvantaged neighbourhood OR deprived neighbourhood OR neighbourhood effects or neighbourhood deprivation AND political participation OR voting OR local participation OR civil society participation</p>	Academic journals, Dissertations, Theses, Electronic resources (ej böcker)	2015 till idag	LUB Search

Urvalskriterier för artiklar

Ramboll gjorde urval av relevanta studier i två steg. Det första steget innebar en systematisk genomläsning av samtliga abstrakt i träfflistan. Ramboll använde följande kriterier för att bedöma om artiklarna borde väljas ut för en närmare genomläsning:

1. Behandlar artikeln konsekvenserna av segregation på brott och/eller brottslighet?
2. Är studien utförd i länderna Norge, Sverige, Danmark, Nederländerna eller Tyskland?

Efter det första urvalet lästes artiklarna noggrant igenom för ett andra urval. De kriterier som Ramboll använde för det andra urvalet var:

1. Använder författarna en trovärdig metod?
2. Är materialet relevant för att förstå segregationens konsekvenser för individer vad gäller brott/hälsa/demokrati och civilsamhälle?
3. Är materialet generaliserbart och användbart för att förstå segregationens konsekvenser i en svensk kontext?

Sökning på brott

Sökorden för segregationens konsekvenser på brott framgår i tabellen. En sökning i LUB-search gav ett resultat på 35 träffar, efter borttagning av dubletter. Efter en första systematisk genomläsning av samtliga abstrakt valdes sju artiklar ut för det slutgiltiga urvalet.

Sökning på hälsa

Sökning i LUB-search gav ett resultat på 65 träffar, efter borttagning av dubletter. Efter en första systematisk genomläsning av samtliga abstrakt sorterades sex artiklar ut för det slutgiltiga urvalet.

Sökning på demokrati och civilsamhälle

Sökning i LUB-search gav ett resultat på 30 träffar, efter borttagning av dubletter. Efter en första systematisk genomläsning av samtliga abstrakt sorterades fem artiklar ut för det slutgiltiga urvalet.

Sökningar på insatser för att motverka strukturella orsaker till segregation och minska segregationens negativa konsekvenser

Ramboll har gjort sökningar för att finna utvärderingar av kompensatoriska insatser som genomförts med syfte att "bryta" segregationen och motverka de negativa konsekvenserna av segregation i Sverige, Norge och Danmark. Syftet har inte varit att ge en heltäckande beskrivning av alla insatser mot segregation som pågår i Sverige, Norge och Danmark idag, utan att ge exempel på hur strategier och insatser för att "bryta" segregation och motverka de negativa konsekvenserna av segregation formuleras, samt ge en bild av huruvida den typen av insatser har varit framgångsrika.

För att finna utvärderingar av insatser har Ramboll genomfört sökningar på internet i stället för systematiska sökningar i en databas. Ramboll har i samråd med Delmos beslutat att internetsökningar har varit den metod som lämpar sig bäst för att finna utvärderingar av insatser. Ansatsen har varit explorativ vilket innebär att även tips från sakkunniga har följts upp med sökningar på internet.

Sökningar på insatser i Sverige

Ramboll har sökt utvärderingar/följeforskning kring bostadssociala insatser från 2002 till idag, såsom de studeras inom samhällsvetenskaperna: sociologi, etnologi, antropologi, kulturgeografi, statsvetenskap etc. (Lahti Edmark, 2002).

Ramboll har sökt efter insatser på nationell nivå i Sverige från 2002 och framåt och fann att regeringen 2008 beslutade att inleda ett urbant utvecklingsarbete med syfte att ge en struktur för att samordna utvecklingsinsatser mellan stat och kommun i stadsdelar med utbrett utanförskap (Regeringsbeslut A2012/174/IU). Ramboll har därefter sökt efter utvärderingar av insatser och funnit fyra forskningsprojekt som har finansierats för att följa utvecklingen i några områden som är del av det urbana utvecklingsarbetet:

- Mörkade platser – stigmatisering och ryktesspridning i urbana utvecklingsområden
- Uthyrningspolicy – jämförelse och diskussion av uthyrningsregler i nio bostadsföretag med fördjupning för Landskrona stad
- BID Sofielund – samverkan för att minska brottslighet och förbättra miljön i berörda stadsdelar, samt förbättra deras rykte
- Dela[d] stad – urban utveckling inom fyra stadsdelar för att främja integration

Ramboll har även sökt efter insatser som har genomförts för att minska de negativa konsekvenserna av segregation för barn och unga. Härvid avgränsades sökningarna till grannskapseffekter som kunnat påvisas i forskningen och därefter eftersöktes utvärderingar av följande insatstyper:

- Insatser för att öka hälsan för barn och unga
- Insatser för likvärdiga förutsättningar inför skolstart
- Insatser för att skapa en meningsfull fritid för barn och unga

Ramboll har utgått från *Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation* samt *Regeringens långsiktiga reformprogram för minskad segregation år 2017–2025*, för att identifiera typer av insatser och insatsområden, och sedan sökt efter utvärderingar på internet som kopplar till dessa. Ramboll har funnit utvärderingar inom nedanstående områden:

- Bokstart – en nationell satsning på små barn för att tidigt stimulera språkutveckling
- Öppen förskola som stöd för integration i samhälls- och arbetslivet
- Skolbaserat föräldrastöd för hälsosamma vanor hos barn i områden med socioekonomiska utmaningar
- Föräldrastöd i mångkulturella möten

Sökningar på insatser i Danmark och Norge

Ramboll har med stöd av kollegor i Danmark och Norge eftersökt utvärderingar av kompensatoriska insatser för att "bryta" segregation och motverka de negativa insatserna av segregation, på internet. Avgränsning har gjorts på utvärderingar från 2014 och framåt.

I Danmark distribuerade Landsbyggefonden medel till bostadssociala insatser och hyresminskningar mellan åren 2011 och 2014. Insatserna gick till "utsatta områden" som antingen hade betydande problem av ekonomisk (låga inkomster/höga hyror), social eller brottslig karaktär. Ramboll har tagit del av utvärderingar inom nedanstående fyra områden:

- Förebygga kriminalitet
- Förbättra föräldraskap och utöka välbefinnandet hos barn
- Ökad skolgång och utbildning
- Ökad sysselsättning och insatser för att få individer närmare arbetsmarknaden

I Norge har områdesinriktade insatser i huvudsak genomförts inom tre fält: arbetsmarknad, utbildning och hälsa. Ramboll har tagit del av utvärderingar för två områdesbaserade satsningar med ett flertal specifika insatser som syftar till att stärka den fysiska och sociala miljön samt förbättra de övergripande levnadsvillkoren i områdena.

BILAGA 3 EXEMPEL PÅ INSATSER I SVERIGE, DANMARK OCH NORGE

Insatser i Sverige

De insatser som här presenteras närmare är de som genomförts inom ramen för det nationella urbana utvecklingsarbetet samt insatser för att motverka segregationens negativa konsekvenser för barn och unga i Sverige.

Insatser i det nationella urbana utvecklingsarbetet

Regeringen beslutade i maj 2008 att inleda ett urbant utvecklingsarbete med syftet att ge en struktur för att samordna utvecklingsinsatser mellan stat och kommun i stadsdelar med utbrett utanförskap (Regeringsbeslut A2012/174/IU). Arbetet utgick från början från de tidigare lokala utvecklingsavtalen och var en strategi som byggde på avtal mellan staten och kommunen i syfte att tydliggöra ansvaret för integrationsarbetet inom olika samhällsområden.

Boverket har på uppdrag av arbetsmarknadsdepartementet sedan 2012 övertagit samordningsansvaret för urban utveckling. Målsättningen för uppdraget har justerats något och lyder nu att antalet bostadsområden med utbrett utanförskap ska minska, samt bättre livsmiljöer skapas för människor i bostadsområdena med de största socioekonomiska utmaningarna. Utvecklingsarbetet omfattar femton stadsdelar i Sverige med särskilt låg förvärvsfrekvens, höga uttag av försörjningsstöd och låg behörighet till gymnasieskolan. De flesta stadsdelar har varit föremål för ett flertal satsningar och specifika åtgärder.

Boverkets uppdrag är att bygga upp och sprida kunskap som kan bidra till positiv utveckling i stadsdelar och bostadsområden med utbrett utanförskap. Fyra forskningsprojekt har finansierats för att följa utvecklingen i några områden som är del av det urbana utvecklingsarbetet. Forskningsprojekten har initierats i samråd med kommunerna och syftar såväl till att ge löpande stöd som till att utvärdera insatser.

1) Mörkade platser – stigmatisering och ryktesspridning i urbana utvecklingsområden

Under Boverkets arbete med urbana utvecklingsområden konstaterades att ryktesspridning och den negativa bilden av vissa områden var ett konkret problem. Maria Vallström, docent i etnologi, anlätades för att följa hur tre kommuner arbetar med ryktesproblematiken. Vallström valde tre platser från de 15 urbana utvecklingsområden som valts för satsningen. Urvalet baserades på att de som var ansvariga för urban utveckling för respektive kommun ville ta på sig en del av ansvaret. De studerade platserna är Gamlegården i Kristianstad, Herrgården i Malmö, Araby i Växjö och Seved/Södra Sofielund i Malmö.

Uppdraget var att försöka utröna hur bilden av ett område skapas och vad man kan göra åt negativ ryktesbildning. Arbetet skulle dels ta fram konkreta förslag på hur ryktesmekanismerna ska kunna motverkas, dels sprida kunskaperna till andra aktörer. Enligt Vallström riskerar en negativ bild av ett område att försämra förhållningarna för det "vanliga" arbetet inom urban utveckling.

Vallström skriver att tanken från början var att följa vissa spår i det pågående arbetet mot negativ ryktesspridning på de utvalda platserna, men då inga av spåren kom igång under det år då studien genomfördes består följeforskningen i stället av vad författaren kallar "ett kontinuerligt samtal, gemensamt kunskapsbyggande och gradvisa insikter". Anledningarna till att arbetet inte kommit igång skiljer sig mellan platserna, men handlade exempelvis om problem med samverkan eller att aktörer inte valde att etablera sig i de områden som var i fokus. Ett annat exempel var att det urbana utvecklingsarbetet hade olika faser, till exempel stod inriktning mot arbetsliv och företagande i fokus och medlen blev projektbaserade på grundval av det, varför generellt områdesstödande projekt med bredare fokus inte blev lika aktuella.

Följeforskningen bestod av 35 intervjuer, varav fyra var i större grupper om sex till åtta personer, sex var telefonintervjuer och fem till sju "hängsamtal". Totalt har 47 personer blivit intervjuade, i kategorierna: ansvariga för det urbana utvecklingsarbetet, politiker, journalister, referensgrupper (boende, verksamma eller bara engagerade i området) och "eldsjälar". Arbetet innefattade även en studie i medierapportering om områdena från Dagens Nyheter och från lokaltidningarna, intervjuer med anställda på

arbetsförmedlingen om hur de uppfattade arbetsgivarnas inställning till område, samt en anonym enkätstudie med arbetsgivare i områdena.

I en första del av rapporten diskuteras hur problemet stigmatisering kan förstås. Där beskrivs hur människors förenklingar av verkligheten fungerar som begräsningar för andra och hur berättelser om verkligheter kan "fastna" på en plats som sedan är svår att tänka utanför. Ett sätt att motverka den starka sammankopplingen mellan ett område och de negativa beskrivningarna är att visa hur stigmatisering är kontingent, att den kan förändras över tid. Vallström menar att flera områden som ingått i regeringens satsning på urbana utvecklingsområden genomkorsas av beskrivningar utanför själva områdets kontroll. De beskrivningar av områdena som sammanbinder områdena med det som uppfattas som annorlunda är, enligt Vallström, bärande för segregeringen.

Forskning som pekar ut områden som annorlunda föder negativa förväntningar på de som bor i områdena eller är engagerade i dem. Det riskerar att verka kontraproduktivt på den möjliga utvecklingen och skyndar även på rörligheten från området, då de boende känner ett behov att särskilja sig från området. En vanlig strategi är att flytta ifrån området.

Vallström redogör för faktorer som hon anser vara de viktigaste i arbetet mot negativ ryktesspridning:

- **Strategisk neutralisering:** Den viktigaste strategin är arbete som syftar till att neutralisera, avdramatisera och få flera att bekanta sig med området på ett vardagligt plan. Strategisk neutralisering handlar om att arbeta mot tankar om området som annorlunda och farligt. Konkret kan det handla om att se över egna problemformuleringar och hjälpa till att rensa olika dokument från stigmatiserande beskrivningar, så att man inte "skriver fast" området som ett problem. Det kan också handla om att granska översiktsplaner tidigt i planeringsprocessen, betona positiva aspekter av boendet för att balansera bilden av området, eller att ha en metadiolog med media om hur de skriver fram annorlundaskap.
- **Systematiserat fotarbete:** Utsedda personer från området som instrueras att alltid uppträda som ambassadörer för området. Anti-ryktesagenter. Men även att förlägga vardagliga aktiviteter till stadsdelen och bjuda dit andra, förlägga möten där, bemöta föreställningar med fakta.
- **Fysisk förändring:** Fysisk förändring kan ske genom upprustning av befintliga byggnader, av den yttre miljön, uppvärdera miljonprogrammet som arkitektoniskt intressant och använda dess potential mer i t.ex. ombyggnationer. Eftersom grundproblematiken är att ryktet sprids av de som sällan eller aldrig varit i området sker ingen avgörande förändring av det, så länge det inte synliggörs på andra sätt. Ett sätt att synliggöra området är att förlägga aktiviteter till området.
- **Guida, förlägga, locka:** Den övergripande strategin kring neutralisering och avdramatisering innehåller en komponent att förlägga vardagliga aktiviteter inom området. Det kan handla om att avdramatisera genom att till exempel flytta festivaler till området, regelrätta guidningar i området.
- **Äga och sprida information:** Att äga och sprida information kan handla om att starta egna nyhetsredaktioner och mediaaktörer, eller att bryta bilden i ordinarie medier och ha ett proaktivt förhållningssätt till medierna. Ett exempel är att försöka få med så mycket positivt som möjligt i medierna genom att kontakta dem när något positivt händer.

Vallström sammanfattar att det krävs en rad strategier för att ändra stigmatiserade platsers status. För att behålla trovärdigheten i ett strategiskt arbete är det dock en förutsättning att hela kommunen/staden tar ansvar för stadsdelens reella sociala och ekonomiska problem. Det krävs även en medvetenhet om egna föreställningar och en vilja till förändring, samverkan genom till exempel partnerskap och en gemensam vision.

2) Uthyrningspolicy – jämförelse och diskussion av uthyrningsregler i nio bostadsföretag med fördjupning för Landskrona stad

I Landskrona har forskarna Kerstin Annadotter (KTH) och Gunnar Bromé (Malmö högskola) följt arbetet med att förändra stadsdelen Centrum-Öster. Syftet med studien var att skapa underlag för jämförelse och diskussion av reglerna i uthyrningspolicyer generellt, och speciellt i Landskrona stad och hos Landskrona Stadsutveckling AB.

År 2013 antog Landskrona Stadsutveckling AB en uthyrningspolicy för Landskrona stad. Vid uppföljningen av uthyrningspolicyen framkom att privata fastighetsbolag i Landskrona regelbundet kontaktats av närliggande kommuners stadsdels- och socialförvaltningar samt enstaka utomregionala socialförvaltningar. Det framkom att det verkade vara ett utbrett systematiskt arbetssätt att överföra försörjningsstödstagare och därmed kostnad för försörjningsstöd till Landskrona kommun. Det tyder också på att det närliggande kommuner saknar resurser eller metoder att hantera bostadsfrågan för försörjningsstödstagare på en lokal bostadsmarknad med bostadsbrist. Landskrona är den kommun i Skåne som näst efter Malmö hade högst biståndskostnad år 2021 räknat i kronor per invånare och år. Ett prioriterat mål för den nya uthyrningspolicyen var att bromsa och minska den inflyttning som orsakar stora sociala hjälpbehov och därmed kostnader för Landskrona.

Effektiva verktyg i stadsutvecklingsarbetet håller på att tas fram. Inflyttningen av försörjningsstödstagare har minskat de senaste åren. Ett brett dialogarbete mellan kommunens förvaltningar och de större fastighetsägarna har skett, men forskarna pekar på att detta kan utvecklas till att inkludera boende, föreningslivet och de mindre fastighetsägarna mer.

Författarna ger en rad synpunkter och rekommendationer på styr- och strategidokument. Bland annat rekommenderas att Landskrona Stadsutveckling AB, Landskronahem och Landskrona stad utvecklar nya bostadskoncept och ägandeformer, för att erbjuda fler boendialternativ och boendekarriärer i Landskrona. Bland annat förslår författarna särskilda studentboenden och trygghetsbostäder för äldre över 70 år. Ett annat förslag är att överväga omvandling av hyreslägenheter till ägandelägenheter, som ett alternativ eller komplement till bostadsrättslägenheter.

3) BID Sofielund – samverkan för att minska brottslighet och förbättra miljön i berörda stadsdelar, samt förbättra deras rykte

Det urbana utvecklingsarbetet i stadsdelen Seved-Södra Sofielund ingår i det ordinarie arbetet inom ramen för Malmö stads områdesprogram. Boverket beslutade att främja utvecklingsarbetet i Södra Sofielund genom att ekonomiskt stödja ett kunskapsbaserat projekt i form av en förstudie. Förstudien undersöker möjligheterna att främja partnerskap och/eller samverkansavtal mellan fastighetsägarna i Södra Sofielund och i förlängningen också Norra Sofielund. Utgångspunkten är brister i boendemiljön till följd av bristfällig fastighetsägartillsyn och lokal kriminalitet i området. Tanken är att fastighetsägarna som grupp kan påverka bostädernas kvalitet, områdets trygghet och säkerhet, boendeinflytande, utbud och kvalitet på handel, service och verksamheter samt utbudet av nya bostäder. För att säkra detta krävs att fastighetsägarna samarbetar. Förstudien har letts av Helena Holmberg, Kunskapsproduktion AB.

Fastighetsägarna Syd har tagit ett initiativ för att bilda ett så kallat Business Improvement District (BID). BID-konceptet är en typ av samverkansform som syftar till att göra stadskärnor mer attraktiva och konkurrenskraftiga. Kommun, fastighetsägare och handlare i det aktuella området finansierar gemensamt bland annat fysisk upprustning. Syftet med BID Sofielund är att fastighetsägarna i området ska arbeta tillsammans för att utveckla och förbättra Norra och Södra Sofielund och Sofielunds industriområde.

Andra länder har också arbetat med BID:er med både negativa och positiva effekter. Till de positiva effekterna hör att man fått ned brottsligheten, att stadsdelarnas miljöer har förbättrats, värdet på fastigheterna har ökat och områdenas rykte har förbättrats. En reservation har varit att åtgärden riskerar att flytta brottslighet till andra ställen snarare än att minska den. Sannolikt beror utfallet på vilken typ av brottslighet det rör sig om. Viss situationsbunden och platskänslig brottslighet, såsom personrån och överfall, flyttar nog inte utan kan förväntas verkligen minska eller försvinna efter trygghetsskapande åtgärder. Annan brottslighet, såsom narkotikahandel, kan med större sannolikhet finnas kvar i staden men flytta sig till andra delar, så länge det finns en marknad med utbud och efterfrågan. En annan kritik är att bildandet av BID:er är ett sätt att överföra kontroll över det offentliga rummet till den privata sfären – något som också kan ses som att det är en ansvarsförskjutning, där det offentliga "slipper" ta ansvar för samhällsproblem. En annan farhåga som ventilerats från svenskt håll är att en BID riskerar att leda till

gentrifiering, det vill säga en undanträngning av personer med låg socioekonomisk status till förmån för personer med högre socioekonomisk status.

Med bakgrund i amerikansk forskning som har kartlagt 41 BID:er i New York formulerar förstudien fyra rekommendationer för BID Sofielund. Dessa handlar om att inkludera och lära känna de som påverkas av BID:ens arbete: de boende, föreningar och verksamheter. De olika intressenterna bör finnas representerade i styrelsen. Ett forum bör skapas där de boende inbjuds att ge synpunkter och komma med förslag på hur de vill att området ska förbättras. I intervjuer betonas det att en närvarande polis, som lär känna invånarna, kan arbeta för att skapa förtroende, samt bygga och utveckla socialt kapital, dvs. social tillit och nätverk som underlättar koordination och samarbete. En utmaning som lyfts fram är att personer med lågt socialt kapital tenderar att ha lågt förtroende för olika typer av insatser, vilket gör det svårare att nå dem. I den situation blir förtroendeskapande viktigt, exempelvis genom miljöförvaltningens uppsökande verksamhet och fastighetsägarnas närvaro i området.

Förstudien ger även förslag på konkreta åtgärder för fastighetsägarföreningen: samverkan kring fastighetskötsel och utemiljö; samverkan med civilsamhället genom till exempel bättre skyltning och belysning eller tillhandahållande av lokaler; eller samverkan kring regelverk vad gäller fastighetsunderhåll. En annan viktig åtgärd är samarbete med polis och kommun för att komma tillrätta med lokala kriminella gäng. Vidare rekommenderas att BID Sofielund inkluderar sysselsättningsåtgärder, såsom anställningar inom projektet eller stöd till nyföretagande med målet att integrera framförallt ungdomar med svag anknytning till samhället.

4) Dela[d] stad – urban utveckling inom fyra stadsdelar för att främja integration

Projektet Dela[d] stad syftar till att utveckla användbara metoder, analysverktyg och angreppssätt för att öka kunskapen om hur befintliga och nya stadsstrukturer kan främja integrationen mellan människor i stadens olika delar. Forskningen är ett samarbete mellan Mistra Urban Futures och Göteborgs stad och leds av tre forskare från Arkitekturskolan KTH: Ann Legeby, Meta Berghauser Ponsst och Lars Marcus. Studien riktar in sig på fyra stadsdelar som omfattas av satsningar inom urban utveckling. Forskarna arbetade med en referensgrupp bestående av personer från flera förvaltningar i Göteborgs stad, Mistra Urban Futures, Chalmers, Länsstyrelsen, White Arkitekter, Älvstranden Utveckling, Social resurs och UNO. Det fanns också en styrgrupp, bestående representanter från Boverket och personer från Stadsledningskontoret i Göteborgs stad och Mistra Urban Futures. Forskarnas avsikt är att svara på vad social integration betyder i områden dominerade av utanförskap eller innanförskap, vilka fysiska och mentala barriärer som påverkar människors rörelsemönster och livsvillkor, samt vilka strukturer som är gynnsamma. Vidare söker man svar på frågan om hur stadsbyggnadsåtgärder kan förändra det komplexa system som resulterar i relativt sämre livsvillkor i vissa stadsdelar i Göteborg.

Resultaten presenteras i fem separata delar. I tre delrapporter presenteras stadsrumsanalyser för att öka förståelsen för befintliga förhållanden. En viktig del i projektet har varit att demonstrera på vilket sätt analyserna kan stödja själva designprocessen, både genom att precisera när och hur stadsbyggnadsåtgärder kan vara relevanta, men också genom att utvärdera skissförslag och se i vilken grad ett visst stadsbyggnadsförslag uppfyller de sociala intentioner och mål som formuleras.

Bergsjön valdes ut för de fördjupade analyserna, eftersom både staden och fastighetsägarna i stadsdelen uttryckt en önskan att genomföra relativt omfattande stadsbyggnadsåtgärder och komplettering av bebyggelse. Det finns exempelvis en idé om att bygga cirka 1 000 nya bostäder i stadsdelen fram till 2021. Ett sådant omfattande tillskott av bostäder öppnar för möjligheten att förbättra den sociala hållbarheten. Det kan vid sidan av bostadsbyggandet handla om kompletterande investeringar i infrastruktur, i det offentliga rummet och i insatser för olika verksamheter i stadsdelen. En av studiens slutsatser är att det är viktigt att ha en djup förståelse för stadsbyggande och hur det samspelar med andra system och processer i staden, när det gäller att långsiktigt fördela samhällsliga resurser och skapa mer jämlika livsvillkor. En annan slutsats är att staden bör insamla mer detaljerade data för att öka precisionen i kommande analyser och därmed bättre förstå och bedöma konsekvenserna av stadsbyggnadsinvesteringar. Samarbete med regionen

eller grannkommuner är nödvändigt eftersom regionens invånare rör sig över kommungränserna och använder och drar fördel av varandras resurser.

Slutligen har projektet handlat om kunskapsutveckling om staden som system: att enskilda stadsdelars förutsättningar i stor grad beror på kontexten och hur ett område hänger samman med grannstadsdelar och med staden som helhet. Att arbeta med stadsbyggnadsfrågor som spänner över både lokal och övergripande stadsnivå innebär att ifrågasätta delar inom stadsbyggnadstänkandet som är kopplade till statiska nivåer, såsom byggnad, kvarter, grannskap, stadsdel och hela staden. Särskilt har forskningsprojektet tryckt på betydelsen av gränssnittet mellan områden/stadsdelar speciellt för de sociala frågorna som enligt författarna ofta förbises i stadsbyggnadsdiskurser. Det betyder att traditionella områdesbaserade insatser behöver kompletteras med andra typer av insatser som berör områden utanför de stadsdelar som är i direkt fokus.

Insatser för att motverka segregationens negativa konsekvenser för barn och unga.

Ramboll har eftersökt utvärderingar av kompensatoriska insatser som genomförts med syfte att motverka de negativa konsekvenserna av segregation för barn och unga i Sverige i ett antal områden med socioekonomiska utmaningar. Avgränsningen till barn och unga motiveras med att forskningen pekar på att grannskapseffekter för barn är särskilt framträdande eftersom de tillbringar mer tid i sitt närområde, samt att grannskapet har visat sig ha stor påverkan på deras livsvillkor även senare i livet.

Syftet med avsnittet är inte att ge en heltäckande beskrivning av alla insatser som pågår mot segregation i Sverige idag. I stället vill vi ge exempel på hur strategier och insatser för att "bryta" segregation och motverka de negativa konsekvenserna av segregation formuleras, samt ge en bild av huruvida den typen av insatser har varit framgångsrika. Härvid avgränsades sökningarna till grannskapseffekter som kunnat påvisas i forskningen och därefter eftersöktes utvärderingar av följande insatstyper:

- Insatser för att öka hälsan för barn och unga
- Insatser för likvärdiga förutsättningar inför skolstart
- Insatser för att skapa en meningsfull fritid för barn och unga

Ramboll har utgått från *Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation* samt *Regeringens långsiktiga reformprogram för minskad segregation år 2017–2025*, för att identifiera typer av insatser och insatsområden, och sedan sökt efter utvärderingar på internet som kopplar till dessa. Det ska tilläggas att Ramboll har kompletterat sökningarna i enlighet med områdeskunskap samt i korrespondens med forskare. Nedan redogörs för fyra insatser där Ramboll har funnit utvärderingar.

1) Bokstart – en nationell satsning på små barn för att tidigt stimulera språkutveckling

2014 lanserade Kulturrådet satsningen *Bokstart* inom vilken biblioteksanställda genomförde hembesök i språkutvecklande syfte för barn i åldrarna 0–5 år. Totalt har fem pilotprojekt genomförts i "utanförskapsområden". Sedan starten 2015 har pilotprojekten sammantaget nått 1 600 barn och genomfört 2 260 hembesök. För dessa fem pilotprojekt har Kulturrådet låtit göra en utvärdering. Resultaten från denna presenteras nedan.

För att nå ut till föräldrar har projekten vanligtvis använt sig av vykort, som senare i vissa fall har följts upp via telefon eller sms för att ordna hembesök i familjer med barn i åldrarna 6–12 månader. Det har även förekommit hembesök för äldre barn, men när barnen har uppnått 18 månader har de oftast bjudits in att delta i verksamhet på biblioteket. Utvärderingen visar att hembesök har möjliggjort för bibliotekspersonalen att nå ut till fler familjer, som vanligtvis inte utnyttjar biblioteken. Det har varit ett tillfälle att, i en trygg miljö för både barnet och föräldrarna, till exempel bjuda in familjerna till att delta i öppna förskolan eller evenemang på biblioteket. I återrapporteringar av pilotprojekt framkommer även att *Bokstart* har varit en ingång för flera familjer att besöka bibliotek och öppna förskolor och att projekten på så sätt har fungerat som inkörsport till annat stöd i samhället.

2) Öppen förskola som stöd för integration i samhälls- och arbetslivet

Sedan 2018 genomför Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), enligt överenskommelse med regeringen, den treåriga satsningen *Öppen förskola för språk och integration*. Syftet är dels att utveckla verksamheter som kan påskynda utrikes födda kvinnors etablering, dels att öka deltagandet i förskolan bland nyanlända barn och barn med utrikes födda föräldrar. Som en del i arbetet har SKL låtit genomföra en utvärdering (*Ett steg in*, 2018) av verksamheten i fem kommuner. Nedan presenteras resultaten av utvärderingen.

Flera verksamheter som fokuserar på att ett ökat deltagande i förskolan har också lyckats göra det, även om det inte går att säkerställa ett orsakssamband. Två verksamheter har följt antalet barn i förskolan och konstaterat att 80 procent av de som deltar i öppna förskolan har börjat i förskolan. Flera pedagoger har lyft att den öppna förskolan förenklar starten i förskolan genom att både barnen och föräldrarna känner sig mer trygga i verksamheten. Det i sin tur kan förenkla för föräldrarna att lämna ifrån sig barnen.

- Direktkontakt mellan förskolan och deltagande kvinnor och barn: I vissa fall är de öppna förskolorna belägna i närheten av förskolan för att möjliggöra en nära kontakt. Ett annat sätt är också att förskolepersonalen besöker den öppna förskolan.
- Använda öppna förskolan som en förlängd inskolning: Ett annat sätt är att göra den öppna förskolan så lik förskolans verksamhet som möjligt. Detta avser både den fysiska miljön och pedagogiken, såsom att anordna sångstunder och skapande aktiviteter. Detta förbereder barn och förälder att vara ifrån varandra.
- Informationsöverföring mellan öppna förskolan och förskolan: Förskolan kan på så sätt få kunskap om föräldrarnas önskemål och behov. Detta hjälper till att utveckla kommunikationen och anpassa verksamheten utefter behoven. Samtidigt kan öppna förskolan anpassa sin verksamhet efter vilka förberedelser föräldrarna behöver inför förskolan.

3) Skolbaserat föräldrastöd för hälsosamma vanor hos barn i områden med socioekonomiska utmaningar

Föräldrastödsprogrammet "En frisk skolstart" är en skolbaserad föräldrastödsintervention som genomfördes mellan åren 2012 och 2013 i Rinkeby-Kista och Skärholmen i Stockholms stad. I områdena är övervikt och fetma hos barn vanliga, och andelen högutbildade föräldrar är liten. Målet med insatsen var att främja hälsosamma mat- och rörelsevanor i hemmiljö och att förebygga övervikt och fetma hos barn i förskoleklass i dessa områden. Insatsen genomfördes under sex månader mellan åren 2012 och 2013 i förskoleklasser med sexåriga barn och innehöll tre komponenter: information till föräldrar om hälsa; motiverande intervjuer med föräldrar; och lektioner i klassrummet med hemläxa.

Åsa Norman, Karolinska Institutet, utvärderar effekterna av insatsen. I tre delstudier undersöks också variationer i hur föräldrar med låg socioekonomisk status påverkar sina barns matvanor samt barriärer och underlättande faktorer för implementeringen av insatsen. Insatsens effekt mättes i ett kontrollerat experiment, där 378 familjer valdes slumpvis ut till kontroll och insatsgrupp. Resultaten följdes upp omedelbart efter interventionen och fem månader senare. Resultaten visar på ett signifikant lägre intag av ohälsosam kost efter interventionen och för pojkarna i studien även i uppföljningen fem månader senare. BMI var signifikant lägre efter interventionen hos barn med övervikt, men effekten höll inte i sig i uppföljningen. Insatsen hade ingen effekt på barnens rörelsevanor, men det konstateras att barnen redan hade höga nivåer av fysisk aktivitet, där 88 procent rörde sig så mycket som är rekommenderat eller mer. Därmed förväntades ingen effekt på barnens aktivitet eftersom det sannolikt är svårt att öka den fysiska aktiviteten hos barn som redan är aktiva.

De flesta av effekterna från insatsen höll inte i sig fem månader efter att interventionerna hade avslutats. Utvärderingen betonar att en avtagande effekt är vanligt för interventioner som är inriktade på beteendeförändring i hälsofrämjande och förebyggande syfte. "En frisk skolstart" varade under cirka fem månader, och då beteendeförändringar ofta tar tid att genomföra, kan interventioner vara för kortvariga för att nya beteenden ska hinna stabiliseras i familjer. Norman föreslår att återkommande, korta motiverande samtal över flera årskurser kan vara till hjälp för föräldrarna att möta de varierande behoven under barnens uppväxt och för att få stöd tills de nya vanorna stabiliserats i familjen.

4) Föräldrastöd i mångkulturella möten

Tema Barn, Linköpings universitet, utvärderar kommunala föräldrastödande insatser under åren 2011–2013. Projektet utformades i samarbete med företrädare för Linköpings kommun och kommuner i Östergötlandsregionen. Det övergripande syftet var att granska hur föräldrastödande insatser utformas samt hur de uppfattas och tas emot av professionella och föräldrar. Projektet belyser särskilt hur utrikes födda föräldrar och barn eller personer med utrikes födda föräldrar eller boende i områden med socioekonomiska utmaningar nås av, upplever och använder sig av olika former av generell föräldrastöd.

Projektet bestod av fyra delprojekt: att granska översättningen och implementeringen av manualbaserade föräldrastödsprogram för utrikes födda föräldrar; relationen mellan hem och skola i bostadsområden med socioekonomiska utmaningar; föräldrars stöd och rådgivning till varandra på internet; föräldrars och professionellas förståelse och definition av föräldrastöd; samt möjligheter och hinder för samverkan inom och mellan professionella aktörer.

Det manualbaserade föräldrastödsprogrammet för föräldrar med utländsk bakgrund COPE bygger på ett "icke-auktoritärt" pedagogiskt tillvägagångssätt och på en social inlärningsmodell som används i undervisning om det goda föräldraskapet. Metoden har fått stor spridning och i Sverige anses COPE vara av särskild relevans som föräldrautbildning i invandratäta områden. Linköpings kommun har under tre år arbetat med att utbilda samtalsledare för COPE och Kometkurser till föräldrar på arabiska och somaliska. I studien föreslås en uppdatering av manualen, som lägger större vikt vid föräldrarnas egna styrkor och idéer kring föräldraskap för att, i stället för den assimileringston som den befintliga COPE har, etablera ett mer mångfaldsinriktat och mer inkluderande förhållningssätt vid genomförande av föräldraskapsprogram i Sverige.

Delprojektet om samarbetet mellan hem och skola i ett område med socioekonomiska utmaningar undersöker en föräldrastödande insats vid namn Lärande samspel. Denna utfördes av en medelstor svensk kommun under åren 2010–2013. Materialet samlades in på en grundskola (årskurserna 1–6 samt förskoleklass) belägen i ett område med socioekonomiska utmaningar. Insatsen innebar bland annat att pedagogerna utbildades i olika strategier och metoder som syftade till att förbättra relationen mellan pedagog och barn och stärka den sociala miljön samt barnens kunskapsutveckling. Slutsatserna från studien täcker flera olika aspekter: Pedagogerna behöver extra planeringstid för att individanpassa sin undervisning i heterogena elevgrupper. Man bör ge modersmålspedagoger det utvidgade uppdraget att i skolans dagliga arbete verka som tolk och översättare för att stärka barn, föräldrar och den pedagogiska verksamheten i mångkulturella, mångspråkiga skolor. Reglerna för försörjningsstöd till barnfamiljer bör ses över, då riktlinjerna riskerar att öka barns och föräldrars utanförskap, marginalisering och ohälsa eftersom många familjer i områden med socioekonomiska utmaningar under många år tvingas leva på ekonomiskt bistånd med låg ekonomisk standard. Vidare påpekas att barnen, deras föräldrar och skolpersonalen riskerar att bli beskrivna som avvikande i det politiska och mediala samhället, vilket skapar negativa självbilder som i förlängningen kan komma att påverka lärandet och de inblandades hälsa och välbefinnande.

Slutligen undersöker ett delprojekt utvecklingssamtalet som arena för relationen mellan hem och skola i områden med socioekonomiska utmaningar och med hög andel utrikesfödda barn och föräldrar. Ett annat undersöker hur föräldrar använder digitala diskussionsföreläsningar och hur dessa kan bidra till att skapa och förhandla normer om föräldraskap.

De övergripande slutsatserna är bland annat att program för föräldrastöd måste anpassas till utrikes föddas kulturella villkor och sociala situation; att program för föräldrastöd har förutsättningar att utveckla föräldraroller, relationer med barn, medborgarskap och identitet bland nyanlända; och att pedagoger i skolan i områden med socioekonomiska utmaningar behöver utrymme och stöd från skolledningen för att kunna individualisera undervisningen och möta barn och föräldrar.

Insatser i Danmark

Insatser för att förebygga kriminalitet

Syftet med insatserna är att öka tryggheten och förhindra att barn och unga hamnar i kriminalitet. Insatser har genomförts gemensamt av flera aktörer från såväl SSP-anställda som polis, lokala institutioner och civilsamhälle. Insatserna bygger på en brottsförebyggande modell som har tagits fram av det danska Brottsförebyggande Rådet (2009) och har fokuserat på tidiga och förebyggande trygghetsfrämjande interventioner.

- Trygghetsfrämjande insatser: Det kan till exempel handla om säkerhetsvandringar som går ut på att hitta otrygga platser och göra dem tryggare. Eller utökad grannsamverkan där man skapar ett nätverk mellan boende att hålla koll på varandras hem/trappuppgångar etc. för att förhindra brott. Ytterligare en insats handlar om nattpromenader där boende frivilligt får anmäla sig att gå promenader i grupp i området med syfte att förebygga konflikter mellan ungdomar.
- Tidiga insatser: Det kan t.ex. handla om att skapa demokrati- och ungdomsråd som ger ungdomar inblick i demokratiska beslutsprocesser och institutioner i samhället. Eller erbjuda ungdomar studie- och yrkesvägledning, fritidsjobb eller anställning efter examen. Det kan även vara fritidsaktiviteter som syftar till att öka det kreativa lärandet hos barn och unga. Därtill kan vissa insatser arbeta med att stärka ungdomars sociala nätverk genom att ta in ungdomar med olika bakgrund i samma projekt.
- Förebyggande insatser: Det kan å ena sidan vara insatser som riktar sig till barn och unga, såsom att utrusta dem med verktyg för att kunna hantera konflikter. Det kan å andra sidan vara insatser riktade till vuxna, som att stärka nätverken mellan familjer och föräldrar i området.

Utvärderingen har följt upp hur involverade intressenter upplever insatserna, genom enkäter och fallstudier.

- De bostadssociala insatserna har gett positiva effekter på det brottsförebyggande arbetet.
- Tidiga insatser har en positiv påverkan på barn, unga och unga vuxna. Målgruppen har fått fler sociala relationer, andra kamrater och förebilder, samt ökat sitt deltagande i professionella och sociala fritidsaktiviteter.
- Insatserna har ingen större inverkan på barn och vuxna som tidigare har begått brott. För barn och unga med kriminella syskon tenderar insatserna att vara relativt mer effektiva.
- Insatserna har ökat upplevelsen av trygghet i området och riskbeteende verkar till viss del inte uppvisas.

Insatser för att förbättra föräldraskap och utöka välbefinnandet hos barn

Genom ett samarbete mellan förskola, skola, sjukvård och kommun har insatser genomförts med syfte att stärka föräldrarollen i områden med socioekonomiska utmaningar. Insatserna ska stötta föräldrarna att vara en aktiv del i sina barns vardagliga liv och stärka barnens koppling till förskola, skola och fritidsaktiviteter. Insatserna ska även stärka sociala nätverk i grannskapet och på så sätt också öka kännedomen om andra erbjudanden och aktiviteter i området som barnen kan delta i. Det är inom nedanstående två områden som insatser har genomförts.

- Föräldraskapsstöd och nätverksskapande: Det kan exempelvis vara mödragrupper för småbarnsföräldrar där de får rådgivning av vårdpersonal. Det kan även vara insatser som skapar föräldranätverk och familjeaktiviteter mellan de boende i området.
- Familjerådgivning och stöd: Det är både rådgivning på plats i området, men även uppsökande rådgivning där personal går hem till familjer i behov av stöd.

Utvärderingen visar att insatserna lyckas nå ut till familjer i utsatta situationer, men att det är svårt att nå de allra mest utsatta. Insatserna är ofta lågintensiva, med fokus på tidiga insatser i relation till barnens ålder och problem, vilket gör att de fungerar som ett substitut för kommunala insatser.

Insatserna har utvärderats genom enkät av de aktörer som samverkar kring insatserna, samt fallstudier i vissa områden. Sammantaget tycks insatserna ha gett effekt på målgruppen. De huvudsakliga resultaten från utvärderingen presenteras i tabellen nedan, tillsammans med framgångsfaktorer och utmaningar vid genomförandet av insatserna.

Tabell 3 Resultat av insatser för att förbättra föräldraskapsstöd och utöka välbefinnandet hos barn

Effekter/resultat	Framgångsfaktorer och utmaningar
Föräldrarna har fått bättre tillgång till rådgivning och stöd	Det är en styrka i att familjerna får kunskap om hur de kan söka rådgivning och stöd. Uppbyggnad av tillit mellan de som står för de bostadssociala insatserna och de boende är en styrka. Vissa av de boende upplever att insatserna enbart riktar sig till utsatta familjer, vilket kan avskräcka dem från att söka stöd.
Mindre påverkan på föräldrarnas engagemang i barnens välbefinnande och utveckling i förskolan. Likaså, mindre påverkan på föräldrarnas och barnens anknytning till institutioner	Nära samarbete med lokala institutioner är en styrka. Det kan vara en kulturell barriär när boende har begränsad kännedom om det danska institutionssystemet. Föräldrarnas egen anknytning till institutioner kan ha betydelse för engagemanget.
Familjerna stärks socialt och får bredare nätverk	Det är en styrka att föräldrarna bygger upp sitt nätverk till andra boende i området. Att föräldrarna stärker sin sociala kompetens smittar av sig på barnen. Starkare nätverk i området stärker känslan av samhörighet.
Föräldraskapet stärks i mindre utsträckning – både i fråga om att uppfylla sina barns basbehov och i relationen mellan barnet och föräldern	Tillit och en trygg miljö är nödvändig för att stötta föräldrarna. Språkliga barriärer kan försvåra möjligheterna att arbeta med vissa familjer.

Insatser för att öka skolgång och utbildning

Insatserna syftade till att öka deltagande i skolgång och utbildning för barn i åldrarna 6–25 år (förskolebarn, skolbarn och unga vuxna). Såväl kommun som förskolor, skolor och lokala institutioner har varit delaktiga i aktiviteterna.

- **Insatser som stärker yrkesmässig kompetens och läsförmåga:** Det kan exempelvis handla om att stötta unga att få ett jobb vid sidan av skolan i syfte att förbereda dem för arbetsmarknaden. Läxcaféer är en annan insats som stöttar unga att klara sin skolgång.
- **Insatser som stärker sociala färdigheter:** Fritidsaktiviteter som barn och unga kan gå till efter skolan. Det kan handla om att delta i kultur, såsom dans, musik och teater.
- **Insatser med fokus på vägledning och rådgivning:** Det kan vara vägledning till unga i samband med utbildning, fritidsjobb eller anställning efter examen. Det finns också så kallade mentorsinsatser där unga frivilligt får anmäla sig att bli mentorer till andra barn och unga i området.
- **Insatser som förebygger frånvaro:** Insatser som främjar lärandet i skolan eller som riktar sig till specifika elever med hög frånvaro.
- **Insatser som stärker föräldraskapet:** Det kan vara undervisningskurser för ett begränsat antal deltagare. En annan insats kan även vara att skapa föräldranätverk mellan familjer och föräldrar i området.

Insatserna har utvärderats genom enkät av de aktörer som samverkar kring insatserna, samt fallstudier i vissa områden. Intressenternas uppfattning är att de samlade insatsernas i området har haft en positiv inverkan på områdena.

- Ökat självförtroende och större tilltro till sin egen förmåga hos barn och unga.
- Ökad motivation att utbilda sig och bättre inblick i framtida möjligheter. De fallstudier som har genomförts pekar på att målgruppen upplever en personlig utveckling och att de har fått bättre inblick i vad de är bra på och vad de vill göra i framtiden.

- Utökad deltagande i aktiviteter på fritiden. Minst hälften av intressenterna upplever att målgruppen har ökat sitt deltagande i lokal verksamhet, såsom läxcaféer. Därtill upplever minst hälften att målgruppen har ökat sitt deltagande i positiva aktiviteter.

Insatser för att öka sysselsättningen och få individer närmare arbetsmarknaden

Ett flertal insatser har genomförts med syfte att öka sysselsättningsgraden och föra individer närmare arbetsmarknaden. Såväl kommunala jobbcentrum som bostadsbolag, civilsamhällesorganisationer och lokala institutioner har medverkat i insatserna.

- Konkreta arbetsmarknadsinsatser: Insatser som stärker ungas möjligheter till inträde på arbetsmarknaden och ger arbetslösa en upplevelse av arbetsmarknaden genom till exempel praktikplatser, tillfälliga arbeten i syfte att förbereda för arbetsmarknaden etc.
- Yrkesmässig kompetensutveckling: Insatser såsom kurser, utbildning och nätverksskapande av olika slag för att föra individer närmare arbetsmarknaden.
- Vägledning och rådgivning: Insatser såsom studie- och yrkesvägledning, mentorskap och förebilder.

Insatserna har utvärderats genom enkät av de aktörer som samverkar kring insatserna, samt fallstudier i vissa områden. De huvudsakliga resultaten från utvärderingen presenteras i tabellen nedan, tillsammans med framgångsfaktorer och utmaningar vid genomförandet av insatserna.

Tabell 4 Resultat av insatser för att öka sysselsättningen och få individer närmare arbetsmarknaden

Effekter/resultat	Framgångsfaktorer och utmaningar
Målgruppen ökar sin kännedom om arbetsmarknaden	Att få erfarenhet av en riktig arbetsplats stärker deltagarnas lärande. Vägledning, dialog och reflektion över arbetsgivarnas förväntningar förbättrar deltagarnas lärande. Invånare som är mycket långt från arbetsmarknaden kan ha svårt att ingå i det verkliga arbetslivet. Därför bör ramverket anpassas efter målgruppen och andra metoder bör övervägas.
Målgruppens självförtroende, tilltro till sin egen kompetens och förmåga samt motivation till sysselsättning stärks	Aktiviteter som ger målgruppen eget ansvar att lösa specifika uppgifter stärker deltagarnas självförtroende och motivation. När målgruppen kan känna igen sig i medarbetarna, och medarbetarna har en motivationshöjande strategi, stärks motivationen och självförtroendet bland deltagarna. Det kan vara svårt att stärka tilltron om deltagarna inte upplever att de krav som ställs i aktiviteten matchar målgruppens kunskap och behov.
Målgruppens färdigheter stärks i mindre utsträckning	Arbetsfarenhet kan stärka målgruppens yrkesmässiga färdighet inom specifika områden. Insatserna har dock mer fokus på att bygga upp den personliga och sociala kompetensen. Att stärka yrkesmässiga färdigheter anses vara kommunens ansvar.
Praktiskt lärande, individuell respektive gruppinlärning och samskapande är fyra metoder som används i varierad utsträckning.	Medarbetarnas kunskap och reflektioner om metoder ökar användningen av olika metoder. Det är en drivkraft om projektledaren öppnar upp för diskussioner om metodutveckling.

Insatser i Norge

Urbana områdesutvecklingsprojekt

Flera områdespecifika insatser har genomförts som syftar till att stärka den fysiska och sociala miljön samt att förbättra de övergripande levnadsvillkoren i områdena. Nedan sammanfattas utvärderingar från områdesinsatser i Drammen kommun, samt Grorudalssatsningen som är ett samarbete mellan Oslo kommun och den norska regeringen.

Drammen kommun

I Drammen kommun pågår riktade områdesinsatser med huvudmålsättning att öka sysselsättningen och minska andelen låginkomsttagare i stadsdelen Fjell för år 2020 jämfört med år 2012. Huvudmålsättningen för Fjell 2020 ska nås genom följande strategier:

- 1) Områdesutveckling: syftar till att utveckla området för att skapa en bättre boendemiljö, mötesplatser och ett varierat boendebud. Insatser består av mindre byggprojekt och större infrastrukturprojekt för uteområden, park- och aktivitetsområden, gång- och cykelstigar, uppdatering av idrottsanläggningar.
Tjänsteutveckling: innefattar insatser för att utveckla tjänstebudet, stötta skolans och förskolans arbete, införa flera sociala mötesplatser och gratis aktiviteter, öka kapacitet och arbetsmarknadsanknytning samt bidra till de boendes trivsel och hälsa.
- 2) Resursmobilisering: att mobilisera de resurser som redan finns i området.

Områdesutveckling: Den centrala kopplingen mellan strategin för områdesutveckling och det överordnade målet för Fjell 2020 återfinns primärt i delmålet om ett mer varierat bostadsutbud i området. Utvärderingen visar att det har varit en utmaning att sätta in insatser för att nå delmålet, på grund av att bostadsrättsföreningarna i området har motsatt sig insatserna. Utbyggnad av radhus nära Fjell kan bidra till ett mer varierat bostadsutbud i området, men det är för tidigt att säga vilken effekt det kan ha på sysselsättningsgrad och inkomster på Fjell. För andra insatser och delmål är kopplingen till det överordnade målet svagare, även om målen hänger samman med de behov som kartlades i förstudieanalysen och är relevanta för att uppnå andra delmål för Fjell 2020, till exempel att främja trivsel och hälsa. Vidare verkar aktivitetsanläggningar och mötesplatser vara relevanta åtgärder för att öka deltagandet i sociala och fysiska aktiviteter i området.

Tjänsteutveckling: Målen och insatserna knutna till tjänsteutveckling stämmer överens med behoven som kartlades i förstudien, men det är bara de kapacitetshöjande insatserna, till exempel läxhjälp och praktikplatser för arbetslösa, som kan sägas vara relevanta för att nå den överordnade målsättningen innan år 2020. Problemet med kopplingen mellan de insatser som ska främja trivsel och hälsa och det överordnade målet är att projektplanen ändrades under projekttiden och inriktades på att prioritera barn och unga som målgrupp, utan att justera det övergripande målet. Det är inte sannolikt att insatser riktade mot barn och unga kommer bidra till högre sysselsättning och färre på ekonomiskt bidrag på Fjell innan år 2020.

Data över de boendes inkomster har inte samlats in för utvärderingen, varför man inte kan undersöka huruvida man har nått det överordnade målet för satsningen. Författarna menar dock att sannolikheten för att satsningen ska få fler sysselsatta och färre på ekonomiskt bistånd är liten. Samtidigt visar utvärderingen att insatser knutna till områdesutveckling och tjänsteutveckling skapar positiva resultat för de boende. Till exempel har insatserna med att etablera aktivitetsanläggningar och informella mötesplatser samt fler grönområden lett till att många trivs bättre i området. Många använder de nya gångstigarna och aktivitetsanläggningarna. Det understryks också att sysselsättningsgraden för utrikes födda kvinnor har ökat. Ett projekt för arbetsmarknadsanknytning för arbetslösa, "Jobbsjansen", har haft en årlig genomsnittlig övergång till arbete på 62 procent sedan 2014. Läxhjälpprojekt har använts och upplevts som bra av deltagarna. Analyser av nationella prov tyder på att läxhjälpen bidrar till bättre resultat. Man kan däremot inte säkerställa ett orsakssamband, det vill säga att det är den isolerade effekten av programmet som lett till resultaten. Förutom måluppfyllnad vad gäller att främja trivsel och hälsa, verkar aktivitetsanläggningarna och de informella mötesplatserna leda till att ungdomar känner sig stolta över att bo på Fjell.

Resursmobilisering: En rad medverkansprocesser har genomförts med brett nedslag på Fjell. Utvärderingen antyder att strategin med resursmobilisering har bidragit till att satsningen är väl förankrad i stadsdelen. Projektet samarbetar med frivilliga och privata aktörer, som Drammens idrottsråd, Fjells kyrka och bostadsrättsföreningar. Samarbetets omfattning har däremot inte mätts.

Förutsättningar för att lyckas och rekommendationer: I utvärderingen ges även ett antal rekommendationer och förutsättningar som krävs för att säkra resultaten och effekterna efter avslutat projekt: att säkerställa god förankring; att använda hållbarhet som princip för val och organisering av insatser; att införa lyckade insatser i det dagliga arbetet. Man rekommenderar att fortsatt arbeta med Jobbchansen som gett goda resultat, att föra in läxhjälp i ordinarie drift efter avslutat projekt, att vidareutveckla praktikplatser samt att säkerställa ett nära samarbete mellan skola och fritidsarrangörer via en koordinator.

Groruddalssatsningen

Detta är ett samarbete mellan Oslo kommun och den norska regeringen för en tioårsperiod (2007–2016) med det övergripande målet att förbättra boendemiljön och livsvillkoren i området Grorudalen.

Utgångspunkten är ett lokalt och inkluderande samarbete mellan de boende, bostadsrättsföreningar, näringsliv, stadsdelar och offentliga institutioner. Satsningen har fyra programområden:

- 1) Miljövänlig transport
- 2) Gröna områden för sport och kultur
- 3) Bostads-, urban-, och områdesutveckling
- 4) Livsvillkor, utbildning, kulturella aktiviteter och inkludering

Utvärderingen visar att man genom satsningen har stärkt miljövänlig transport via säkerhetsinsatser för vägar, upprustad lokal kollektivtrafik och bättre framkomlighet med cykel. Man har även styrkt ”blå-grön-infrastruktur” i området (bevara mångfalden i ekosystemen), vilket främjar hälsa och välbefinnande i samhället. Man har även främjat förutsättningarna för fysisk aktivitet i området. Såväl fysiska som aktivitetsbaserade projekt har bidragit till de positiva effekterna.

Man har även utvecklat kompetenser inom lokalsamhällesutveckling, där fler är engagerade i volontärarbete och boende i området har utvecklat en mer positiv inställning till sitt område och är mer nöjda med de sociala mötesplatserna. Anledningen till den positiva utvecklingen sägs delvis bero på ett bidrag som lokala aktörer i området erhållit. Insatser i programområdet riktade mot förskolan och skolan har erhållit mest resurser och här har man sett positiva resultat. Man har sett att fler barn med minoritetsbakgrund har deltagit i förskolan, att skolresultat har förbättrats och att frånvaron i gymnasiet har minskat. Vidare har folkhälsoprojekt bidragit till att dra uppmärksamhet till de vanliga hälsotjänsterna, bland annat vad gäller rutiner i kosthållningsvägledning och aktiviteter i skolan och på förskolan.

Sammanfattningsvis har man alltså sett förbättringar på en rad områden, men författarna understryker att resultaten bör tolkas med försiktighet. Data saknas på många håll för att mäta resultaten av insatserna, framförallt vad gäller folkhälsoinsatser. De resultat man kan styrka gäller framförallt förbättringar på individnivå, och effekter på befolkningsnivå går därför inte att uttala sig om.

Samverkan mellan stat och kommun i tre urbana områdesutvecklingsprojekt

En kvalitativ, komparativ analys jämför statligt och kommunalt samarbete i de två ovannämnda områdessatsningarna (Groruddalssatsningen och Fjell 2020) och en tredje (Indre Oslo Öst). Syftet är att bidra med kunskap om hur stat och kommun kan samarbeta i urbana områdesutvecklingsprojekt i framtiden, med särskild tyngdpunkt på rollfördelningen mellan de två aktörerna. Utvärderingen är baserad på dokumentanalyser och intervjuer med representanter för alla statliga och kommunala verksamheter som medverkade i samarbetet i de tre satsningarna.

Den övergripande slutsatsen är att de involverade aktörerna på statlig och kommunal nivå har haft positiva erfarenheter av områdessatsningar som ett urbant policyinstrument. En utmaning som förs fram är att vissa transaktionskostnader uppkommer genom koordinering och möten. Samarbetena har bidragit med ökat kunskap och lärande över sektorer och nivåer. De tillfrågade är överens om att samarbetet bör vara förankrat i de lokala behoven och att kommunen som aktör bör leda arbetet. En relativt enkel organisation underlättar effektiv styrning, informationsspridning och yrkesmässigt samarbete. I övrigt pekar de intervjuade på tre grundläggande förhållanden som bör vara på plats i förväg för att uppnå ett gott statligt-kommunalt samarbete i områdesbaserade insatser:

- 1) Definierade och gemensamma mål, som är politiskt förankrade
- 2) En gemensam förståelse för vilka instrument som är nödvändiga för att nå målen
- 3) Ett tydliggörande av vilka verksamheter som bör involveras och vilka roller de ska ha

Det betonas även att utformningen av de statliga anslagen inverkar på samarbetets effektivitet. I två av satsningarna har statens bidrag bestått av nya och flexibla medel som disponerats lokalt, i linje med överordnade planer och insikter om vad som ger bäst effekt. I områdessatsningen Indre Oslo Öst blandades medlen för områdessatsningen och övriga statliga medel samman i uppdragsbeskrivningen, vilket enligt utvärderingen inte är ändamålsenligt. En slutsats är att det är önskvärt att statens medel till en områdessatsning definieras som nya medel som läggs i en pott, där en ansökans- och rapporteringsrutin gör det möjligt att överföra medel från år till år. Flexibilitet i de statliga stöden framstår som en viktig del för att möjliggöra handlingsutrymme och samarbete mellan kommunal och statlig verksamhet.